

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2013

Revision av vattenlagen

Provisoriska ändringar
i prövningssystemet

Betänkande avgivet av vattenlagsutredningen

Stockholm 1970

Allmänna Förlaget

Statens offentliga utredningar

1970: 40

Justitiedepartementet

Revision av vattenlagen

Del 1

Provisoriska ändringar
i provningssystemet

Betänkande avgivet av vattenlagsutredningen
Stockholm 1970

Till Statsrådet och chefen för justitiedepartementet

Genom beslut den 29 november 1968 bemyndigade Kungl. Maj:t chefen för justitiedepartementet att tillkalla högst sju sakkunniga med uppdrag att se över vattenlagen.

Med stöd av detta bemyndigande tillkallades den 16 december 1968 dåvarande ledamoten i lagberedningen, hovrättsrådet Gösta Dyrssen, tillika ordförande, överinspektören Sven Andersson, direktören Sture Annevall, överdirektören Jöran Hult, ledamoten av riksdagens första kammare Göran Karlsson, direktören Bengt Sterne och dåvarande ledamoten av riksdagens andra kammare, lantmätaren Bo Turesson.

De sakkunniga har antagit namnet vattenlagsutredningen.

Att såsom experter biträda utredningen förordnades den 24 juni 1969 assessorn i Svea hovrätt Åke Bouvin, jur. lic. Ulf Brunfelter, dåvarande överdirektören, numera generaldirektören Lennart Holm, f. d. landssekreteraren Ludvig Lorichs och länsingenjören, numera överingenjören Sven Wetterhall samt den 27 juni 1969 dåvarande t. f.

vattenrättsingenjören, civilingenjören Bertil Sjölander.

Till sekreterare i utredningen förordnades den 3 januari 1969 assessorn i Svea hovrätt Peter von Möller.

Utredningen bör enligt sina direktiv om möjligt lägga fram ett delbetänkande rörande frågan om en organisationsreform på vattenrättsskipningens område samt förslag till lagändringar i de delar som har nära samband med organisationsförändringen. Utredningen är vidare oförhindrad att även i andra hänseenden framlägga delbetänkanden. I enlighet härmed har utredningen med förtur tagit upp vissa frågor om ändringar i vattenlagens provningssystem och upprättat förslag till provisoriska lagändringar som innebär att Kungl. Maj:ts provningsrätt i vattenmålen utvidgas och att vattendomstolarna på visst sätt inordnas i den nya tingsrättsorganisationen.

Utredningen får härmed vördsamt överlämna delbetänkande i ämnet.

Stockholm i maj 1970.

Gösta Dyrssen

Sven Andersson Sture Annevall Jöran Hult

Göran Karlsson Bengt Sterne Bo Turesson

| Peter von Möller

Innehåll

I Författningsförslag

1. Förslag till lag om ändring i vattenlagen (1918:523)	7
2. Förslag till lag om ändring i lagen (1962:627) om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m.	18
3. Förslag till lag om ändring i stats-tjänstemannalagen (1965:274)	19
4. Utkast till vattenrättskungörelse . . .	20

II Motiv

Kapitel 1 <i>Inledning</i>	23
1.1 Vattenlagstiftningen i huvuddrag . .	23
1.2 Utredningsuppdraget	24
1.3 Utredningens enkät	27
1.4 Utredningens förslag i sammanfattning	28
Kapitel 2 <i>Kungl. Maj:ts prövningsrätt m. m.</i>	29
2.1 Gällande ordning	29
2.2 Allmän bakgrund till utredningens förslag	32
2.3 Behovet av provisoriska lagändringar	34
2.4 Kungl. Maj:ts prövningsrätt	37
2.4.1 Prövningsrättens omfattning . . .	38
2.4.2 Grunderna för Kungl. Maj:ts prövning	42
2.4.3 Särskilda villkor	45
2.4.4 Underlaget för Kungl. Maj:ts prövning	46
2.4.5 Följdändringar	50
2.5 Hänsyn till bebyggelseplaner m. m. .	51
2.6 Underställning enligt 2 kap. 20 § 3 mom. VL m. m.	53

2.7 Övergångsbestämmelser	53
2.7.1 Vattenlagen	53
2.7.2 Övriga författningar	54

Kapitel 3 <i>Vattendomstolsorganisationen</i>	55
3.1 Gällande ordning	55
3.2 Arbetsläget i vattendomstolarna . . .	57
3.2.1 Allmänt	57
3.2.2 Övre Norrbygdens vattendomstol	58
3.2.3 Nedre Norrbygdens vattendomstol	58
3.2.4 Mellanbygdens vattendomstol . . .	59
3.2.5 Österbygdens vattendomstol . . .	60
3.2.6 Söderbygdens vattendomstol . . .	60
3.2.7 Västerbygdens vattendomstol . . .	61
3.3 Behovet av provisoriska ändringar . .	62
3.4 Den föreslagna domstolsorganisationen	65
3.4.1 Underrätter i vattenmål	65
3.4.2 Domförehetsregler m. m.	65
3.4.3 Den föreslagna organisationens omfattning m. m.	68
3.4.4 Övriga frågor	70
3.5 Övergångsbestämmelser	71

Kapitel 4 <i>Kostnadsfrågor</i>	72
---	----

Bilaga 1

Tabeller

1. Antalet inkomna och slutligt handlagda mål vid vattendomstolarna m.m. åren 1962, 1967, 1968 och 1969	73
2. Av vattendomstolarna avgjorda tvistemål ¹⁾ efter målets art m. m. 1962 och 1968	74

1) Förslag till Lag om ändring i vattenlagen (1918:523)

Härigenom förordnas i fråga om vattenlagen (1918: 523),

dels att 4 kap. 13 § samt 11 kap. 4, 6, 8, 15 och 51 §§ skall upphöra att gälla,¹

dels att rubriken närmast före 4 kap. 13 § skall utgå,

dels att 2 kap. 20 § 3 mom. och 47 § 2 mom., 3 kap. 11 och 13 §§, 7 kap. 46 och 55 §§, 10 kap. 33 § och 42 § 2 mom., 11 kap. 1–3, 5 och 9 §§, 27 § 2 och 6 mom., 34 §, 35 § 3 mom., 42 §, 45 § 2 mom., 52, 71, 81 och 92 §§ samt rubriken till 4 kap. skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas nya bestämmelser, 4 kap. 17–20 §§, 10 kap. 42 § 3 mom. och 11 kap. 35 § 4 mom., samt närmast före 4 kap. 17 § ny rubrik av nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

2 KAP.

20 §.

3 mom.² Finner vattendomstolen vid prövning, som i 1 mom. sägs, tillämnad byggnad, mot vilken hinder skulle möta av bestämmelserna i 3 § första och andra styckena, med hänsyn till stadgandet i tredje stycket i samma § ändock böra tillåtas, skall frågan därom av domstolen hemställas Konungens avgörande.

3 mom. Finner vattendomstolen vid prövning som avses i 1 mom. att hinder mot tillämnad byggnad möter enligt 3 § första och andra styckena men att det föreligger sådana omständigheter som anges i 3 § tredje stycket, skall domstolen med eget yttrande underställa frågan Konungens avgörande.

47 §.

*2 mom.³ Finner vattendomstolen vid prövning, som i 1 mom. sägs, anordnande eller nyttjande av grundvattentäkt, var-
emot hinder skulle möta av bestämmelserna i 44 § första och andra styckena, med*

2 mom. Finner vattendomstolen vid prövning som avses i 1 mom. att hinder mot att anordna eller nyttja grundvattentäkt möter enligt 44 § första och andra styckena men att det föreligger sådana

¹ Senaste lydelse av

11 kap. 4 § 1969: 804

11 kap. 6 § 1932: 208

11 kap. 8 § 1960: 304.

² Senaste lydelse 1961: 48.

³ Senaste lydelse 1964: 110.

hänsyn till stadgandet i tredje stycket i samma § ändock böra tillåtas, skall frågan därom av domstolen hemställas Konungens avgörande.

omständigheter som anges i 44 § tredje stycket, skall domstolen med eget yttrande underställa frågan Konungens avgörande.

3 KAP.

11 §.⁴

Vill någon — — — — — skola iakttagas.

Då mål — — — — — företagets huvudsakliga.

Synemännens utlåtande angående vattenreglering skall underställas vattendomstolens prövning; dock må ej vattendomstolen ingå i bedömande av frågor rörande ersättning i vidare mån än som föranledes av anförda besvär eller av ändrade anordningar eller föreskrifter rörande företagets utförande.

Synemännens utlåtande angående vattenreglering skall, med iakttagande av vad i 7 kap. 46 § andra stycket föreskrives för där avsett fall, underställas vattendomstolens prövning. Vattendomstolen får ej ingå i bedömande av frågor om ersättning i vidare mån än som föranledes av anförda besvär eller av ändrade anordningar eller föreskrifter rörande företagets utförande.

Om verkan — — — — — beträffande vattenreglering.

I fråga — — — — — i 4 kap.

13 §.⁵

Stadgar rörande — — — — — finnas nödigt.

Styrelsen skall — — — — — till företaget.

Ej må — — — — — lags föreskrifter.

Stadgarna skola för att bli gällande granskas och fastställas av Konungens befallningshavande i den ort, där styrelsen har sitt säte, eller i fall, som omförmäles i 4 kap. 13 §, av Konungen. Vid granskningen skall särskilt tillses, att stadgarna innehålla betryggande föreskrifter för tillgodoseende av sådana delägars rätt, för vilka efter ty i 6 § sägs skyldighet att delta i företaget framdeles kan komma att inträda.

Stadgarna skola för att bli gällande granskas och fastställas av Konungens befallningshavande i den ort, där styrelsen har sitt säte. Vid granskningen skall särskilt tillses, att stadgarna innehålla betryggande föreskrifter för tillgodoseende av sådana delägars rätt som enligt 6 § kan bli skyldiga att framdeles delta i företaget.

Beslutad ändring — — — — — ordning fastställd.

⁴ Senaste lydelse 1920: 459.

⁵ Senaste lydelse 1920: 459.

4 KAP.

Om särskilda villkor beträffande större vattenkraftanläggningar och vattenregleringar.

Om särskilda villkor beträffande större företag enligt 2 och 3 kap.

Om Konungens prövningsrätt.

17 §.

När företag enligt 2 eller 3 kap. är av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet, prövar Konungen huruvida företaget får komma till stånd.

För Konungens prövning gäller följande:

1. Företaget får ej komma till stånd, om hinder däremot finnes möta från allmänna planeringssynpunkter eller på grund av 2 kap. 3 § första och andra styckena, 11 §, 12 § första stycket eller 44 § första och andra styckena.
2. Vid prövning av fråga om hinder möter mot företaget från allmänna planeringssynpunkter eller på grund av 2 kap. 3 § andra stycket, 11 §, 12 § första stycket eller 44 § första och andra styckena beaktas även annat företag enligt denna lag som med sannolikhet kan antagas bli erforderligt för ett ändamålsenligt utnyttjande av det sökta företaget.
3. Är företaget av synnerlig betydelse från allmän synpunkt, kan Konungen lämna medgivande till detsamma, även om hinder finnes möta vid prövningen enligt 1 och 2.
4. Konungen kan föreskriva villkor för att tillgodose allmänna intressen.

18 §.

Konungen kan förordna att vissa slag av företag skall prövas enligt 17 §. Beträffande företag, som ej omfattas av sådant förordnande men dock bedömes vara av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet, förbehåller Konungen sig prövningen. Besked därom lämnas till vattendomstolen eller, om målet behandlas vid syneförrättning enligt 10 kap. 32 §, till synemännen innan domstolen eller synemännen avgjort frågan om företagets tillförlitlighet.

I samband med prövning av företag som avses i 17 § första stycket får Konungen pröva även annat företag enligt denna lag, om ansökan avser tillstånd till båda företagen eller fråga uppkommit om företräde mellan dem.

19 §.

Den som vill utföra företag vars tillåtelse kan antagas komma under Konungens prövning skall i god tid bereda Konungens befallningshavande, vederbörande kommun samt övriga myndigheter och sammanslutningar som företaget angår tillfälle att vid planläggningen av företaget framföra önskemål med hänsyn till företagets verkningar från allmän synpunkt.

Konungen kan utfärda närmare föreskrifter för tillämpningen av första stycket och angående skyldighet för den som vill utföra företaget att betala det allmännas kostnader.

20 §.

När fråga om företags tillåtelse skall prövas av Konungen, åligger det vattendomstolen eller, om målet behandlas vid syneförrättning enligt 10 kap. 32 §, synevärderna att före avgörandet med eget yttrande hänskjuta frågan till Konungen.

7 KAP.

46 §.⁶

Är fråga om företag, som avser sänkning av eller reglering av vattnets avrinning ur någon av sjöarna Vänern, Vättern, Mälaren, Hjälmaran, Storsjön i Jämtland eller Siljan, skola bestämmelserna i 4 kap. 13 § om Konungens prövningsrätt i vissa hänseenden och om skyldighet för vattendomstolen att hemställa frågan Konungens avgörande äga motsvarande tillämpning; och skall vad sålunda är stadgat jämväl gälla beträffande annat företag, varigenom vattnets avrinning i större omfattning regleras eller vattenförhållandena eljest vä-

Är företag som avses i 37 § av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet, skola bestämmelserna i 4 kap. 17–20 §§ om Konungens prövningsrätt äga motsvarande tillämpning.

När företags tillåtelse har prövats av Konungen skall, om målet behandlas vid syneförrättning, underställning enligt 45 § till vattendomstolen av synevärdenas utlåtande ej äga rum.

⁶ Senaste lydelse 1944: 87.

sentligt förändras, såframt Konungen förbehåller sig sådan prövning och besked därom före målets avgörande lämnas syne-
männen eller i fall, då enligt 45 § under-
ställning skall ske eller målet prövas i den
för ansökningsmål stadgade ordning, vat-
tendomstolen.

Finner vattendomstolen vid prövning av
fråga om tillåtligheten av tillämnad vat-
tenavledning, mot vilken hinder skulle
möta av bestämmelserna i 38 § eller 39 §
första stycket, att företaget med hänsyn
till stadgandet i andra stycket av 39 § än-
dock bör komma till stånd, skall frågan
därom av domstolen hemställas Konung-
ens avgörande.

Finner vattendomstolen vid prövning av
fråga om tillåtligheten av tillämnad vat-
tenavledning att hinder mot företaget mö-
ter enligt 38 § eller 39 § första stycket men
att det föreligger sådana omständigheter
som anges i 39 § andra stycket, skall dom-
stolen med eget yttrande underställa frå-
gan Konungens avgörande.

55 §.⁷

Ä invallning, — — — — — motsvarande tillämpning.

Vad i 46 § första stycket är stadgat om
Konungens prövningsrätt skall beträffande
invallning gälla allenast såframt Konungen
i den ordning, som i sistnämnda § sägs,
förbehållit sig sådan prövningsrätt.

10 KAP.

33 §.⁸

Förordnande, som i 32 § sägs, skall efter
ansökan meddelas av Konungens befall-
ningshavande. I ansökningen skola så full-
ständigt som möjligt uppgivas företagens
beskaffenhet, omfattning och verkningar
med angivande av det vattenområde, som
av företaget kan komma att beröras. An-
sökningen bör tillika innehålla uppgift å
de fastigheter, som företaget efter ty i 14
kap. 4 § sägs förmenas angå, samt ägarnas
namn och hemvist ävensom sådana nytt-
janderättshavares, vilkas rätt kan vara av
företaget beroende.

Förordnande som anges i 32 § skall ef-
ter ansökan meddelas av Konungens be-
fallningshavande. I ansökningen skola så
fullständigt som möjligt uppgivas företa-
gets beskaffenhet, omfattning och verk-
ningar med angivande av det vattenom-
råde som kan komma att beröras av före-
taget. Vidare skall uppgivas huruvida sär-
skilda bestämmelser rörande användningen
av de mark- och vattenområden som berö-
ras av företaget meddelats enligt bygg-
nadslagen eller annan lagstiftning. Ansök-
ningen bör även innehålla uppgift om de
fastigheter som företaget enligt 14 kap. 4 §
förmenas angå samt ägarnas namn och

⁷ Senaste lydelse 1944: 87.

⁸ Senaste lydelse 1969: 393.

hemvist ävensom sådana nyttjanderättshavares vilkas rätt kan vara beroende av företaget.

Vad i — — — — — denna §.

Beträffande företag, — — — Konungens befallningshavande.

42 §.

2 mom.⁹ Kan företag antagas beröra allmänna intressen inom orten av någon betydelse, skall förrättningsmannen utan dröjsmål översända avskrift av kungörelsen till vederbörande kommun. Kommun äger föra talan för tillgodoseende av allmänna intressen inom orten. Om sådan talan skall kommunen snarast underrätta kammarkollegiet.

2 mom. Berör företaget område inom fastställd general- eller detaljplan enligt byggnadslagen eller kan företaget eljest antagas beröra allmänna intressen i orten av någon betydelse, skall förrättningsmannen utan dröjsmål översända avskrift av kungörelsen till vederbörande kommun. Kommun äger föra talan för tillgodoseende av allmänna intressen inom orten. Om sådan talan skall kommunen snarast underrätta kammarkollegiet.

3 mom. Är fråga om företag vars tillåtlighet kan antagas komma under Konungens prövning enligt 7 kap. 46 § första stycket eller 49 §, skall avskrift av ansökningshandlingarna jämte kungörelsen översändas till statens naturvårdsverk och statens planverk.

11 KAP.

1 §.¹⁰

Första domstol i vattenmål benämnes vattendomstol.

Första domstol i vattenmål benämnes vattendomstol. Den tingsrätt som Konungen bestämmer skall vara vattendomstol.

Överdomstol i — — — — — nedan sägs.

Som sista — — — — — högsta domstolen.

Angående domstol — — — — — tillämpligt är.

2 §.¹¹

Vattendomstol består av en vattenrättsdomare såsom ordförande samt såsom övriga ledamöter två vattenrättsingenjörer och två vattenrättsnämndemän. Är anläggning, företag eller annat, varom i vatten-

Vattendomstol består av en vattenrättsdomare såsom ordförande samt såsom övriga ledamöter en vattenrättsingenjör och två nämndemän. Ytterligare en vattenrättsingenjör får sitta i domstolen.

⁹ Senaste lydelse 1961: 548.

¹⁰ Senaste lydelse 1948: 839.

¹¹ Senaste lydelse 1969: 804.

mål är fråga, utan nämnavärd inverkan å vattenförhållandena och beröres därav ej heller motstående intresse av någon betydelse, vare dock i sådant mål vattendomsstolen beslutför med vattenrättsdomaren och vattenrättsnämndemännen samt allenast en vattenrättsingenjör.

Vattenrättsdomare skall vara lagkunnig, i domarevärv erfaren man.

Vattenrättsingenjörerna skola vara i vattenfrågors tekniska behandling sakkunniga och erfarna män.

Vattenrättsnämndemännen böra vara allmänt betrodda, om sin orts förhållanden kunniga män och må ej hava uppnått sextiofem års ålder; och skall i övrigt om valbarhet till vattenrättsnämndeman vad om nämndeman vid tingsrätt är stadgat äga motsvarande tillämpning. Den, som uppnått sextiofem års ålder, må utan hinder därav tjänstgöra i mål, varmed han förut såsom vattenrättsnämndeman tagit befattning.

Vattenrättsdomare utses bland de lagfarna domarna i tingsrätten.

Vattenrättsingenjör skall ha teknisk utbildning och erfarenhet av vattenfrågors tekniska behandling.

Nämndemännen skola vara nämndemän i fastighetsdomstol inom vattendomsstolens domsområde.

3 §.¹²

Vattenrättsdomare och vattenrättsingenjör utnämns av Konungen, som tillika bestämmer, om samme vattenrättsingenjör skall tjänstgöra vid mera än en vattendomsstol.

Konungen eller myndighet som Konungen bestämmer utser vattenrättsdomare samt utnämner eller förordnar vattenrättsingenjör.

5 §.¹³

Av de till vattenrättsnämndemän valda skola i vattendomsstolen tjänstgöra de två, som av vattenrättsdomaren för varje mål kallas därtill. Till tjänstgöring böra kallas nämndemän från det län, som beröres av det ifrågavarande målet; avser målet företag, som berör mer än ett län, avgöre vattenrättsdomaren, om nämndemännen skola tagas från olika län eller från ett av dem.

Hålles vattendomsstolens sammanträde vid syn på stället, böra företrädesvis de

Nämndeman tjänstgör efter kallelse av vattenrättsdomaren. Till tjänstgöring böra företrädesvis kallas nämndemän från den domsaga till vilken målet närmast har anknytning.

¹² Senaste lydelse 1932: 208.

¹³ Senaste lydelse 1941: 614.

närmast boende nämndemännen kallas att tjänstgöra.

Är vattendomstolen enligt vad i 2 § sägs beslutför med allenast en vattenrättsingenjör, skall vattenrättsdomaren till tjänstgöring i domstolen kalla den av vattenrättsingenjörerna, som företrädesvis äger sakkunskap i det ämne varom fråga är.

9 §.

Antalet vattendomstolar i riket bestäms av Konungen.

Gränserna för — — — — — närmare förordnar.

27 §.

2 mom.¹⁴ Ansökan enligt — — — — — anläggningen, uppgiven.

I fråga — — — — — till efterrättelse.

I ansökan jämlikt 17 § 2–11 skall uppgivas huruvida särskilda bestämmelser rörande användningen av de mark- och vattenområden som beröras av företaget meddelats enligt byggnadslagen eller annan lagstiftning.

6 mom.¹⁵ Ansökan rörande företag av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet skall innehålla uppgift om de åtgärder sökanden må hava vidtagit för att bereda Konungens befallningshavande i det län, inom vilket företaget huvudsakligen skall verkställas, samt övriga av företaget berörda myndigheter och samman slutningar tillfälle att vid planläggningen av företaget framföra önskemål med hänsyn till företagets verkningar ur allmän synpunkt ävensom om vad i anledning av sådana åtgärder huvudsakligen förekommit.

6 mom. Ansökan rörande företag, vars tillåtlighet kan antagas komma under Konungens prövning enligt 4 kap. 17 §, skall innehålla uppgift om de åtgärder sökanden har vidtagit på grund av 4 kap. 19 § första stycket samt om vad som huvudsakligen förekommit med anledning av dessa åtgärder.

Konungen äger för riket i dess helhet eller viss del därav meddela bestämmelser angående skyldighet för den som vill utföra företag enligt denna lag att före ansökningens ingivande vidtaga åtgärder för

¹⁴ Senaste lydelse 1969: 393.

¹⁵ Senaste lydelse 1952: 235.

ändamål, varom i första stycket sägs, samt att gälda kostnad, som i samband med sådan förberedelse åsamkas det allmänna.

Ansökan som avses i första stycket skall åtföljas av en översiktlig redogörelse för sökandens bedömning av det tillämnade företags betydelse från allmänna planeringssynpunkter samt uppgift om annat företag enligt denna lag som med sannolikhet kan antagas bli erforderligt för ett ändamålsenligt utnyttjande av det sökta företaget.

34 §.¹⁶

Finnes fastighet, — — — — — den myndighet.

Är i ansökningen fråga om företag, som avses i 27 § 6 mom., skall ett exemplar av ansökningshandlingarna jämte kungörelsen översändas till Konungens befallningshavande i det län, inom vilket företaget huvudsakligen skall verkställas.

I mål som avses i 17 § 2–11 skall vattenrättsdomaren sända kungörelsen till Konungens befallningshavande.

35 §.

3 mom.¹⁷ I mål, — — — — — underrätta kammarkollegiet.

Kan företag, som avses i första stycket, antagas beröra allmänna intressen inom orten av någon betydelse, skall vattenrättsdomaren utan dröjsmål översända kungörelsen till vederbörande kommun. Är fråga om ansökan om tillstånd att tillgodogöra grundvatten, skall dock kungörelsen städse tillställas kommun, inom vars område tillgången på grundvatten kan påverkas.

Berör företag som avses i första stycket område inom fastställd general- eller detaljplan enligt byggnadslagen eller kan företaget eljest antagas beröra allmänna intressen inom orten av någon betydelse, skall vattenrättsdomaren utan dröjsmål översända kungörelsen till vederbörande kommun. Är fråga om ansökan om tillstånd att tillgodogöra grundvatten, skall dock kungörelsen alltid tillställas kommun inom vars område tillgången på grundvatten kan påverkas.

4 mom. Är i ansökningen fråga om företag som avses i 27 § 6 mom. skall ett exemplar av ansökningshandlingarna jämte kungörelsen översändas till statens naturvårdsverk, statens planverk och Konungens befallningshavande.

¹⁶ Senaste lydelse 1961: 548.

¹⁷ Senaste lydelse 1969: 396.

42 §.¹⁸

Då handling i vattenmål skall delgivas genom rättens försorg, *förordne* därom vattenrättsdomaren eller *vattenrättssekreterare*.

Då handling i vattenmål skall delgivas genom rättens försorg, *förordnar* därom vattenrättsdomaren eller *den som är behörig därtill enligt bestämmelser som Konungen meddelar*.

Kallelse av — — — — — av vattenrättsdomaren.

45 §.

2 mom.¹⁹ Vattenrättsdomaren *må ock*, där så finnes lämpligt, uppdraga åt vattenrättsingenjörerna eller en av dem att, med eller utan biträde av vattenrättsnämndemännen eller en av dem, verkställa undersökning å stället. I enklare fall *må* sådant uppdrag kunna lämnas åt vattenrättsnämndemännen eller en av dem.

2 mom. Vattenrättsdomaren *kan även*, när han finner det lämpligt, uppdraga åt vattenrättsingenjör att, med eller utan biträde av nämndemännen eller en av dem, verkställa undersökning på stället. I enklare fall *kan* sådant uppdrag lämnas åt nämndemännen eller en av dem.

Om tiden — — — — — av nöden.

52 §.²⁰

Menar part, — — — — — invändningen försutten.

Jäv mot — — — — — i tingsrätt.

Beslut varigenom jävsinvändning mot vattenrättsnämndeman *varder gillad*, skall ej medföra någon verkan till *rubbnings* eller *upphävande* av åtgärd eller beslut, som tillkommit innan invändningen gjordes, där övriga ledamöter varit *om åtgärden eller beslutet ense*.

Beslut varigenom jävsinvändning mot nämndeman *gillats* skall ej *rubba eller upphäva* åtgärd eller beslut, som tillkommit innan invändningen gjordes, när övriga ledamöter varit *ense om åtgärden eller beslutet*.

71 §.²¹

Beträffande fråga, vari det enligt förestående stadganden tillkommer vattenrättsdomaren att besluta, bör han, *där* frågans beskaffenhet *det påkallar*, rådgöra med vattenrättsingenjörerna.

Beträffande fråga, vari det enligt förestående stadganden tillkommer vattenrättsdomaren att besluta, bör han, *när* frågans beskaffenhet *påkallar det*, rådgöra med vattenrättsingenjör.

Av vattenrättsdomarens — — — — — annorlunda förordna.

¹⁸ Senaste lydelse 1960: 304.

²⁰ Senaste lydelse 1969: 804.

¹⁹ Senaste lydelse 1920: 459.

²¹ Senaste lydelse 1920: 459.

81 §.²²

Vad i 42–45 §§, 49 § första stycket, 50 § första stycket, 51 och 52 §§, 55 § första stycket, 56 § första stycket, 57, 58, 64, 67, 70–72 §§, 73 § första, tredje och fjärde styckena samt 74 § stadgas beträffande ansökningsmål skall, *där* ej annat framgår av vad nedan i denna § sägs, äga motsvarande tillämpning i fråga om stämningssmål.

Vad i 42–45 §§, 49 § första stycket, 50 § första stycket, 52 §, 55 § första stycket, 56 § första stycket, 57, 58, 64, 67, 70–72 §§, 73 § första, tredje och fjärde styckena samt 74 § stadgas beträffande ansökningsmål skall, *när* ej annat framgår av vad nedan i denna § sägs, äga motsvarande tillämpning i fråga om stämningssmål.

I mål — — — — — motsvarande tillämpning.

Utlåtande, som — — — vattenrättsdomarens tjänsterum.

I de — — — — — är stadgat.

92 §.²³

Vad i — — — — — 7 kap. 45 och 55 §§.

Bestämmelserna i 42–45, 48, 49 §§, 50 § första stycket, 51, 52, 54, 55, 57–59, 62–64, 66 och 67 §§ skola i tillämpliga delar gälla besvärsmål vid vattendomstolen och underställningsmål.

Bestämmelserna i 42–45, 48, 49 §§, 50 § första stycket, 52, 54, 55, 57–59, 62–64, 66 och 67 §§ skola i tillämpliga delar gälla besvärsmål vid vattendomstolen och underställningsmål.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

Mål som vid lagens ikraftträdande är anhängigt hos vattendomstol handlägges och bedömes enligt äldre bestämmelser. I fråga om vattendomstols sammansättning skall äldre lag dock gälla endast vid huvudförhandling som påbörjats före nya lagens ikraftträdande samt vid överläggning efter ikraftträdandet rörande fråga som behandlats vid sådan huvudförhandling.

Har före ikraftträdandet förrättningsman förordnats enligt 10 kap. 32 § för att handlägga syneförrättning rörande företag enligt 3 eller 7 kap., skall äldre bestämmelser tillämpas på förrättningen.

²² Senaste lydelse 1960: 304.

²³ Senaste lydelse 1969: 393.

2) Förslag till Lag om ändring i lagen (1962:627) om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m.

Härigenom förordnas, att 7 och 14 §§ lagen (1962: 627) om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m. skall ha nedan angivna lydelse.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

7 §.

Bestämmelserna i 4 kap. 1–12 och 16 §§ vattenlagen skola ej äga tillämpning i fråga om företag enligt denna lag.

Bestämmelserna i 4 kap. 1–12, 16 och 19 §§ vattenlagen skola ej äga tillämpning i fråga om företag enligt denna lag.

Är företag enligt denna lag av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet, kan Konungen förbehålla sig prövning av frågan huruvida företaget får komma till stånd. I sådant fall äger vad i 4 kap. 17, 18 och 20 §§ vattenlagen föreskrives om Konungens prövningsrätt motsvarande tillämpning.

14 §.

Befinner sig riket i krig, skall vad i 11 kap. 27 § 6 mom. vattenlagen är stadgat icke äga tillämpning i mål, som avses i denna lag.

Vad i 11 kap. 27 § 6 mom. första stycket vattenlagen är stadgat skall icke äga tillämpning i mål som avses i denna lag.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

3) Förslag till

Lag om ändring i statstjänstemannalagen (1965:274)

Härigenom förordnas, att 11 § statstjänstemannalagen (1965: 274) skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

11 §.¹

Tjänsteman är — — — — — Konungen meddelar.

Innehavare av ordinarie domartjänst är icke skyldig att utöva annan statlig tjänst än jämställd eller högre domartjänst vid den domstol han tillhör. Annan ordinarie underrättsdomare än lagman är dock skyldig att dessutom tjänstgöra som ledamot i annan underrätt inom samma hovrättsområde vid handläggning för vilken kräves flera lagfarna domare än en. *Sådan tjänstgöringsskyldighet åligger också ordinarie vattenrättsdomare.* Ordinarie vattenrättsingenjör är skyldig att tjänstgöra som teknisk ledamot i fastighetsdomstol.

Innehavare av ordinarie domartjänst är icke skyldig att utöva annan statlig tjänst än jämställd eller högre domartjänst vid den domstol han tillhör. Annan ordinarie underrättsdomare än lagman är dock skyldig att dessutom tjänstgöra som ledamot i annan underrätt inom samma hovrättsområde vid handläggning för vilken kräves flera lagfarna domare än en. Ordinarie vattenrättsingenjör är skyldig att tjänstgöra som teknisk ledamot i fastighetsdomstol.

I den — — — — — skäl föreligga.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1972.

¹ Senaste lydelse 1969: 251.

4) Utkast till Vattenrättskungörelse

Härigenom förordnas som följer.

Kungl. Maj:ts prövningsrätt

1 §

I fråga om följande slag av företag enligt vattenlagen (1918: 523) prövar Kungl. Maj:t om företaget får komma till stånd:

1. vattenkraftanläggning i vilken kan utvinnas en generatoreffekt av minst 10 000 kilovoltampere,
2. vattenreglering med en större vattenståndsskillnad än 2 m under året eller 1 m under veckan samt reglering med mindre vattenståndsskillnad än nu sagts, om därigenom utnyttjas ett vattenmagasin av minst 100 miljoner m³ under året eller 10 miljoner m³ under veckan,
3. vattenbortledning från vattendrag eller sjö med en oreglerad lågvattenföring av minst 1 m³/s i bortledningspunkten eller, beträffande sjö, vid dennas utlopp, när den vattenföring som skall tagas i anspråk överstiger 1/5 av den oreglerade lågvattenföringen och bortledningen kan inverka märkbart på vattenförhållandena,
4. grundvattentäkt för tillgodogörande av större vattenmängd än 10 000 m³ om dygnet,
5. annat företag enligt 2 eller 3 kap. vattenlagen (1918: 523) än förut sagts, om företaget inverkar märkbart på vattenståndet i någon av sjöarna Vänern, Vättern, Mälaren, Hjälmaren, Storsjön i Jämtland, Siljan eller Torneträsk eller på vattenavrinningen ur någon av dessa sjöar.

Förberedelse av vissa företag

2 §

Vid planläggning av företag som anges i 1 § eller annars kan antagas komma under Kungl. Maj:ts prövning enligt 4 kap. 17 § eller 7 kap. 46 eller 49 § vattenlagen (1918: 523) skall iakttagas vad som sägs i 3–6 §§.

3 §

I god tid innan närmare undersökningar för företaget påbörjas skall företagaren underrätta kammarkollegiet, statens naturvårdsverk, statens planverk och länsstyrelserna i berörda län. Samtidigt skall riksantikvarieämbetet och fiskeristyrelsen underrättas, om deras verksamhet berörs. Företagaren skall därefter på begäran och när anledning i övrigt föreligger lämna dessa myndigheter upplysningar om företaget.

4 §

När förutsättningarna för företaget i stort har klarlagts, skall företagaren i samråd med länsstyrelsen i det län där företaget i huvudsak skall utföras bereda kommuner och andra som skall bevaka av företaget berörda allmänna intressen tillfälle att framställa önskemål om företagets närmare omfattning och utformning.

5 §

Kan företaget medföra skada på fiske av någon betydelse, får fiskeristyrelsen efter samråd med vattenrättsdomaren föranstalta om den utredning som behövs. Sådan utredning skall ej verkställas, om vattenrättsdomaren förordnat om undersökning enligt 14 kap. 5 § 2 mom. vattenlagen (1918: 523).

Statens naturvårdsverk kan efter samråd med vattenrättsdomaren föranstalta om erforderlig utredning angående företagets planering från allmänna naturvårdssynpunkter.

Kostnad för utredning som anges i denna paragraf betalas av företagaren, om det ej kan anses obilligt.

6 §

Företagaren skall medverka till att information rörande företagets planläggning efter hand lämnas ortsbefolkningen vid särskilda sammanträden, genom ortspressen eller på annat lämpligt sätt.

Enskilda personer bör på lämpligt sätt kunna till företagaren framställa önskemål om åtgärder för att förebygga eller minska skador genom företaget.

Bevakning av det allmännas rätt m. m.

7 §

När enligt vattenlagen (1918: 523) myndighet som Kungl. Maj:t utser skall föra talan för att ta till vara viss bygds intressen eller i övrigt för att bevaka det allmännas rätt, skall kammarkollegiet föra sådan talan utan hinder av vad som kan vara föreskrivet i instruktion för annan myndighet. Kollegiet får även i övrigt föra talan för det allmänna, när enligt nämnda lag fråga om allmänt intresse förekommer.

8 §

Om det i vattenmål eller vid syneförrättning enligt vattenlagen (1918: 523) är fråga om medgivande till företag vars tillåtlighet bör komma under Kungl. Maj:ts prövning enligt 4 kap. 17 § eller 7 kap. 46 eller 49 § nämnda lag utan att omfattas av förordnandet i 1 § ovan, skall kammarkollegiet i god tid göra anmälan om förhållandet hos Kungl. Maj:t.

9 §

När kommun enligt föreskrift i vattenlagen (1918: 523) för talan för att tillgodose allmänt intresse inom orten, skall kammarkollegiet i erforderlig omfattning samråda med kommunen om talan som anges i 7 §. Detsamma gäller även i andra fall när fråga som angår allmänt intresse av betydelse för en ort förekommer i vattenmål eller vid syneförrättning.

Har kammarkollegiet beslutat föra talan som anges i 7 §, skall sådan talan utföras av kollegiets advokatfiskalsämbete, om ej kollegiet har förordnat annat ombud. Ombudet skall ställa sig till efterrättelse föreskrifter och anvisningar som har meddelats av kollegiet.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1972, då kungörelsen (1953: 177) angående förberedelse av vissa företag enligt vattenlagen och kungörelsen (1961: 649) med vissa föreskrifter om bevakande av det allmännas rätt i vattenmål m. m. skall upphöra att gälla. Dock skall 2 § sistnämnda kungörelse äga fortsatt giltighet såvitt fråga är om mål som anhängiggjorts vid vattendomstol före den 1 januari 1972 eller om syneför rättning, när förrättningsmannen förordnats före nämnda dag.

1 Inledning

1.1 *Vattenlagstiftningen i huvuddrag*

Den svenska vattenlagstiftningen förededde vid 1900-talets början en ganska splittrad bild. De mest betydelsefulla bestämmelserna fanns i förordningen (1880: 57 s. 1) om jordägares rätt över vattnet å hans grund, den s. k. vattenrättsförordningen. Vidare kan nämnas förordningen (1880: 57 s. 9) om allmän flottled, förordningen (1880: 57 s. 13) om allmän farled, förordningen (1880: 57 s. 17) angående ansvar för underlåtenhet att öppna dammlucka samt lagen (1879: 29 s. 1) om dikning och annan avledning av vatten. Frågor om rätt att med stöd av vattenrättsförordningen bygga i vatten prövades av allmän domstol. Till byggande i s. k. kungsådvattendrag behövdes tillstånd också av Kungl. Maj:t. Farleds- och flottledsfrågor handlades av länsstyrelserna. Diknings- och vattenavledningsföretag skulle föregås av förundersökning vid syneförrättning.

Huvuddelen av de vattenrättsliga bestämmelserna har sedermera sammanförts i den alltjämt gällande vattenlagen (1918: 523). Vattenlagen (VL), som trädde i kraft den 1 januari 1919, har ändrats och kompletterats vid åtskilliga tillfällen. Av särskild betydelse är lagändringarna 1939, då regler om tillgodogörande av grundvatten infördes, och 1941, då lagen kompletterades med bestämmelser om åtgärder mot vattenförorening. Under 1950- och 1960-talen har lagen ändrats flera gånger på grundval av förslag från bl. a. 1945 års vattenlagssakkunniga,

norrländska vattenkraftutredningen och vattenvårdskommittén. I samband med 1969 års miljöskyddslagstiftning har VL:s regler om skyldighet att motverka vattenförorening utmönstrats och ersatts med bestämmelser i miljöskyddslagen (1969: 387).

I sin nuvarande utformning inleds VL (1 kap.) med vissa allmänna regler om jordägares rätt till vattnet på hans grund, varefter vissa inskränkningar i denna rätt föreskrivs, bl. a. genom bestämmelser om kungsådra. Vidare lämnas bestämmelse om jordägares rätt till vattnet under markens yta. Härefter följer regler om byggande i vatten och om grundvattentäkt (2 kap.) samt om vattenreglering (3 kap.). Bestämmelser ges om särskilda villkor beträffande större vattenkraftanläggningar och vattenregleringar (4 kap.). Därefter kommer regler om allmän farled (5 kap.), om allmän flottled (6 kap.), om torrläggning av mark (7 kap.), om avloppsföretag (8 kap.) samt om ersättning (9 kap.). Lagens återstående kapitel innehåller bl. a. processuella och straffrättsliga regler (10–14 kap.).

VL tillkom i en tid då utvecklingen på det industriella och tekniska området hade skapat helt nya förutsättningar för att utnyttja landets stora tillgångar på vattenkraft. Den före VL gällande lagstiftningen kan sägas ha betraktat frågan om krafttillgångarnas tillgodogörande främst från det enskilda intressets synpunkt. I enlighet härmed medgav lagstiftningen, åtminstone i vad den gällde

vattenkraftens tillgodogörande, bara i mycket begränsad omfattning åtgärder i vatten till förfång för motstående intressen. Särskilt insikten om vattenkraftens stora betydelse från ekonomisk och social synpunkt ledde emellertid till en intresseavvägning i VL, varigenom vattenbyggnadsintresset tillerkändes förhållandevis långt gående förmåner, framför allt i fråga om förutsättningarna för intrång i annans rätt. Genom lagen öppnades också möjligheter att tvinga fram ett samarbete i fasta former mellan vattenrättsägarna, som tidigare ofta konkurrerat inbördes. Samtidigt slog man dock vakt om andra samhällsintressen som är knutna till vattnet, t. ex. fiske-, farleds- och flottningsintressena, liksom om jordbruket som då ännu var huvudnäringen. Även bestämmelserna i 4 kap. om bygdekraft, nyprövning, kronans lösningsrätt och regleringsavgifter tillgodoser allmänna intressen. Skyddet för dessa har efter hand förstärkts. Trots detta får den intresseavvägning som innefattas i VL, allmänt sett, sägas ha utfallit till förmån för företagarinteressen. Lagen ger på så sätt uttryck för en långsiktig bedömning i fråga om vattenresursernas utnyttjande.

Såvitt gäller prövningen av frågor om byggande i vatten innebar VL en nydaning genom tillskapandet av särskilda domstolar, vattendomstolar, för ändamålet. Det finns f. n. sex vattendomstolar. Mellaninstans är vattenöverdomstolen och sista instans högsta domstolen. Vissa från allmän synpunkt betydelsefulla företag prövas av Kungl. Maj:t. I fråga om förfarandet i farleds-, flottleds- och torrläggningssmål bygger VL däremot i stor utsträckning på tidigare gällande rätt.

Viktiga bestämmelser om våra vattenområden och deras utnyttjande finns i annan lagstiftning än VL. I beredskapssituationer tillämpas vid sidan av eller i stället för VL:s regler särskilda bestämmelser i lagen (1962: 627) om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m. I sammanhanget kan också nämnas lagen (1970: 59) om tillfällig vattenreglering under 1970. I fråga om rätten att släppa ut avloppsvatten gäller, som anmärkts tidigare, bestämmelser i miljöskyddslagen. Det kan påpekas att till-

ståndsfrågor enligt denna lag prövas av administrativa myndigheter. Rätten till fiske regleras i fiskelagstiftningen, främst lagen (1950: 596) om rätt till fiske.

VL utgår från att jordägaren framför annan har rätt att utnyttja det vatten som finns på hans grund. Frågan hur långt denna rådighet sträcker sig geografiskt besvaras inte i VL utan i fastighetsrätten. Jordabalken innehåller sålunda regler om hur gränsen i vatten skall dras mellan olika fastigheter. Beträffande gränsdragningen i vatten mellan fastigheter och allmänna vattenområden gäller lagen (1950: 595) om gräns mot allmänt vattenområde.

1.2 Utredningsuppdraget

Vattenlagsutredningens uppdrag omfattar en allmän översyn av VL med huvudvikten lagd på de delar av lagen som har samband med samhällsplaneringen i stort. Efter en redogörelse för bl. a. utvecklingen efter VL:s tillkomst anförde dåvarande chefen för justitiedepartementet, statsrådet Kling, i det hänseendet följande.

VL erbjuder i sin nuvarande utformning endast begränsade möjligheter till en planering i stort av utbyggnadsverksamheten. Innan ansökan om tillstånd till vissa mera ingripande företag görs hos vattendomstolen skall visserligen ett förberedande förfarande ha ägt rum. Detta syftar till en från allmän synpunkt ändamålsenlig planering av olika byggnadsåtgärder. Kungl. Maj:t har också möjlighet att främja intresset av en planmässig utbyggnad av vattendragen vid sin prövning av tillståndsfrågor. Vattendomstolarna saknar emellertid laglig möjlighet att vid bedömningen av ansökningarna tillgodose behovet av en mera omfattande planering. Domstolarna har mycket begränsade möjligheter att beakta olika alternativa lösningar från planeringssynpunkt.

Behovet av en översiktlig planering har hittills gjort sig särskilt gällande vid utbyggnaden av vattenkraft. Ett par framställningar om revision av VL på denna punkt har också gjorts hos Kungl. Maj:t. Den omständigheten att utbyggnadstakten under senare år sjunkit har inte gjort problemet mindre betydelsefullt, eftersom kvarvarande oreglerade sjöar och outbyggda vattenfall måste tillmätas ökad betydelse inte minst från naturvårdssynpunkt. I framtiden får problemet emellertid stor aktualitet även på andra områden såsom i fråga om vattenbort-

ledning i sådana fall då flera alternativ står till buds.

Kraftverk, företag för vattenförsörjning och andra större företag i vatten har i dag långsiktiga verkningar inom många samhällsområden. Företagen kan beröra exempelvis samhällsbyggnad, näringsutveckling, sysselsättning, naturvård, friluftsliv och hälsovård. Mot bakgrund härav är det av stor betydelse att företagen kan passas in i samhällsplaneringen i stort. Detta talar starkt för att frågan om att ändra de organisatoriska formerna för tillståndsgivningen i vattenmål nu närmare övervägs. I samband därmed är det också angeläget att undersöka förutsättningarna för att skapa en mindre bunden prövning av tillåtlighetsfrågorna än vad som nu gäller, så att samtliga omständigheter av vikt och föreliggande valmöjligheter kan beaktas i det enskilda fallet. Tiden är därför mogen att genomföra en genomgripande översyn av såväl prövningssystemet som det materiella innehållet i VL.

Departementschefen övergick sedan till att närmare utveckla sin syn på hur prövningssystemet i VL borde utformas och yttrade bl. a.:

Tillståndsprövningen i kraftverks- och vattenregleringsmål liksom i andra vattenmål grundas ofta på avvägningar av ekonomisk, teknisk och social natur. Ett företag kan som nämnts ha verkningar inom många samhällsområden. Prövningen har därför nära samband med samhällsplaneringen i vidsträckt mening och problemet är att finna en lösning som gör att prövningen blir ett led i en effektiv samhällsplanering. En sådan lösning förutsätter ett förfarande som är utformat så, att avgörandena kan träffas snabbt och smidigt och med sakkunnigt beaktande av den mångfald allmänna och enskilda intressen som berörs. Ytterligare krav är att tillämpningen blir enhetlig och konsekvent samt tillgodoser kraven på rättssäkerhet.

Som antytts har utvecklingen efter VL:s tillkomst gått långt i fråga om såväl vattenkraftutbyggnader som vattenförsörjningen. Vatten-domstolarna har små möjligheter till den översiktliga bedömning som från allmän planeringssynpunkt är nödvändig. Ett förfarande i administrativ ordning tillgodoser på ett väsentligt bättre sätt detta krav. Önskemålen om effektivitet, snabbhet och smidighet samt rättssäkerhet kan tillgodoses också i ett administrativt förfarande.

Vad här sagts gäller i första hand de större företagen. Men inte bara för dessa är en administrativ prövning ändamålsenlig. Också för de mindre fallen krävs lämplighetsavvägningar som passar väl för ett administrativt organ. Mera bagatellartade ärenden kan därvid klaras av

utan den onödiga tidsutdräkt som ibland följer med ett domstolsförfarande.

Vägande skäl talar sålunda för att prövningen av även andra ärenden enligt VL än vattenföroreningsmål läggs på administrativa organ. Lämpligen bör de större frågorna prövas centralt, medan de mindre fallen avgörs av en regional myndighet. Av vikt är härvid att man väljer sådana prövningsorgan och inför sådana samordningsföreskrifter att man får en samlad prövning av närbesläktade eller sammanhängande frågor.

En av utredningens viktigaste uppgifter blir därför att i enlighet med de nu angivna riktlinjerna lägga fram ett förslag till en ny organisationsform och till ett förfarande som ansluter härtill. Utredningen skall som främsta alternativ överväga lämpligheten av att förlägga dels tillståndsprövningen av större, mera principiella eller riksviktiga frågor till en central instans, dels övrig prövning till länsstyrelserna eller vissa av dessa. Enligt min mening talar starka skäl för att handläggningen av de frågor som skall behandlas av den centrala instansen förläggas till den föreslagna koncessionsnämnden för miljövärd. Organisationen och sammansättningen av nämnden behöver i sådant fall ses över.

De ersättningsfrågor som uppkommer i vattenmål avser huvudsakligen rättsförhållanden mellan enskilda parter, och avgörandet av dem bör därför ankomma på domstol. Enligt förslaget till lag om skydd mot miljöfarlig verksamhet skall ersättningsfrågorna i vattenföroreningsmål – liksom beträffande andra immisionsmål – behandlas vid fastighetsdomstol. Sådana domstolar skall enligt det likaledes till lagrådet remitterade förslaget om de allmänna underrätternas organisation m. m. inrättas för fastighetsbildningsmål och eventuellt även för expropriationsmål. Eftersom det föreligger ett nära samband mellan värderingsfrågorna i vissa typer av fastighetsbildningsmål, expropriationsmål och vattenmål ter det sig naturligt att ersättningsfrågorna även i andra vattenmål än vattenföroreningsmål läggs på fastighetsdomstol. En mera enhetlig bedömning av ersättningsproblemen inom fastighetsrätten kan då uppnås. Eventuellt kan ersättningsfrågorna koncentreras till ett fåtal fastighetsdomstolar. Utredningen bör närmare överväga en reform efter dessa linjer.

Förläggas tillståndsgivningen till administrativ myndighet och prövningen av ersättningsfrågorna till fastighetsdomstolar på sätt jag angett finns det efter en sådan reform inte längre behov av vattendomstolar.

I fråga om VL:s tillåtlighetsregler och vad som sammanhänger därmed anförde departementschefen följande.

Enligt 2 kap. 2 § VL skall företag i vatten utföras så att ändamålet nås utan oskälig kostnad och med minsta intrång och olägenhet för motstående intressen. Bestämmelsen tolkas allmänt på sådant sätt att vattendomstolen inte har att ta ställning till frågan om ett företags lokalisering i vidare mån än att domstolen prövar om det företag som ansökan omfattar får komma till stånd med hänsyn till reglerna i VL. För att tillgodose kravet på en friare bedömning till gagn för samhällsplaneringen bör bestämmelsen revideras. Till viss ledning för utredningen bör härvid kunna tjäna den i förslaget till lag om skydd mot miljöfarlig verksamhet inskrivna principen att den som vill utöva miljöstörande verksamhet är skyldig att välja sådan plats för verksamheten att intrång och olägenhet blir minsta möjliga utan att kostnaden ökas oskäligt.

De nuvarande tillåtlighetsreglerna präglas av en viss stelhet i uppbyggnaden. Särskilt gäller detta den för kraftverk och regleringar för kraftändamål föreskrivna ekonomiska tillåtlighetsberäkningen. Vid jämförelsen mellan nytta och skada tillmäts exempelvis värdet på skada eller intrång olika tyngd i kalkylen allt efter som skadan eller intrånget görs på åker och äng eller på annan egendom eller det är fråga om uppdämning som hindrar eller försvårar framtida torrläggning av mark. F. n. går vidare en skarp gräns mellan den ekonomiska tillåtlighetsbedömningen enligt 2 kap. 3 § första stycket VL och bedömningen med hänsyn till företagets inverkan på vissa allmänna intressen enligt samma paragrafs andra stycke. Denna gräns kan ibland försvåra en helhetsbedömning. Också mot bakgrund av dessa synpunkter bör tillåtlighetsreglerna ses över. Huvudsyftet bör vara att få fram regler som möjliggör en friare och därmed mera mångsidig bedömning av ett företags tillåtlighet.

En av de angelägnaste samhällsfrågorna i dag utgör skyddet av den yttre miljön. Tätortstillväxten, industrins och hela näringslivets strukturella förändringar, trafikledningens utbyggnad osv. återverkar kraftigt på den yttre livsmiljön. Samtidigt som trycket på denna ökar växer kraven på tillgång till ostörd natur för friluftsliv och fritidsvistelse.

I fråga om vattenbyggnadsföretag har VL vissa bestämmelser till skydd för den yttre miljön. Reglerna, som återfinns huvudsakligen i 2 kap. 3 och 12 §§ VL, har ofta kritiserats som otillräckliga. Vid den översyn av tillåtlighetsreglerna som jag berört i det föregående bör därför också ett riktmärke vara att de nu skall ses över och anpassas så att de möjliggör en skälig avvägning mellan naturvårdens och andra intressen.

VL innehåller ett flertal regler om att från samhällssynpunkt särskilt betydelsefulla frågor

skall underställas Kungl. Maj:ts prövning. Bortsett från bestämmelserna i fråga om avloppsföretag samt de bestämmelser som gäller vid reglering av landets större sjöar eller vid sådan ingripande reglering, där Kungl. Maj:t förbehållit sig prövningsrätten, är reglerna utformade så att vattendomstolen har en diskretionär rätt att avgöra om underställning skall ske eller inte. Om vattendomstolen finner att företaget, trots att sådana skadeverkningar kan väntas som enligt lagen föranleder att företaget ej får utföras, ändå har så stor betydelse från allmän synpunkt att det bör komma till stånd skall frågan underställas Kungl. Maj:ts prövning. Finner vattendomstolen däremot att företaget inte bör få utföras, skall ansökningen avslås.

Som tidigare framhållits träder planeringssynpunkterna alltmer i förgrunden vid bedömningen av större utbyggnadsfall. Frågor som är av betydelse för större områden eller har mera principiell innebörd bör därför avgöras av Kungl. Maj:t. I förslaget till lag om skydd mot miljöfarlig verksamhet finns en regel beträffande vattenföreningar m. m. som innebär att prövningsmyndigheten skall underställa Kungl. Maj:t avgörandet, om myndigheten trots skadeverkningarna finner att verksamheten är av synnerlig betydelse för näringslivet eller för orten eller eljest från allmän synpunkt. Prövningen hos myndigheten avses alltså bara gå ut på att slå fast om de i lagen angivna förutsättningarna för prövning av Kungl. Maj:t föreligger men inte att, om detta finnes vara fallet, väga de allmänna intressena mot andra intressen. Utredningen bör överväga en utformning av underställningsinstitutet i VL som i möjligaste mån ansluter till den angivna regeln.

Efter en genomgång av de övriga frågor utredningen särskilt borde uppmärksamma yttrade departementschefen avslutningsvis följande.

Under den tid VL varit i kraft har givetvis – utöver vad jag nu har redovisat – åtskilliga problem uppkommit vid tillämpningen. Utredningen bör ta kontakt med administrativa myndigheter, domstolar och andra som har erfarenhet av hur vattenlagen verkat i praktiken och söka kartlägga de eventuella ytterligare brister som numera kan föreligga i fråga om lagen samt i belysning av erfarenheterna och med beaktande av de givna direktiven föreslå behövliga lagändringar.

Under utredningsarbetets gång bör särskild uppmärksamhet ägnas det lagstiftningsarbete som pågår på expropriationsrättens område.

De organisatoriska förslagen och de förslag i övrigt som har ekonomiska verkningar bör åtföljas av kostnadsberäkningar.

Utredningen bör om möjligt lägga fram ett delbetänkande omfattande de organisatoriska

frågorna samt förslag till lagändringar i de delar som har nära samband med organisationsförändringen. Utredningen bör vara oförhindrad att även i andra hänseenden framlägga delbetänkanden.

1.3 Utredningens enkät

I enlighet med direktiven har utredningen inhämtat yttranden från ett antal myndigheter och organisationer i syfte att kartlägga vilka brister i lagstiftningen som visat sig föreligga i praktiken och vilka önskemål som kan finnas beträffande lagstiftningens framtida innehåll.

Yttranden har avgetts av vattenöverdomstolen, fortifikationsförvaltningen (vars yttrande även innefattar överbefälhavarens synpunkter), socialstyrelsen, statens järnvägar, sjöfartsstyrelsen, Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI), kammarkollegiet, riksantikvarieämbetet, domänverket, lantbruksstyrelsen, lantmäteristyrelsen, skogsstyrelsen, veterinärstyrelsen, fiskeristyrelsen, statens naturvårdsverk, statens planverk, statens vägverk, vattenrättsdomarna i samtliga vattendomstolar utom Västerbygdens vattendomstol, samtliga länsstyrelser, Svenska flottledsförbundet, Svenska kommunaltekniska föreningen, Svenska kommunförbundet, Svenska naturskyddsföreningen, Svenska samernas riksförbund, Svenska turistföreningen, Svenska vatten- och avloppsverksföreningen, styrelsen för Sveriges advokatsamfund, Sveriges industriförbund, Vattenregleringsföretagens samarbetsorgan (Vaso) på uppdrag av statens vattenfallsverk och Svenska kraftverksföreningen samt av Vattenrättsingenjörsföreningen. Däjämte har Svenska kommittén för internationella hydrologiska dekaden framfört synpunkter på vattenlagstiftningen.

Vid yttrandena har i många fall fogats utlåtanden från myndigheter, tjänstemän och sammanslutningar.

Sammanfattningsvis kan sägas att de riktlinjer för utredningsarbetet som dragits upp i direktiven fått ett i stort sett positivt mottagande i yttrandena. Principiella meningskilaktigheter föreligger främst i organisationsfrågan, men även där stöds direktiven

av en klar majoritet bland dem som yttrat sig.

Vad först gäller de allmänna grunderna för en ny VL präglas yttrandena liksom direktiven i mycket stor utsträckning av uppfattningen att allmänna miljö-, vatten- och naturvårdsintressen måste få större tyngd vid intresseavvägningen än f.n. Det råder inte heller några delade meningar om behovet av en översiktlig planering av de större vattenföretagen under särskilt beaktande av bl. a. de nämnda intressena. Någon mera enhetlig uppfattning om hur denna planering skall genomföras kan knappast skönjas. I en del fall går uttalandena närmast ut på att företagen i samband med tillåtlighetsprovningen skall bedömas mot bakgrund av planinstitut av olika slag. På något håll antyds att en ansökan bör föregås av utredning genom sökandens försorg, varvid det ifrågasatta företagets slutliga utformning skulle bestämmas i samråd med företrädare för berörda allmänna intressen och på detta sätt passas in i samhällsplaneringen i stort. I allmänhet synes man emellertid anse att en slutlig översiktlig bedömning av företagen bör ske hos tillståndsmyndigheten. I några yttranden understryks också vikten av att tillståndsgivningen enligt VL samordnas med andra markpolitiska tillståndsbeslut.

Oavsett uppfattningen i dessa frågor föreligger i princip enighet om att en mera översiktlig bedömning av företagen förutsätter en mindre kategorisk avfattning av tillåtlighetsreglerna. Meningarna är emellertid delade i frågan huruvida en sådan bedömning också ovillkorligen förutsätter att vattendomstolarna avskaffas. De som besvarar frågan nekande åberopar i huvudsak att principella och riksviktiga företag bör underställas Kungl. Maj:ts provning och att det inte kan antas annat än att vattendomstolarna inom tillåtlighetsreglernas ram kan göra de intresseavvägningar som behövs i övriga fall. Mot den i direktiven anbefallda organisationsreformen invänds i huvudsak att reformen inte kan väntas tillgodose önskemålen om ett effektivt, snabbt och smidigt och från rättssäkerhetssynpunkt betryggande förfarande. Det framhålls också att tillståndsfrå-

gan samt frågorna om villkor för tillståndet för tillgodoseende av allmänna intressen, om skadeförebyggande åtgärder och om ersättning har sådant samband med varandra att bedömningen inte bör delas upp på olika myndigheter. Det dubbla förfarandet anses slutligen onödigt komplicerat i bagatellmålen.

1.4 Utredningens förslag i sammanfattning

Samhällsutvecklingen har medfört skärpt konkurrens om våra vattentillgångar och därmed risker för konflikter mellan olika viktiga samhällsintressen. Vindelälven, Bolmen och Väröbacka kan nämnas som exempel. Utvecklingen kräver att nya, mera betydande anspråk på att få utnyttja våra vattenresurser bedöms i ett större planmässigt sammanhang. Varken VL:s tillätlighetsregler eller dess provningssystem är från den utgångspunkten helt tillfredsställande. Vattenlagsutredningen är inte beredd att nu ta slutlig ställning till hur en ny vattenlag i aktuella delar bör utformas men anser att vissa provisoriska ändringar i VL:s provningssystem snarast bör vidtas i syfte att föra utvecklingen ett stycke i önskvärd riktning.

Enligt utredningens mening är det f.n. endast Kungl. Maj:t som har möjligheter till den överblick över landets samlade vattenresurser och över de anspråk på dessa resurser som förutsätts för en bedömning från allmänna planeringssynpunkter av större företag enligt VL. Utredningen föreslår därför att Kungl. Maj:t tills vidare skall svara för tillståndsprovningen i fråga om företag av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet. Förslaget kan sägas innebära en utvidgning av den provningsrätt som nu tillkommer Kungl. Maj:t i fråga om vattenregleringar i våra största insjöar m. m. I anslutning härtill föreslås vissa ändringar i syfte att anskaffa den utredning som behövs som underlag för Kungl. Maj:ts ställningstagande. Bl. a. inriktas det utomprocessuella förberedelseförfarandet direkt på en slutlig provning hos Kungl. Maj:t. Utredningen föreslår i anslutning härtill att kungörelsen

(1953: 177) angående förberedelse av vissa företag enligt VL upphävs och ersätts av bestämmelser i en ny vattenrättskungörelse.

I VL föreslås vissa andra ändringar i samhällsplaneringens intresse. Länsstyrelserna och kommunerna skall enligt förslagen regelmässigt underrättas om nytillkommande företag enligt VL.

Utredningen behandlar dessa frågor i kapitel 2.

Tyngdpunkten i det vattenrättsliga provningssystemet ligger f.n. hos de sex vatten-domstolarna. Den utvidgning av Kungl. Maj:ts provningsrätt som utredningen nu föreslår medför knappast någon ändring häri. Enligt utredningens mening bör vatten-domstolarna också behållas i ett övergångsskede men inordnas i den allmänna under-rättsorganisationen som nu undergår en genomgripande förvandling. Utredningen förutsätter emellertid att provningen av de vattenrättsliga frågor som i en framtid skall avgöras av domstol kan i ett senare skede förläggas till fastighetsdomstol och att vatten-domstolarna i samband därmed kan avvecklas. Någon ändring i överrättsförfarandet i vattenmålen föreslås inte nu. Dessa frågor behandlas i kapitel 3.

Som redovisas i kapitel 4 torde kostnaderna för de reformer som utredningen föreslår bli obetydliga.

Utredningen föreslår att reformerna genomförs den 1 januari 1972.

2.1 Gällande ordning

Flertalet företag som kommer under bedömning enligt VL omfattas av bestämmelserna i lagens 2 kap. om byggande i vatten. Hit hör bl. a. vattenkraftstationerna och företagen för bortledning av vatten för konsumtion eller industriell förbrukning. Vad som gäller om vattenbyggnadsföretagens tillåtlighet är tillämpligt bl. a. på företag för vattenreglering. Den följande översikten över VL:s tillåtlighetsregler och prövningssystem begränsas därför till en början till vattenbyggnads- och regleringsföretagen.

Som tidigare framhållits har den intresseavvägning som innefattas i VL:s tillåtlighetsregler i allmänhet utfallit till förmån för företagarintresset. För tillåtlighet krävs att de värden som vattenbyggnaden skapar från samhälls- och allmän ekonomisk synpunkt väger tyngre än de värden som tillintetgörs genom byggnaden. Detta synsätt kommer till uttryck i bl. a. 2 kap. 3 § första stycket. Bestämmelsen medger tvångsrätt att bygga i vatten till skada för annan, om den sökta åtgärdens nettonyttan står i visst matematiskt förhållande till den skada på annans egendom som uppkommer genom åtgärden. Nyttan och skadan uträknas därvid i pengar. Även om företaget uppfyller kraven för tillåtlighet enligt 2 kap. 3 § första stycket kan det vara otillåtligt enligt paragrafens andra stycke, nämligen om det medför avsevärd

skada på vissa allmänna intressen. Sålunda skyddas bostäder för ett avsevärt antal bofasta personer, större fabrik eller annan anläggning som ger uppehälle åt många, odlad jord till en efter ortsförhållandena betydande omfattning, fiskeri- eller annan näring av större betydelse, befolkningens levnadsförhållanden och närboendes trevnad. Även naturskyddets intresse tillgodoses. Hur stor nytta av företaget än är får det inte heller komma till stånd, om det orsakar olägenhet av någon betydelse för befintlig allmän farled eller allmän flottled (2 kap. 11 §) eller vållar menlig inverkan på klimatet eller allmänna hälsotillståndet eller eljest i avsevärd mån förnärmar andra allmänna intressen än sådana som särskilt skyddas enligt tidigare bestämmelser i 2 kap. (2 kap. 12 § första stycket). Det bör också nämnas att 2 kap. innehåller en generell bestämmelse till skydd för alla den byggande motstående intressen av allmän eller enskild natur, enligt vilken byggnad i vatten skall göras så att ändamålet utan oskäligen kostnad kan vinnas med minsta intrång och olägenhet för annan (2 kap. 2 §). Vid konkurrens mellan olika oförenliga företag skall företräde ges åt det företag som från allmän och enskild synpunkt kan antas bli till största gagn, och om möjligt skall en jämkning äga rum mellan de stridiga intressena så att vart och ett kan tillgodoses utan väsentligt förfång för annat (2 kap. 38 §).

För byggande i vatten behövs i stor ut-

sträckning förhandstillstånd. Detta gäller regelmässigt för dammbyggnad men också för annat byggande som kan förnärma allmän eller enskild rätt (2 kap. 20 § 1 mom.). Även för vattenregleringar är förprovning obligatorisk (jfr 3 kap. 11 och 27 §§). Den som vill bygga i vatten har alltid rätt att begära förhandsprovning hos vattendomstolen.

Tillstånd meddelas av vattendomstol eller undantagsvis av synemän. I vissa fall då viktiga samhällsintressen står på spel bedöms frågan av Kungl. Maj:t i statsrådet. Ärendena handläggs i jordbruksdepartementet. Kungl. Maj:ts prövningsrätt kan aktualiseras i två olika situationer. Om ett företag, trots att det är otillåtligt enligt 2 kap. 3 § första eller andra stycket, prövas vara av synnerlig betydelse för näringslivet eller orten eller eljest från allmän synpunkt, kan Kungl. Maj:t tillåta företaget efter hemställan av vattendomstolen (2 kap. 3 § tredje stycket). Det bör observeras att vattendomstolen i denna situation prövar, om företaget är så betydelsefullt att det bör få utföras och om det därför finns anledning att överlämna frågan till Kungl. Maj:ts avgörande. Vattendomstolen kan alltså inte bifalla ansökan men däremot slutgiltigt avslå den, om företagets betydelse bedöms otillräcklig för en underställning. Det kan också påpekas att Kungl. Maj:ts befogenhet att enligt 2 kap. 3 § tredje stycket tillåta företag som är otillåtliga enligt paragrafens första eller andra stycke inte innefattar rätt att dispensera från hinder som kan föreligga enligt 2 kap. 11 § eller 12 § första stycket.

Den andra situation i vilken Kungl. Maj:t kan komma att pröva tillåtlighetsfrågor av nu aktuellt slag är vid ansökan om tillstånd till mycket omfattande vattenreglering (4 kap. 13 §). Om det sökta företaget avser reglering av Vätern, Vättern, Mälaren, Hjälmaren, Storsjön i Jämtland eller Siljan, får tillståndsfrågan aldrig avgöras av vattendomstol utan skall alltid överlämnas till Kungl. Maj:t. Andra vattenregleringar »av synnerlig omfattning» får i och för sig tillåtas av vattendomstol, men Kungl. Maj:t kan förbehålla sig prövningsrätten. Kungl.

Maj:ts prövningsrätt enligt 4 kap. 13 § omfattar frågan om det finns hinder mot företaget enligt 2 kap. 3 § andra stycket, 11 § eller 12 § första stycket. Kungl. Maj:t prövar också företagets inverkan på vissa allmänna intressen som inte särskilt nämns i tillåtlighetsreglerna i 2 kap., nämligen försvarets intressen och viss orts allmänna ekonomiska intressen.

När Kungl. Maj:t lämnar medgivande till företag som nu nämnts uppställs ofta särskilda villkor för tillståndet. Sökanden kan härigenom åläggas andra och längre gående förpliktelser gentemot de skadelidande eller bygden i allmänhet än som annars kan föreskrivas i vattenmål.

I de fall då Kungl. Maj:t med stöd av 4 kap. 13 § kan förbehålla sig prövningsrätten ankommer det på kammarkollegiet att anmäla till Kungl. Maj:t när det finns anledning till förbehåll. Bestämmelser härom finns i 2 § kungörelsen (1961: 649) med vissa föreskrifter om bevakande av det allmänna rätt i vattenmål m. m. Kungl. Maj:t under rättar sedan vattendomstolen, om prövningsrätten skall utövas.

Anläggande av grundvattentäkt måste föregås av provning vid vattendomstol, när mera än 300 m³ om dygnet skall tillgodogöras vid vattentäkten (2 kap. 47 § 1 mom.). Provningen sker efter grunder liknande dem som gäller för vattenbyggnadsföretagen (2 kap. 43, 44 och 48 §§). För att företaget skall vara tillåtligt krävs dock inte ett visst matematiskt förhållande mellan dess nytta och den skada det orsakar. I stället gäller en mera allmänt hållen tillåtlighetsregel att företaget skall från allmän och enskild synpunkt medföra fördel som väsentligt överväger olägenheterna.

Avslutningsvis kan nämnas att Kungl. Maj:t kan komma att pröva företag också rörande allmän farled (5 kap. 3 och 7 §§), allmän flottled (6 kap. 3 § 2 mom. och 22 §), vattenavledning (7 kap. 39 och 46 §§) och invallning (7 kap. 55 §).

Förfarandet i ansökningsmål vid vattendomstol gestaltar sig i stora drag på följande sätt.

När det är fråga om ett företag av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet, skall själva domstolsförfarandet föregås av förberedande åtgärder enligt bestämmelserna i kungörelsen angående förberedelse av vissa företag enligt VL. Härigenom bereds av företaget berörda myndigheter, t. ex. länsstyrelsen, kammarkollegiet, fiskeristyrelsen och kommunala organ, liksom olika organisationer tillfälle att redan på planlägningsstadiet framföra önskemål med hänsyn till företagets verkningar från allmän synpunkt. Ortsbefolkningen skall informeras om det planerade företaget, eventuellt vid särskilda sammanträden.

Domstolsförfarandet inleds genom att ansökan om tillstånd till företaget ges in till vattenrättsdomaren som är vattendomstolens ordförande (11 kap. 26 §). VL ger detaljerade föreskrifter om ansökningshandlingarnas innehåll (11 kap. 27 och 28 §§). Är ansökningshandlingarna fullständiga, utfärdar vattenrättsdomaren kungörelse om det sökta företaget och om vad som gäller i fråga om målets fortsatta handläggning (11 kap. 32 §). Kungörelsen publiceras i pressen och underrättelse om dess innehåll skickas i allmänhet till varje känd enskild sakägare (11 kap. 33 §). Ortsbefolkningen skall kunna ta del av handlingarna i målet hos s. k. aktförvarare.

Vattendomstolen eller vattenrättsdomaren har alltid rätt att inhämta yttrande från förvaltande myndighet i fråga som faller inom myndighetens verksamhetsområde (11 kap. 49 § första stycket). I vissa fall är vattenrättsdomaren skyldig att ge statliga och kommunala myndigheter tillfälle att bevaka sina intressen genom att tillställa dem kungörelsen, ibland jämte avskrift av ansökningshandlingarna. Berör företaget fastighet som tillhör kronan eller allmän anstalt, skall vattenrättsdomaren underrätta länsstyrelsen i det län där fastigheten ligger (11 kap. 34 § första stycket). Om företaget är av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet, underrättas länsstyrelsen i det län inom vilket företaget huvudsakligen skall verkställas (11 kap. 34 § andra stycket). Kammarkollegiet och fiskeristyrelsen underrättas i de

flesta förekommande mål (11 kap. 35 § 1 mom. och 36 § första stycket). Om företaget kan antas beröra lokala allmänna intressen, skall vederbörande kommun beredas tillfälle att föra talan (11 kap. 35 § 3 mom.). Kan företaget antas leda till ökad vattenförorening, skall statens naturvårdsverk och länsstyrelsen kopplas in (11 kap. 36 § femte stycket). Berör företaget allmän farled, skall sjöfartsverket yttra sig över ansökan, innan målet får avgöras (11 kap. 49 § andra stycket).

I kungörelsen anmodas den som har något att erinra mot företaget att inom viss tid skriftligen göra detta hos vattenrättsdomaren (11 kap. 32 och 38 §§). Sökanden får sedan tillfälle att yttra sig över inkomna erinringar (11 kap. 39 §). Eventuellt hålls muntlig förberedelse inför vattenrättsdomaren (11 kap. 40 § 2 mom.). Vattenrättsdomaren kan på eget initiativ vidta olika åtgärder för att få utredningen i målet fullständig (se bl. a. 11 kap. 43 och 45 §§). Ett enklare förfarande kan tillämpas när målet anses kunna utredas utan skriftväxling (11 kap. 61 § första stycket).

Efter denna förberedande handläggning sammanträder vattendomstolen för huvudförhandling och syn (11 kap. 50–55 §§). Om målet inte skall underställas Kungl. Maj:ts prövning, meddelar vattendomstolen vanligen någon tid efter huvudförhandlingen dom i målet (11 kap. 57 §). En dom varigenom tillstånd lämnas till företaget innehåller i regel också bestämmelser om den ersättning som skall utgå och om de villkor i övrigt som behövs för att tillgodose allmän och enskild rätt (11 kap. 62 §). I större mål brukar vattendomstolen däremot förena tillstånd till företaget med provisoriska bestämmelser om ersättning och andra villkor. Definitiv ställning tas ofta först efter en prövotid (11 kap. 66 §). Vållar ett medgivet företag skada eller intrång som inte har förutsetts, kan den skadelidande inom viss tid anmäla sina ersättningsanspråk till vattenrättsdomaren (11 kap. 68 §). Domstolen kan förordna att tillstånd får tas i anspråk fastän domen inte har vunnit laga kraft (11 kap. 67 §). Sökanden betalar i

princip motparternas rättegångskostnader vid vattendomstolen (11 kap. 65 §).

I underställningsfallen överlämnar vattendomstolen efter huvudförhandlingen handlingarna i målet med eget yttrande till Kungl. Maj:t. Kungl. Maj:ts ställningstagande föregås vanligen av ytterligare utredning. När Kungl. Maj:ts beslut i tillståndsfrågan föreligger fortsätts och avslutas målets handläggning vid vattendomstolen på vanligt sätt. Kungl. Maj:ts prövning utmynnar alltså inte i ett självständigt verkande beslut, utan det är vattendomstolen som *formellt sett* genom dom fastställer om hinder möter mot företaget eller inte och vilka villkor som bör förenas med ett tillstånd. Domstolen är därvid naturligtvis bunden av Kungl. Maj:ts beslut och måste, om tillstånd skall ges, hålla sig inom de gränser som uppdragits genom detta beslut.

2.2 Allmän bakgrund till utredningens förslag

Sverige har omkring 100 000 sjöar och 6 000 mil vattendrag. Sjöarna täcker en sammanlagd yta av 40 000 km², motsvarande 9 % av landets areal. Den sammanlagda volymen sötvatten i sjöar och vattendrag uppskattas till 600 miljarder m³. Till landets vattenresurser bör också räknas det grundvatten som är tillgängligt inom nästan hela landet och havsområdena utmed våra kuster. Den vattenmängd som avrinner till havet beräknas utgöra i medeltal minst 135 miljarder m³ om året (jfr SOU 1967: 43 s. 44 ff).

De vattenresurser som sålunda står till vårt förfogande är otvivelaktigt betydande. Från de flesta samhällsområden ställs emellertid anspråk av skiftande och ibland oförenligt slag på dessa resurser. Sambandet mellan samhällets behov av elektrisk kraft och vattnet som energikälla har på ett påtagligt sätt åskådliggjorts under elransoneringen våren 1970. Tillgodogörandet av vattenkraften förutsätter att kraftstationer byggs och att olika regleringsåtgärder vidtas, något som ofta medför betydande ingrepp i vattenförhållandena till förfång för

andra intressen som är knutna till vattnet. Våra tätorter och industrier behöver goda och välbelägna tillgångar på konsumtions- och fabriktionsvatten men också recipienter för utsläpp av avloppsvatten. I de vattenområden som utgör kommunikationsleder kan andra intressen få stå tillbaka för det allmänna farleds- och flottledsintresset. Torrläggningföretag i syfte att vinna produktiv mark kan inverka menligt på både yt- och grundvattenförhållandena. Från allmänna miljövärds-, rekreations- och forskningssynpunkter kommer önskemål om orörda vattenområden. Samma önskemål framställs från företrädare för fiske och rennärning.

Den styrka med vilken de olika anspråken görs gällande förändras i takt med befolkningsomflyttning och urbanisering och med den sociala och kulturella utvecklingen. Det kan finnas anledning att med några faktiska uppgifter belysa den utveckling som har ägt rum och till dessa uppgifter knyta några antaganden för framtiden.

Antalet invånare i Sverige har stigit från knappt 6 miljoner år 1920 till cirka 8 miljoner f. n. Under samma tid har antalet personer som är sysselsatta i jordbruk med binärningar minskat från uppskattningsvis 40 % av befolkningen till 7,5 %. Mellan åren 1920 och 1965 steg tätorternas befolkningsandel från ungefär 45 till 77,4 %. Man räknar med att 80–85 % av landets invånare år 1980 kommer att bo i tätorter. Denna expansion sker företrädesvis i de stora och medelstora orterna.

Våra utbyggnadsvärda energitillgångar i form av vattenkraft uppgår till 80–90 miljarder kWh (TWh) per år. Av dessa hade man byggt ut 4 TWh år 1920, 16 TWh år 1950 och 54 TWh år 1969. År 1980 beräknas 62 TWh per år ha byggts ut, varav följer att exploateringen av ännu inte utbyggd vattenkraft kan väntas fortsätta i begränsad omfattning. Den årliga elkonsumention beräknas 1980 uppgå till 145 TWh och kan alltså till mindre del än hälften tillgodoses med vattenkraft. Värmeenergi, sannolikt huvudsakligen i form av kärnkraft, blir på

längre sikt den dominerande krafttypen. Kärnkraften är emellertid av ekonomiska skäl inte lämpad för en reglering som är anpassad till variationer i förbrukningen. En ökande andel kärnkraft kommer därför att medföra ett ökat behov av effekt från andra kraftkällor under högbelastningstid. Behovet av kompletteringskraft kommer att tillgodoses från värmeeffektverk, t. ex. gasturbinanläggningar, från pumpkraftverk och till en inte obetydlig del från vattenkraftverk. Man får därför räkna med att ett antal befintliga vattenkraftstationer måste utvidgas eller ersättas med nya och att det behövs ökade regleringar, främst korttidsregleringar. Den ökande andelen kärnkraft kan också komma att medföra överskott av vattenkraft vid lågbelastningsperioder, om inte nya regleringar eller andra åtgärder vidtas för att spara vatten.

Vad beträffar vattenkonsumtionen i landet beräknas den totala förbrukningen från kommunala vattenverk och privata vattentäkter i glesbygd f. n. uppgå till ungefär en miljard m³ per år. Tätorternas vattenbehov tillgodoses nu till ungefär lika stora delar med ytvatten och grundvatten. Grundvattenmängden förstärks emellertid i relativt stor omfattning genom infiltration med ytvatten, varför totalt sett knappt 30 % av vattenbehovet tillgodoses med naturligt grundvatten. Inom glesbebyggelseområdena använder man praktiskt taget bara grundvatten. Vattenförbrukningen har successivt ökat. Sålunda har i landets fem största städer den s. k. specifika vattenförbrukningen, dvs. förbrukningen per person och dygn inklusive fabriktionsförbrukning och samhällslig förbrukning, ökat från 100–150 l under år 1920 till 350–450 l f. n. Ökningen kan väntas komma att fortsätta såväl på grund av befolkningstillväxten i tätorterna som genom ökad specifik förbrukning. En fördubbling av den nuvarande totala vattenförbrukningen till år 2000 får anses sannolik. Förbrukningsökningen kommer att kräva nya och mera omfattande regionala lösningar av tätorternas vattenförsörjning, reglerande ingrepp i vattensystem som utgör ytvattentäkter och i vissa fall bortledning av

vatten från längre bort belägna vattensystem.

Industrins vattenförbrukning har ökat från mindre än en miljard m³ år 1930 till närmare 5 miljarder m³ f. n. Cellulosa- och pappersindustrierna svarar för ungefär 80 % därav och gruv-, järn- och metallindustrierna för huvudparten av återstoden. I allt väsentligt utnyttjas endast ytvatten. Genom nedläggning av vissa äldre massfabriker och ökat återanvändande av vattnet i andra kommer den totala vattenförbrukningen i den nu etablerade industrin att minska. Nyetablering, främst av massaindustri, medför å andra sidan ett ökat vattenbehov, ofta inom områden av landet med dålig tillgång på vatten. För tillgodosende av dessa behov kan erfordras regleringar och andra ingrepp i vattensystemen.

I samband med industrin bör också erinras om de framtida värmekraftverkens stora behov av kylvatten, även om detta i allt väsentligt kommer att utgöras av havsvatten.

Föroreningssituationen i våra vattenområden och längs kusterna är f. n. på många håll otillfredsställande. Produktionsvolymen för förorenande industrier ökar ständigt liksom folkmängden i tätorterna. Vidare tillkommer nya föroreningar i ökad utsträckning, kanske främst närsalter. Genom omfattande reningsåtgärder och ändrad processteknik har likväl den totala mängden organisk substans som släpps ut i vattenområden minskat under senare år och denna utveckling väntas fortsätta. Samma utveckling är att vänta i fråga om utsläpp av närsalterna. Man måste dock räkna med att föroreningssituationen även i framtiden på sina håll kan bli besvärande. Koncentration av industrin till stora enheter kan medföra betydande lokal förorening. Till bilden hör också värmekraftverkens utsläpp av uppvärmt kylvatten.

I fråga om de allmänna kommunikationsintressen som är knutna till vattnet får flottningen allt mindre betydelse. Utvecklingen inom sjöfarten mot allt större fartyg torde kräva djupare farleder och större hamnar. Diskussionen om anläggande av ett olje-

raffinaderi vid Brofjorden i Bohuslän kan belysa de problem som är förbundna därmed. Det kan också förtjäna framhållas att den ökade fritidsverksamheten ökar behovet av småbåtshamnar. Eftersom båtsporten är på stark frammarsch har det inte ansetts orealistiskt att räkna med att båtättheten i landet under perioden 1975–1985 kommer att stiga till en båt på var femtonde person, vilket för tätorter med attraktiva vattenområden skulle betyda ett behov av 1–1,5 km brygga per 10 000 invånare (se SOU 1966: 33 s. 139).

Torrlägningsföretag för vinnande av produktiv mark har tidigare förekommit i förhållandevis stor omfattning. Bland de mera betydande företagen kan nämnas de som berört Hornborgasjön, Tåkern och Kvismardalen. Man torde knappast behöva räkna med att liknande större företag blir aktuella i framtiden. Torrläggningen kan väntas företrädesvis ske i form av skogsdikning.

Den ökande fritiden utnyttjas i stor utsträckning för rekreation i naturen. Antalet människor som ägnar sig åt olika former av friluftsliv växer och vidare anslår varje enskild person mer av sin fritid åt friluftssysselsättningar. Kraven på fritidsmiljön ökar därmed. 1962 års fritidsutredning har betonat (SOU 1966: 33 s. 70) att friluftslivet i Sverige i allt större utsträckning kommer att bli en del av samhällslivet och en faktor som måste uppmärksammas på ett tidigt stadium av samhällsplaneringen. De alltmer framträdande önskemålen att förlägga fritiden till annan miljö än den vanliga leder enligt fritidsutredningen till växande och nya anspråk på utrymme för fritidsrekreation. Det blir därmed nödvändigt att även våra vattenresurser utnyttjas på ett sådant sätt att friluftsmiljön främjas. Bl. a. måste befolkningens möjligheter att idka friluftsliv tryggas genom att tillräckliga vattenområden ställs till allmänhetens förfogande. Över huvud taget kan den senare tidens sociala och kulturella utveckling sägas ha medfört ökat behov av orörda vattenområden och därmed ökad förståelse för de värden som dessa områden representerar. För yrkesfisket är sådana områden alltjämt ett

livsvillkor.

Behovet av orörda vattensystem för forskning och utbildning har vidare understrukits i olika sammanhang. Här kan t. ex. hänvisas till de naturvetenskapliga rapporter som framlades under hösten 1969 av industri- och jordbruksdepartementens gemensamma arbetsgrupp för de outbyggda norrlandsälvarna. Däri behandlades utförligt dessa älvars betydelse för naturgeografisk, zoologisk, botanisk och allmän ekologisk forskning. Även annan forskning, t. ex. den hydrologiska och arkeologiska, har nämnts i sammanhanget.

Friluftslivet bör uppmärksammas också från en annan synpunkt än den nyss angivna. Det ställer anspråk på anläggningar och åtgärder av olika slag. För vattenområdenas del kan det vara fråga om – förutom småbåtshamnarna som redan har behandlats — anläggande av friluftsbad och iordningställande av lämpliga fiskevatten. Såväl med tanke på friluftslivet och turismen som för andra ändamål kommer krav i ökande omfattning att resas på restaurering av vattenområden som tidigare skadats genom mänskliga verksamheter av olika slag. Även behovet av skyddsåtgärder för värdefulla vattenområden kan komma i blickpunkten.

2.3 Behovet av provisoriska lagändringar

Den nu skisserade utvecklingen medför skärpt konkurrens om våra vattentillgångar. På ömse sidor kan därvid viktiga samhällsintressen stå på spel. Det bör samtidigt framhållas att vissa typer av vattenföretag inte bara berör vattentillgångarna utan också medför skador på större markområden eller förutsätter tillgång på sådana områden. Typexempel är de stora kraftutbyggnaderna med sina omfattande dämningar och regleringar. Utnyttjandet av våra vattenresurser leder därmed till konkurrens mellan företrädare för ett flertal olika intressen med miljö-, läges- och arealanspråk för jordbruk och skogsbruk, industri, kommunikationer, friluftsliv, turism osv. Konkurrensen skärps naturligtvis i takt med att tillgången på orörda sjöar och vattendrag

minskar. För att motverka intressekonflikter av dessa slag behövs en omsorgsfull och långsiktig planering av hur våra vattentillgångar bör användas, något som numera torde vara allmänt erkänt. Riktningen bör vara att enstaka företag inte får genomföras utan att man samtidigt beaktar alla övriga anspråk som hänför sig till berörda mark- och vattenområden, vare sig dessa anspråk är aktuella när man skall besluta om företagets tillkomst eller kan väntas få aktualitet inom överskådlig framtid. Vattenföretagen måste med andra ord på ett effektivt sätt inordnas i den allmänna samhällsplaneringen, närmast den del därav som brukar kallas fysisk samhällsplanering. Rättsliga instrument för denna tillhandahålls i den markpolitiska lagstiftningen till vilken bl. a. VL bör hänföras. I viss mån är det emellertid också fråga om s. k. verksamhetsplanering avseende verksamheter som samhället bedriver eller påverkar. Denna typ av planering omfattar t. ex. politisk planering med uppställande av mål för verksamheternas omfattning och innehåll, administrativ planering av förverkligandet och ekonomisk planering av hur resurserna skall utnyttjas.

En viss planering av det slag som här åsyftas har redan ägt rum och förekommer allttjämt. När det gäller kraftförsörjningen kan som exempel nämnas det planeringsarbete som utförs inom den centrala driftledningen (CDL), vattenfallsstyrelsens s. k. regionplaner för vattenkraftutbyggnaderna i vissa norrländsälvar, nordiska vattenkraftkommitténs slutrapport om vattenkraften i Torne och Kalix älvar (NU 1962: 3), överenskommelserna i början av 1960-talet mellan vattenkraftintressenterna och företrädare för naturskyddsintresset om utbyggnaden av vissa norrländska vattensystem samt den utredning rörande de fyra utbyggda norrländsälvarna som framlades under hösten 1969 av den förenämnda arbetsgruppen (stencil I 1969: 8). Exempel på annan planering är väg- och vattenbyggnadsstyrelsens utredning rörande Skånes och Hallands vattenförsörjning (SOU 1965: 8) liksom den s. k. vattendragsplaneringen i vissa län och det samarbete över länsgränserna som äger

rum beträffande Vätter- och Mälar—Hjälmarmrådena.

Det är tydligt att planeringen hittills i stor utsträckning har skett punktvis samt vid sidan om och mer eller mindre oberoende av VL:s regler. Frågan om de utbyggda norrländsälvarnas framtid har exempelvis kommit under Kungl. Maj:ts prövning efter underställning av ett enstaka regleringsprojekt i Vindelälvsystemet, och något underlag för en bedömning av detta översiktliga slag torde varken kunna eller böra framtvingas från sökanden i vattenmålet. VL:s tillåtlighetsregler är inte heller utformade med tanke på en sådan bedömning. Som framhållits för utredningen är vattendomstolarna i de stora kraftbyggnadsmålen bundna av ansökningarna, inte bara i fråga om valet av utbyggnadsobjekt utan också beträffande den inbördes planeringen mellan olika objekt. Bestämmelserna i 2 kap. 2 § VL att vattenbyggnad skall göras så att ändamålet utan oskälig kostnad kan vinnas med minsta intrång och olägenhet för annan avser troligen inte annat än sättet för utförandet av det sökta företaget. Förberedelseförfarandet enligt 1953 års kungörelse syftar inte längre än till en från allmän synpunkt ändamålsenlig planering av olika åtgärder för utnyttjande av det aktuella vattendraget men har även i det hänseendet visat sig otillräckligt. VL ter sig sålunda närmast som ett medel för genomförande av redan fastlagda utbyggnadsplaner. Med hänsyn till att vattenföretagen måste ses i ett större sammanhang än det rent vattenrättsliga kan den planeringspolitiska bedömningen självfallet inte uttömmande regleras i vattenlagstiftningen. Den kritik som från allmänna planeringssynpunkter riktas mot VL faller således i viss mån tillbaka på formerna för denna bedömning över huvud.

Även övrig markpolitisk lagstiftning synes otillräcklig från de nu angivna synpunkterna. Lagen (1917: 189) om expropriation ger möjlighet att expropriationsvägen förvärva bl. a. rätt till vattenbortledning för konsumtionsändamål. I ett sådant fall kan alltså det tänkta nyttjandet av vattenområdet under-

kastas viss markpolitisk kontroll utanför VL:s ram. I övrigt synes möjligheterna härtill förhållandevis begränsade. I den mån rätt till vatten förvärfvas genom fång av fast egendom blir i vissa fall förvärvslagstiftningen tillämplig på fångnet. Denna lagstiftning torde emellertid i sin nuvarande utformning knappast medge någon mera ingående prövning av fångets lämplighet med hänsyn till den tänkta användningen av vattenresurserna. Av större betydelse från den synpunkten är de restriktioner i resursanvändningen som följer av planinstitutet i byggnadslagen (1947: 385). Tillstånd enligt VL till ett företag i vatten torde inte kunna utnyttjas om det strider mot fastställd byggelseplan. Möjligheterna att genom byggnadslagets planinstitut leda dispositionerna över mark och vatten i den utsträckning samhällsutvecklingen motiverar har emellertid ansetts otillräckliga. Detsamma torde såvitt angår vattenresurserna gälla de instrument naturvårdslagen (1964: 822) ställer till förfogande.

Enligt utredningens mening har samhällsutvecklingen nu nått en punkt då ett samlat grepp över användningen av våra vattenresurser knappast kan undvaras. Hur detta skall ske synes på längre sikt bero inte bara på hur VL utformas utan också, och kanske i högre grad, på vilka markpolitiska instrument som i övrigt står till buds. Det reformarbete som inletts på planväsendets område torde vara av stor betydelse i sammanhanget. Inom civildepartementet förbereds en översiktlig fysisk riksplanering. Vidare har särskilda sakkunniga tillkallats för översyn av byggnadslagen. De sakkunniga, som har antagit benämningen bygglagutredningen, skall arbeta från bl. a. den utgångspunkten att det i framtiden kommer att finnas en riksplan som anger markanvändningen i stora drag. Utredningens arbete skall enligt direktiven (se 1969 års riksdagsberättelse s. 188) i första hand inriktas på ett plansystem av huvudsakligen följande innehåll. En regionplan skall samordna och utgöra underlag för den lokala översiktsplaneringen och andra beslut som påverkar miljöutformning-

en. Regionplanen skall stämma överens med riksplanens intentioner. En kommunal översiktsplan, som i sina huvuddrag följer riksplanens och regionplanens intentioner, skall vara vägledande för efterföljande planer och för andra beslut som inverkar på miljöutformningen. Denna plan skall vara grundläggande för den fysiska planläggningen inom kommunen. I det nya systemet skall vidare finnas en kommundelsplan, avsedd främst för större exploaterings-, sanerings- och fritidsområden. Varje särskilt byggnadsföretag skall förutsätta en gällande detaljplan. Denna skall grundas på kommun- eller kommundelsplan. Enligt direktiven kan det möjligen tänkas att när det gäller mycket stora anläggningar, t. ex. vattenkraftbyggnader och större system för vatten och avlopp, regionplanen utformas så att en detaljplan kan göras direkt med ledning av denna. Olika företag i vatten kan alltså väntas komma under bedömande enligt den nya planlagstiftningen eller därmed sammanhängande förvärvslagstiftning.

Om prövningen enligt en ny VL i enlighet med vattenlagsutredningens direktiv skall kunna bli ett led i en effektiv samhällsplanering, måste VL:s prövningssystem samordnas med det nya systemet för fysisk planering i så stor utsträckning som möjligt. Man bör hålla i minnet att i samma mån som en mera översiktlig och långsiktig bedömning av vattenresursernas utnyttjande äger rum inom ramen för den nya planlagstiftningen minskar behovet av en motsvarande prövning enligt vattenlagstiftningen. Förhållandet har betydelse både för prövningssystemets och de nya tillåtighetsreglernas utformning. Det gäller också att samordna prövningen enligt VL med annan aktuell tillståndsgivning av t. ex. mark- eller energipolitisk art. I fråga om energipolitiken har energikommittén i ett nyligen framlagt betänkande om Sveriges energiförsörjning (SOU 1970: 13) uttalat sig för en förstärkning av samhällets planerings- och styrningsmöjligheter på energiområdet. Kommittén föreslår en utvidgning av koncessionslagstiftningen för energiproduktionen och energidistributionen samt en komplettering och

revidering av bl. a. VL. Av nu angivna omständigheter följer enligt vattenlagsutredningens mening att tiden ännu inte är mogen för ett slutligt ställningstagande till det blivande vattenrättsliga prövningssystemet. Utredningen är därför inte heller beredd att nu ta upp den i direktiven framförda tanken att redan i en första reformetapp förlägga tillståndsprövningen till en central instans – närmast koncessionsnämnden för miljöskydd – för mera principiella och riksviktiga frågor och till länsstyrelserna eller vissa av dem för övrig prövning.

Det får förutskickas att det kan ta viss tid, innan vattenlagsutredningens slutliga förslag rörande prövningssystemet och tillåtlighetsreglerna kan läggas fram och en ny lagstiftning träda i kraft. Det alltmer trängande behovet av ett samlat grepp över fördelningen av våra vattenresurser motiverar enligt utredningens mening i det läget provisoriska ändringar inom ramen för den nu gällande vattenlagstiftningen. Som närmare utvecklas i det följande synes dessa böra gå ut på att tillåtlighetsprövningen i viktigare vattenmål anförtros åt Kungl. Maj:t i större omfattning än nu och att Kungl. Maj:t i samband därmed får möjlighet att tillämpa delvis andra prövningsgrunder än vattendomstolen.

I syfte att tillgodose samhällsplaneringens intresse bör även vissa andra provisoriska författningsändringar vidtas. Dessa bör till en början gå ut på att tillgodose tillståndsmyndigheternas behov av information rörande existerande planbestämmelser m. m. inom områden som berörs av tillämnade vattenföretag. Vidare bör planmyndigheterna underrättas om tillståndsärenden som är av betydelse från plansynpunkt. Slutligen bör ansökningar om tillstånd till företag som kan antas komma under Kungl. Maj:ts prövning förberedas under fortlöpande samråd med de myndigheter som har att bevaka allmänna planeringssynpunkter.

2.4 Kungl. Maj:ts prövningsrätt

Som framhålls i utredningens direktiv är det framför allt i mål om tillstånd till kraftverk,

vattenregleringar, företag för vattenförsörjning och andra större företag i vatten som samhällsplaneringens intresse gör sig gällande. Vid prövningen av sådana företags tillåtlighet måste en avvägning ske mellan ofta väsentliga samhällsintressen, och avgörandet innefattar i dessa fall en prioritering av ett eller flera intressen på andras bekostnad. Tillståndsprövningen kan i denna del sägas vara en politiskt präglad uppgift som passar mindre väl för judiciella myndigheter. Kungl. Maj:t prövar redan enligt gällande VL vissa från allmän synpunkt särskilt betydelsefulla företag. Denna prövningsrätt bör under den tid då nu ifrågasatt provisoriska ordning skall tillämpas få omfatta alla större företag i vilka konflikter mellan viktiga samhällsintressen kan väntas uppkomma. Ett avgörande skäl för en central prövning hos Kungl. Maj:t är enligt utredningens mening att endast Kungl. Maj:t f. n. torde ha möjlighet att grunda en allsidig bedömning av tillståndsfrågor på det material som växer fram vid arbetet på den fysiska riksplaneringen och övriga utredningar och inventeringar på planeringsområdet. Utredningen återkommer här till i ett senare avsnitt (s. 49 f). Det kan tilläggas att Kungl. Maj:t inom ett flertal andra områden har en prövningsrätt ungefär motsvarande den som innefattas i utredningens förslag. Viktigast är naturligtvis Kungl. Maj:ts rätt att lämna expropriationsmedgivanden enligt 1 § expropriationslagen. Vid sidan härom vill utredningen hänvisa till bestämmelserna om koncession i olika lagar, bl. a. 2 § lagen (1902: 71 s. 1) innefattande vissa bestämmelser om elektriska anläggningar, 1, 49, 51 och 56 §§ lagen (1886: 46 s. 1) angående stenkolsfyndigheter m. m., 23 § uranlagen (1960: 679) och 3 § lagen (1966: 314) om kontinentalsockeln.

Som framgått av redogörelsen för gällande ordning kan företag för byggande i vatten eller vattenreglering f. n. bringas under Kungl. Maj:ts prövning dels om förutsättningar för underställning föreligger enligt 2 kap. 3 § VL och dels om 4 kap. 13 § VL är tillämplig. I det förra fallet, som har en motsvarighet för grundvattentäkternas

del, har vattendomstolen en diskretionär rätt att avgöra om underställning skall ske eller inte efter en bedömning av företagets betydelse från allmän synpunkt. I det senare fallet har Kungl. Maj:t direkt i lagen tillagts prövningsrätten beträffande regleringsföretag i de sex största sjöarna. Kungl. Maj:t kan dessutom förbehålla sig prövningsrätten beträffande andra mycket omfattande regleringsföretag.

Med hänsyn bl. a. till vad som sagts tidigare om avgörandenas politiska natur vill utredningen inte rekommendera att vattendomstolarna får vidgade möjligheter att efter diskretionär prövning underställa Kungl. Maj:t tillståndsfrågor för avgörande. Kungl. Maj:ts nuvarande prövningsrätt enligt 4 kap. 13 § synes i stället böra utvidgas till att omfatta alla företag som avses i 2 eller 3 kap., när företaget är av den kvalificerade beskaffenhet att Kungl. Maj:ts prövning anses erforderlig.

En utvidgning av Kungl. Maj:ts prövningsrätt i enlighet med det sagda kan lagtekniskt genomföras huvudsakligen genom ändringar i 4 kap. VL. Kapitlet innehåller nu enligt sin rubrik bestämmelser om särskilda villkor beträffande större vattenkraftanläggningar och vattenregleringar. Även andra vattenföretag, t. ex. bortledning av större kvantiteter vatten för kommunal eller industriell förbrukning eller större grundvattentäkter, kan emellertid i samhällsplaneringens intresse böra prövas av Kungl. Maj:t. Rubriken bör därför ändras så att kapitlet anges gälla särskilda villkor beträffande större företag enligt 2 och 3 kap. Vidare bör 4 kap. 13 § upphävas och rubriken närmast före denna paragraf utgå samt bestämmelser om Kungl. Maj:ts prövningsrätt under särskild rubrik tas in som nya paragrafer (17–20 §§) sist i kapitlet.

De nya principerna för prövning av större företag bör vinna tillämpning också i fråga om vattenavlednings- och invallningsföretag, vilket föranleder jämkningar i 7 kap. Dessutom behövs andra lagändringar, bl. a. i bestämmelserna om förfarandet i 10 och 11 kap. VL.

2.4.1 Prövningsrättens omfattning

Enligt utredningens mening bör i VL anges att Kungl. Maj:t skall pröva vattenföretag som är av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet. Anknypning sker därmed till terminologin i 11 kap. 27 § 6 mom. VL i dess nuvarande lydelse och i 1953 års kungörelse angående förberedelse av vissa företag enligt VL.

I fråga om den närmare gränsdragningen mellan företag beträffande vilka tillåtlig-hetsprövningen skall ligga kvar hos vattendomstolarna och dem som bör bringas under Kungl. Maj:ts prövning är det självfallet ett önskemål att inom den i VL angivna ramen åstadkomma en precisering, som förebygger tvekan om var gränsen går samtidigt som den lämnar utrymme för en viss frihet i tillämpningen. Dessa synpunkter är emellertid delvis oförenliga. Eftersom det gäller att förebygga investeringar i strid med det allmännas långsiktiga bedömningar av hur naturresurserna bäst bör utnyttjas synes som en allmän utgångspunkt kunna anges, att Kungl. Maj:t bör pröva företag som absolut sett är mycket stora liksom företag vilka – som det heter i 1953 års kungörelse – berör ett förhållandevis stort antal sakägare eller på annat sätt i mycket väsentlig grad ingriper i bygdens förhållanden. Vattenkraftverk och vattenregleringar har ofta verkningar av sistnämnda slag. Även företag för en större regions eller industris vattenförsörjning kan, som nämnts, vara av sådan betydelse för olika samhällsintressen att de bör prövas av Kungl. Maj:t. Likaså kan andra större företag i vatten, t. ex. broar eller andra anläggningar i vattenområden med livlig sjöfart, någon gång vara av det kontroversiella slag att en översiktlig bedömning från allmänna planeringssynpunkter är påkallad.

Utredningen har med hänsyn till avgränsningssvårigheterna övervägt en ordning enligt vilken det skulle överlämnas åt Kungl. Maj:t att, utan generella föreskrifter, beträffande varje företag där en tillämpning skulle kunna ifrågakomma avgöra om företaget är av betydande omfattning eller ingripande

beskaffenhet. En sådan ordning skulle emellertid bli alltför obestämd och därmed kunna lämna såväl sökanden och hans motparter som vattendomstolen utan möjlighet att förutse ordningen för tillåtlighetsprövningen. Utredningen vill därför förordna en annan väg. 1953 års kungörelse anger vissa typer av företag som skall anses vara av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet och därmed underkastade kungörelsens bestämmelser. Med utgångspunkt härifrån bör i den nya vattenrättskungörelse som enligt utredningens förslag skall utfärdas anges några olika typer av företag som, oberoende av Kungl. Maj:ts beslut i det särskilda fallet, under alla förhållanden bör vara underkastade Kungl. Maj:ts prövningsrätt (kungörelsefallen). Beträffande övriga företag av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet bör Kungl. Maj:t kunna förbehålla sig prövningsrätten genom beslut beträffande varje särskilt företag (förbehållsfallen).

De grundläggande bestämmelserna om Kungl. Maj:ts prövningsrätt bör tas upp i 4 kap. 17 §. Paragrafen bör i ett första stycke ange att Kungl. Maj:t avgör om företag enligt 2 eller 3 kap., vilka är av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet, får komma till stånd. Paragrafen bör i övrigt innehålla bestämmelser om grunderna för Kungl. Maj:ts prövning. Utredningen återkommer till dessa i följande avsnitt.

I 4 kap. 18 § första stycket bör införas bemyndigande för Kungl. Maj:t att utfärda föreskrifter om de typer av företag som alltid bör prövas av Kungl. Maj:t enligt 17 § (dvs. kungörelsefallen) samt att eljest förbehålla sig sådan prövning (förbehållsfallen).

De administrativa föreskrifterna rörande kungörelsefallen bör kunna tas upp under 1 § i den nya vattenrättskungörelsen. Rörande föreskrifternas innehåll vill utredningen anföra följande.

Bestämmelserna i 1953 års kungörelse omfattar till en början vattenuppdämning eller annan på vattenförhållandena inverkan åtgärd för *kraftverk*, om genom åtgärden

avses att vinna en generatoreffekt av minst 2 500 kilovoltampere (kVA). Effektgränsen innebär att även förhållandevis små vattenkraftanläggningar faller under bestämmelserna. De kraftverk som kan komma att uppföras i framtiden, i varje fall i norra Sverige, torde endast undantagsvis bli mindre än 20 000 kVA och sådana kraftverks tillåtlighet synes regelmässigt böra prövas av Kungl. Maj:t. Detta kan tala för att alla vattenkraftanläggningar hänförs till kungörelsefallen. Prövning hos Kungl. Maj:t av alltför bagatellartade företag torde dock böra undvikas. Föreskrifterna synes med hänsyn härtill lämpligen böra omfatta vattenkraftanläggning i vilken kan utvinnas en generatoreffekt av minst 10 000 kVA.

Bestämmelserna i 1953 års kungörelse gäller vidare *vattenreglering*, om det vattenmagasin som är avsett för regleringen antingen ensamt eller tillsammans med andra inom den närliggande bygden samtidigt planerade regleringar kommer att rymma minst 100 miljoner m³.

En reglerings inverkan torde i första hand vara avhängig av regleringsamplitudens storlek. Även andra omständigheter kan emellertid vara av betydelse, exempelvis hur stränderna är utformade och utnyttjade, under vilken årstid magasinet är avsänkt och hur ofta eller hur snabbt vattenståndet förändras. Alla sådana omständigheter kan emellertid svårigen anges i en bestämmelse. Om regleringsamplitudens storlek ensam används som måttstock för regleringens omfattning, måste gränsvärdena för Kungl. Maj:ts prövning sättas relativt lågt för att prövningen skall komma att omfatta flertalet företag av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet. Årsregleringar med större amplitud än 2 m synes således böra prövas av Kungl. Maj:t. Korttidsregleringar, dvs. dygns- och veckoregleringar, medför på grund av den snabba variationen och de täta intervallen betydligt större inverkan än årsregleringar med samma maximala amplitud. Redan vid en amplitud av 1 m torde man ofta få räkna med betydande inverkan. Reglering med större amplitud bör därför prövas av Kungl. Maj:t.

I stora sjöar kan även med mindre amplituder än de angivna skapas magasin av sådan omfattning att avsevärd inverkan på vattenförhållandena nedströms kan åstadkommas. Man bör därför även fastställa gränsvärden för magasinrymden över vilka regleringen skall prövas av Kungl. Maj:t. Olika gränser bör sättas för årsregleringar och för korttidsregleringar.

Kungl. Maj:ts prövningsrätt bör naturligtvis avse vattenregleringar enligt 3 kap. VL, dvs. regleringar för att åstadkomma bättre utnyttjande av vattenkraft, eventuellt dessutom förbättrad torrläggning. Men även vattenregleringar för andra ändamål, t. ex. för vattenförsörjning, bör omfattas av prövningsrätten i de undantagsfall då så omfattande regleringar som här avses kommer i fråga för dylika ändamål.

Inverkan av en *vattenbortledning* beror i högre grad av den relativa andelen vatten som avlägsnas än av den absoluta kvantiteten. Kungl. Maj:ts prövningsrätt i fråga om vattenbortledningsföretagen bör därför för flertalet fall anknytas till den relativa andelen. Som huvudregel synes kunna föreskrivas att Kungl. Maj:t skall svara för tillåtlighetsprövningen av företag som avser bortledning av mer än 1/5 av lågvattenföringen (jfr 14 kap. 1 § VL). Vissa undantag från huvudregeln är emellertid påkallade. Ett bör gälla små vattendrag, eftersom inverkan där endast kan beröra lokala intressen. Hit bör hänföras vattendrag med lägre naturlig lågvattenföring än 1 m³/s i bortledningspunkten. Vidare bör sådana företag undantas som inte märkbart påverkar vattenförhållandena, t. ex. bortledning från sjö med återledande till samma sjö, oavsett att den bortledda mängden är av sådan omfattning att prövning skall ske enligt huvudregeln.

Här angivna gränsvärden får till följd att den minsta bortledda vattenmängd som obligatoriskt kan komma under Kungl. Maj:ts prövning utgör 200 l/s, vilket f. n. ungefär motsvarar förbrukningen i en ort med 50 000 invånare.

Grundvattentäkter omfattar i regel områden som är värdefulla även i andra avseen-

den, t. ex. som grustäkter. Ofta är också grundvattentäkt endast ett alternativ att lösa vattenförsörjningsfrågan för en kommun och skillnaden i kostnad för framställning av vatten från grundvattentäkt eller från ytvattentäkt kan ofta vara ringa. Därtill kommer att grundvattentäkter som regel har relativt liten kapacitet och ofta medför en inte oväsentlig belastning för berörda fastigheter. Grundvattentäkter, med eller utan infiltration, med betydligt mindre uttag än vad som gäller för vattenbortledning bör därför prövas av Kungl. Maj:t. Gränsen bör lämpligen sättas vid uttag av 10 000 m³/dygn. Nämnda uttag är f. n. tillräckligt för en befolkning av ungefär 25 000 personer.

Kungl. Maj:ts prövningsrätt torde alltid böra omfatta företag som märkbart påverkar vattenförhållandena i *våra största insjöar*. Detta gäller i första hand de sjöar som nu anges i 4 kap. 13 § VL, dvs. Vätern, Vättern, Mälaren, Hjälmaren, Storsjön i Jämtland och Siljan. Även Torneträsk bör med sin allmänt erkända särställning hänföras till denna kategori. Sjön anses synnerligen skyddsvärd såväl från forskningssynpunkt som med hänsyn till turism och friluftsliv. Det kan tilläggas att Torneträsk har en area av 317 km² vid naturligt medelvattenstånd. Sjön är därmed bara något mindre än Siljan vars area – med Orsasjön och Insjön – uppgår till 354 km². Ett flertal andra sjöar torde ha ett sådant skyddsvärde att det i och för sig skulle vara befogat att ta med även dem i uppräkningslistan. Utvecklingen kan emellertid leda till att sjöar, som i dag inte behöver ett särskilt skydd, i framtiden kan komma att få ett relativt sett högre skyddsvärde eller omvänt. Med hänsyn till Kungl. Maj:ts möjlighet att, oavsett vad som föreskrivs i vattenrättskungörelsen, förbehålla sig prövningen synes det inte påkallat att ytterligare öka antalet sjöar som bör skyddas särskilt.

En bestämmelse i vattenrättskungörelsen om de stora sjöarna synes böra innehålla, att Kungl. Maj:t skall pröva annat företag enligt 2 eller 3 kap. VL än som förut sagts, om företaget inverkar märkbart på vatten-

ståndet i sjöarna eller på vattenavrinningen ur dessa. Bestämmelsen kommer i så fall att i praktiken bli tillämplig dels på mindre korttidsregleringar i någon eller några av sjöarna, dels på praktiskt taget alla vattenbortledningar från någon av sjöarna, om vattnet inte återförs till sjön, dels på vattenregleringar och anläggande av pumpkraftverk i tillflödena till sjöarna.

Utredningen har från vattendomstolarna fått uppgifter på de mål som under åren 1966–1968 kommit in till domstolarna. En genomgång visar att Kungl. Maj:ts prövning, med de grunder för denna prövning som har angetts i det föregående, under dessa år skulle ha omfattat i genomsnitt ungefär 4 kraftverksmål, 2 regleringsmål, 2 mål om vattenbortledning och 2 mål om grundvattentäkt per år.

Om Kungl. Maj:ts föreskrifter rörande obligatorisk underställning får i huvudsak nu angiven innebörd, torde behovet av en översiktlig bedömning i samhällsplaneringens intresse väsentligen ha tillgodosetts. De olika gränsvärdena har emellertid med hänsyn till de skiftande förhållandena i landets olika delar satts relativt högt. Vidare kan som utredningen antytt i det föregående andra typer av företag än de särskilt angivna tänkas vara av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet. Huruvida reformens syfte skall vinnas fullt ut blir därmed i viss utsträckning beroende av att Kungl. Maj:t förbehåller sig prövningsrätten när det finns anledning till det.

Den nuvarande förbehållsrätten enligt 4 kap. 13 § VL torde i allmänhet ha utövats först när frågan om tillstånd till det aktuella företaget väckts vid vattendomstol. Enligt 2 § i 1961 års kungörelse med vissa föreskrifter om bevakande av det allmänna rätt i vattenmål m. m. skall kammarkollegiet fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på att förbehållsrätten kan böra utövas. Det förekommer dock att Kungl. Maj:t förbehåller sig prövningsrätten efter framställning från kommun som berörs av företaget. Förbehåll har också undantagsvis gjorts på

det sättet att Kungl. Maj:t, efter vunnen kännedom om tänkbara vattenregleringar i visst sjösystem, anbefallt kammarkollegiet att anmäla till Kungl. Maj:t, om talan beträffande sådan reglering anhängiggörs. I ett fall har Kungl. Maj:t på framställning av länsstyrelsen förbehållit sig prövningsrätten i till äventyrs uppkommande mål om vattenreglering i visst vattensystem.

Kammarkollegiets nuvarande skyldighet att underrätta Kungl. Maj:t när förbehållsrätten enligt 4 kap. 13 § VL kan böra utövas kan lämpligen få en motsvarighet i den nya ordning som utredningen föreslår. En bestämmelse härom bör tas in i vattenrättskungörelsen. Till denna bör i samband därmed också övriga bestämmelser i 1961 års kungörelse föras över.

Av Kungl. Maj:t utfärdade bestämmelser om obligatorisk underställning (kungörelsefallen) kan självfallet tjäna till ledning också vid ett ställningstagande till frågan om förbehållsrätten bör utövas i ett speciellt fall. Så kan t. ex. böra ske om ett företag i landets mera tätbefolkade delar har en omfattning som bara i mindre mån understiger de gränsvärden som anges i kungörelsen. Det bör emellertid beaktas att ett företag får anses vara av ingripande beskaffenhet om det, ehuru relativt obetydligt till omfattningen, sätter exempelvis väsentliga naturvårdsvärden i fara. Som antytt tidigare kan även en konflikt mellan byggnadsintresset och viktiga farledsintressen böra lösas av Kungl. Maj:t. Förbehållsrätten kan också tänkas böra utnyttjas exempelvis om utrivning av en större regleringsdamm blir aktuell. Man bör kunna räkna med att kammarkollegiet i allmänhet kan fästa Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på de företag som med hänsyn till sina verkningar från allmän synpunkt bör prövas av Kungl. Maj:t. Det får också antas att kommuner och andra företrädare för allmänna intressen liksom hittills tar motsvarande initiativ. Att så sker är av särskild betydelse i mål om grundvattentäkt, eftersom kammarkollegiet inte skall tillställas ansökningshandlingarna i dessa mål.

Det allmänna planeringsintresset gör sig i allmänhet mindre starkt gällande, när fråga uppkommer om ändring i eller utvidgning av redan existerande företag. Om utvidgningen innebär t. ex. att ett vattenkraftverks installerade generatoreffekt ökar med minst 10 000 kVA, bör emellertid bestämmelserna om obligatorisk underställning bli omedelbart tillämpliga. Huruvida ändrings- eller utvidgningsåtgärder i övrigt bör prövas av Kungl. Maj:t torde få bli beroende på om den aktuella åtgärden bedöms vara av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet.

Enligt 4 kap. 13 § VL skall besked om Kungl. Maj:ts förbehåll lämnas vattendomstolen innan domstolen slutligen avgjort målet. Detta torde, i varje fall med numera gängse språkbruk, innebära att underställning förutsätter att förbehållet kommit till domstolens kännedom innan avgörandet vunnit laga kraft (jfr NJA II 1919 s. 241 och prop. 1968: 91 bil. A s. 325). Enligt utredningens mening är det av praktiska skäl angeläget att domstolen får del av ett beslut om förbehåll i ett så tidigt skede som möjligt av målets handläggning och åtminstone före den tidpunkt då avgörandet i tillåtlighetsfrågan meddelas. Detta torde också såvitt känt iakttas i praxis. I enlighet härmed bör det beträffande förbehåll enligt 4 kap. 18 § första stycket föreskrivas att besked om förbehåll skall lämnas till vattendomstolen innan denna avgjort frågan om företagets tillåtlighet. Motsvarande bör gälla i syneförrättningsfallen.

Det kan i vissa fall vara lämpligt att Kungl. Maj:t i samband med prövning av ett större företag också tar ställning till företag som inte är av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet. Ett sådant fall är att sökanden i sin ansökan begär tillstånd till flera sinsemellan sammanhängande företag av vilka kanske bara ett skall prövas av Kungl. Maj:t enligt 4 kap. 17 § första stycket. Ett exempel är ansökan om tillstånd till bortledning av en stor kvantitet vatten ur en sjö jämte en mindre reglering av sjön. Ett annat fall är att olika sökande begär tillstånd till företag som inte båda kan utföras

t. ex. därför att de berör samma vattenområde och bara det ena företaget är av det slag som avses i 4 kap. 17 § första stycket. Det föreligger med andra ord en sådan konkurrenssituation som behandlas i 2 kap 38 § andra stycket och 48 § VL. I dessa fall bör Kungl. Maj:t efter förbehåll kunna pröva även det mindre företaget. Bestämmelser härom kan tas in i 4 kap. 18 § andra stycket.

2.4.2 Grunderna för Kungl. Maj:ts prövning

Den av utredningen åsyftade helhetsbedömningen av de större företagen förutsätter att Kungl. Maj:ts prövning kan ske efter delvis andra grunder än som nu anges i VL:s tillåtlighetsregler. Det är i och för sig angeläget att dessa regler över huvud taget får en utformning som medger en friare och därmed mera mångsidig bedömning av företagen. Tillåtlighetsreglerna måste emellertid åter spegla de huvudprinciper som VL bygger på, och en allmän översyn av dem bör därför inte lämpligen ske i förevarande, mera begränsade sammanhang. Företag vars tillåtlighet enligt utredningens förslag alltjämt kommer att prövas av vattendomstol eller synemän torde vidare i allmänhet vara av mindre betydelse för samhällsplaneringen i stort. De ändringar i tillåtlighetsreglerna som nu bör vidtas i samhällsplaneringens intresse bör därför få formen av särskilda bestämmelser för Kungl. Maj:ts prövning. Sådana bestämmelser kan tas upp i olika punkter i 4 kap. 17 § andra stycket VL.

Reformens syfte är i första hand att hindra att större företag kommer till utförande, om de står i strid med det allmännas långsiktiga bedömningar av hur våra vattenresurser bäst skall utnyttjas. Det gäller med andra ord bl. a. att undvika felaktiga lokaliseringar, investeringar som på sikt kan visa sig felaktiga och onödigt förstörelse av miljövården.

Det möter vissa svårigheter att ge ett adekvat uttryck för nu aktuell bedömningsgrund i lagtext. En möjlighet synes vara att föreskriva förbud mot företag om hinder däremot finnes möta med hänsyn till andra

kända anspråk på berörda mark- och vattenområden. Därigenom blir det emellertid bara de s. k. markanvändningsplanerna som kan tillerkännas betydelse och möjligheten att beakta relevant verksamhetsplanering utesluts. Vidare kan innebörden av stadgandet te sig oviss när det, såsom bör ske, sidoordnas med krav på att förutsättning för företaget också skall föreligga enligt tillåtlighetsreglerna i 2 kap. En bättre utväg kan vara att i lagtexten inta föreskrift att Kungl. Maj:t prövar huruvida hinder mot företaget möter med hänsyn till allmänna planeringssynpunkter. Även om en sådan avfattning kanske saknar en i och för sig önskvärd pregnans torde dock någon risk för missförståelse inte föreligga. Att allmänna planeringssynpunkter skall beaktas innebär, jämte annat, att hänsyn skall tas till militära skäl liksom till ortens ekonomiska intressen, dvs. till omständigheter som nu skall beaktas enligt 4 kap. 13 § VL. Även mera långsiktiga arbetsmarknadspolitiska aspekter bör kunna läggas på frågorna. Likaså bör den renskötande samebefolkningens intressen komma i betraktande. Som nyss antydde bör Kungl. Maj:ts prövning i övrigt omfatta företagets tillåtlighet enligt de allmänna tillåtlighetsreglerna i 2 kap. Företag för byggande i vatten och vattenreglering bör sålunda prövas med hänsyn till innehållet i 2 kap. 3 § första och andra styckena, 11 § och 12 § första stycket samt grundvattentäkter enligt 2 kap. 44 § första och andra styckena. Bestämmelser av nu angiven innebörd kan tas in som punkt 1 i 4 kap. 17 § andra stycket.

En särskild fråga är i vad mån även andra företag än de som ansökningen avser skall eller kan beaktas vid tillåtlighetsprövningen.

När det gäller prövningen av ett företags ekonomiska tillåtlighet enligt 2 kap. 3 § första stycket har i praxis bl. a. fastslagits att man i båtnaden av en reglering skall räkna in den nytta som uppkommer för utbyggd men utbyggnadsvärd vattenkraft som tillhör regleringssökanden (NJA 1953 s. 66). Vidare har vid tillåtlighetsprövningen i kraftverksmål hänsyn tagits till alla regleringar i älven

som skulle medföra nytta för kraftverket och beträffande vilka man med viss säkerhet kunde anta att de skulle komma till stånd (jfr af Klintberg, Om byggande i vatten s. 24 f). Samma principer som vattendomstolarna hittills har tillämpat vid sin prövning enligt förevarande lagrum bör kunna iakttas också av Kungl. Maj:t. Någon speciell regel härom behövs inte.

För Kungl. Maj:ts prövning av frågan om hinder möter mot ett företag från allmänna planeringssynpunkter synes däremot särskilda regler böra övervägas. Detsamma gäller beträffande Kungl. Maj:ts prövning enligt 2 kap. 3 § andra stycket, 11 §, 12 § första stycket och 44 § första och andra styckena. Avsikten skulle därvid vara att göra det möjligt för Kungl. Maj:t att beakta vissa följdföretag, oavsett om dessa åberopats av sökanden i vattenmålet eller inte. Avser en ansökan exempelvis enbart tillstånd att bygga ett vattenkraftverk, kan det kanske vara uppenbart att kraftverksföretaget måste åtföljas av en korttidsreglering, om kraftverket skall kunna utnyttjas rationellt. Sådan är situationen när kraftverket skall byggas ut för en vattenföring som är betydligt högre än den som förekommer normalt. Tar man i ett sådant fall hänsyn bara till kraftverksföretaget, kommer man möjligen att kunna konstatera att vattenståndet uppströms dammen blir konstant, vilket medför fördelar för båtfordon, bad, isförhållanden, flottning m. m. Korttidsregleringen kan emellertid komma att göra dessa vinster omintet och tvärtom leda till skador i berörda hänseenden jämfört med naturliga förhållanden. Ett annat exempel är att det, på grund av anläggningsdelarnas dimensionering, redan från början står klart att ett sökt företag rörande vattenbortledning eller grundvattentäkt för kommunalt eller industriellt ändamål är avsett att utvidgas. Beaktas detta, kan bedömningen bli en annan än om det sökta företaget skulle ha prövats isolerat.

En helhetsbedömning i sådana fall som de nu nämnda är enligt utredningens mening särskilt angelägen i fråga om de större företagen. Kungl. Maj:t bör därför enligt utredningens mening redan från början kunna ta

hänsyn till sannolika följdföretag vid sin prövning av frågan om ett ansökt företags tillåtlighet från allmänna planeringssynpunkter liksom vid prövningen om hinder möter med hänsyn till de allmänna intressen som anges i 2 kap. 3 § andra stycket, 11 §, 12 § första stycket och 44 § första och andra styckena. En regel i ämnet synes inte kunna undvaras. Den torde böra utformas så att Kungl. Maj:t vid prövningen i nu berörda hänseenden kan beakta också annat företag enligt VL som med sannolikhet kan antas bli erforderligt för ett ändamålsenligt utnyttjande av det sökta företaget.

Med tanke på företagarens fortsatta planeringsarbete kan det vara angeläget för honom att få veta vilka följdföretag Kungl. Maj:t har tagit hänsyn till. Det är alltså önskvärt att Kungl. Maj:t ger upplysning om detta i sitt beslut.

Den omständigheten att ett följdföretag har beaktats av Kungl. Maj:t med stöd av den föreslagna bestämmelsen kan inte anses innebära att Kungl. Maj:t därmed formellt sett skulle ha prövat även följdföretaget. Slutlig ställning till detta kan självfallet tas först när ansökningen därom har kommit in.

De nu behandlade bestämmelserna kan tas upp som punkt 2 i 4 kap. 17 § andra stycket.

Om byggnad i vatten prövas vara av synnerlig betydelse för näringslivet eller för orten eller eljest från allmän synpunkt, kan Kungl. Maj:t f. n. enligt 2 kap. 3 § tredje stycket lämna medgivande till byggnaden även om den är otillåtlig enligt lagrummets båda första stycken. En liknande bestämmelse rörande grundvattentäkt ges i 2 kap. 44 § tredje stycket. I fråga om vattenbyggnad föreligger vissa begränsningar i Kungl. Maj:ts dispensbefogenhet. Allmänna farleder och allmänna flottleder har sålunda till följd av bestämmelserna i 2 kap. 11 § ett i huvudsak ovillkorligt skydd gentemot mera betydande intrång av planerade vattenbyggnader i leden. Vidare uppställs i 2 kap. 12 § ett ovillkorligt förbud mot byggande i vatten, som vållar menlig inverkan på klimatet eller på allmänna hälsotillståndet eller som eljest i avsevärd mån förnärmar allmänna intressen.

Vid bedömningen av de större företagen i vatten träder samhällsekonomiska och planeringspolitiska synpunkter alltmer i förgrunden. Som berörts tidigare bör detta förhållande leda till att Kungl. Maj:t vid sin prövning av sådana företag kan väga olika förekommande samhällsintressen mot varandra mera fritt än VL:s tillåtlighetsregler nu medger. Kungl. Maj:t bör därför inte vara ovillkorligt bunden av särskilda hindringsbestämmelser i VL utan bör berättigas att trots dessa ge tillstånd till företag av synnerlig betydelse från allmän synpunkt. En dispensbefogenhet för Kungl. Maj:t motsvarande den som nu finns enligt 2 kap. 3 § tredje stycket och 2 kap. 44 § tredje stycket bör alltså inrymmas i bestämmelserna om Kungl. Maj:ts prövningsrätt.

Vad utredningen nu har anfört gäller likaledes de i 2 kap. 11 § och 12 § första stycket uppställda förbuden mot visst byggande i vatten. Det kan visserligen synas tveksamt om Kungl. Maj:t bör ha formell möjlighet att tillåta företag som inverkar menligt på klimatet eller allmänna hälsotillståndet. Enligt utredningens mening föreligger emellertid sakligt sett ingen egentlig anledning att behandla dessa samhällsintressen på ett annat sätt än de övriga. Utredningen vill framhålla att miljöfarlig verksamhet som avses i miljöskyddslagen och som innebär exempelvis luft- eller vattenförorening naturligtvis kan försämra klimatet eller allmänna hälsotillståndet i väl så stor utsträckning som ett vattenbyggnadsföretag. Miljöskyddslagen saknar emellertid motsvarighet till 2 kap. 12 § första stycket VL. Enligt 6 § miljöskyddslagen gäller förbud mot miljöfarlig verksamhet som trots vidtagna försiktighetsmått kan befaras leda till att ett stort antal människor får sina levnadsförhållanden väsentligt försämrade eller att betydande förlust från naturvårdssynpunkt uppkommer eller att liknande allmänt intresse skadas avsevärt. Kungl. Maj:t kan dock lämna tillstånd till verksamheten, om den är av synnerlig betydelse för näringslivet eller för orten eller eljest från allmän synpunkt. Utredningen föreslår därför en bestämmelse, enligt vilken Kungl. Maj:t får lämna medgivande till ett

företag av synnerlig betydelse från allmän synpunkt, även om hinder finnes möta vid prövningen enligt de föreslagna bestämmelserna i 4 kap. 17 § andra stycket punkterna 1 och 2. Bestämmelsen bör tas upp som punkt 3 i andra stycket.

Utredningen vill anmärka att den i förslaget angivna förutsättningen för dispens, dvs. att företaget är av synnerlig betydelse från allmän synpunkt, är avsedd att i förkortad form återge detsamma som gäller för Kungl. Maj:ts medgivande enligt 2 kap. 3 § tredje stycket och 44 § tredje stycket. Utredningens mening är alltså att tillstånd skall kunna ges också när vattenbyggnad eller vattenreglering anses vara av synnerlig betydelse för näringslivet eller för orten och när grundvattentäkt bedöms synnerligen betydelsefull för någon Orts förseende med vatten eller för näringslivet.

2.4.3 Särskilda villkor

De s. k. särskilda villkor som f. n. brukar förenas med Kungl. Maj:ts tillstånd till företag i vatten kan sägas vara av två, principiellt sett olika slag.

Den ena typen avser villkor som innebär åläggande för sökanden att betala penningbelopp eller utföra åtgärder för att tillgodose allmänna intressen som annars inte skulle kunna kompenseras. Sådana kontantbelopp har föreskrivits exempelvis i målet om Suorvasjöarnas fjärde reglering där sökanden förpliktades att betala 8,51 milj. kronor för bl. a. främjande av näringslivet eller detta närliggande ändamål i berörda kommuner samt renskötseln inom landet och en lappby. I fråga om åtgärderna kan som exempel nämnas Satisjaures reglering. Där bestämdes att det — i den mån skada på renskötseln inte kunde förebyggas genom åtgärder, föreskrivna av vattendomstolen, och ersättning för skadan inte skulle utgå enligt 9 kap. VL — skulle åligga sökanden att i skälighets omfattning efter Kungl. Maj:ts bestämmande vidta eller bidra till andra åtgärder för renskötselns främjande i av företaget berörd bygd. Liknande föreskrifter har meddelats beträffande flera andra företag. I fråga om regle-

ringen av sjöarna Överuman och Stora Umevattnet ålade Kungl. Maj:ts sökandena att vidta åtgärder för det framtida skyddet av Hemavanområdet jämväl utöver vad som kunde komma att åläggas dem av vattendomstolen.

I andra fall har Kungl. Maj:ts villkor varit av sådan art att de i och för sig skulle ha kunnat föreskrivas också av vattendomstolen. Denna andra villkorstyp går närmast ut på åtgärder av skadeförebyggande karaktär. Som exempel kan nämnas villkoret i fråga om Kvistforsens kraftstation att en dammbyggnad skulle utföras i skadeförebyggande syfte, låt vara under förbehåll att dammen godkändes av vattendomstolen. I ärendet angående Kultsjöns reglering lämnades utförliga föreskrifter om skyddsåtgärder för begravningsplatsen vid Fatmomakke.

Gemensamt för de båda villkorstyperna kan sägas vara att de går ut på att tillgodose allmänna intressen. Kungl. Maj:ts bör enligt utredningens mening alltså ha möjlighet att förena ett tillstånd med villkor i det syftet. En bestämmelse härom bör tas upp som punkt 4 i 4 kap. 17 § andra stycket. I anslutning till detta förslag får utredningen anföra följande.

Möjligheten att föreskriva särskilda villkor är f. n. lagfäst bara i 4 kap. 13 §, dvs. blott för de fall när det är fråga om tillstånd till vattenreglering av synnerlig omfattning, låt vara att förfarandet tillämpas också i fråga om större vattenbyggnadsföretag som hänskjuts till Kungl. Maj:ts avgörande enligt 2 kap. 20 § 3 mom. Enligt utredningens förslag kommer tillståndsfrågor att underställas Kungl. Maj:ts för avgörande i större utsträckning än f. n. Detta torde likväl inte böra leda till att sökande i vattenmål underkastas särskilda villkor annat än i ungefär samma situationer som nu. Genom villkoren kan Kungl. Maj:ts gottgöra intressen som har kommit i kläm och förebygga konflikter. Kungl. Maj:ts befogenhet att föreskriva särskilda villkor synes inte — som i 19 § miljöskyddslagen — böra begränsas till att avse allmänna intressen i bygden. Bygdebegreppet har visserligen i vattenlagssammanhang tillagts en ganska vidsträckt innebörd (jfr

prop. 1959: 31 s. 34 och 1962: 24 s. 58). En begränsning av antytt slag skulle emellertid minska möjligheterna att på ett ändamålsenligt sätt tillgodose fiskeri- och renskötselintressena.

Det är vanligen en uppgift för vattendomstolen att fastställa närmare föreskrifter rörande företagens utformning och om skadeförebyggande eller skadebegränsande åtgärder. Kungl. Maj:ts befogenhet att lämna motsvarande föreskrifter bör dock för den skull inte begränsas. Den bör för övrigt kunna inbegripa rätt att föreskriva exempelvis att naturvetenskapliga undersökningar o. d. liksom antikvarisk-kulturhistoriska inventeringar skall utföras på sökandens bekostnad. Vidare synes ägare av grundvattentäkt enligt 2 kap. 49 § VL i vissa fall böra förpliktas att i framtiden avstå vatten för att tillgodose allmänna behov. Kungl. Maj:ts föreskrifter bör naturligtvis binda vattendomstolen, men de får anses ha karaktären av minimivillkor som vattendomstolen i s. k. byggnadsdom eller vid skaderegleringen bör få komplettera om det behövs.

2.4.4 Underlaget för Kungl. Maj:ts prövning

Som framgår av redogörelsen för gällande ordning innehåller VL detaljerade föreskrifter om den förberedande handläggningen av ansökningsmål. Sökanden skall i ansökningshandlingarna lämna utförliga uppgifter om det sökta företaget och dess verkningar. Vattenrättsdomaren skall ge olika myndigheter, vilkas verksamhetsområden kan beröras, liksom alla kända sakägare tillfälle att bevaka sina intressen. Vattenrättsdomaren kan också själv ta initiativ till kompletterande utredningar. Lagstiftaren har på detta sätt sökt sörja för att avgörandena kan grundas på ett så fullständigt underlag som möjligt.

Förberedelseförfarandet enligt VL tar sikte på att skapa underlag för i första hand vattendomstolens egna avgöranden. I de tillståndsärenden som underställs Kungl. Maj:t redovisar vattendomstolen på grundval av den föreliggande utredningen sin uppfattning i tillåtlighetsfrågorna för Kungl. Maj:t. Vattendomstolens yttrande torde be-

traktas som en mycket väsentlig del av underlaget för Kungl. Maj:ts beslut. Med hänsyn till att Kungl. Maj:ts prövning kan böra ske ur en vidare synvinkel än vattendomstolen har att anlägga föregås Kungl. Maj:ts beslut emellertid regelmässigt av särskild utredning. Härvid kan myndigheter som redan har avgett yttrande till vattendomstolen, t. ex. kammarkollegiet, fiskeristyrelsen och länsstyrelsen, få yttra sig på nytt. Vid sidan härav kan också andra centrala, regionala och lokala myndigheter liksom olika organisationer få tillfälle att yttra sig.

Det förfarande som regleras i 1953 års kungörelse angående förberedande av vissa företag enligt VL är inte i första hand inriktat på att skapa underlag för en bedömning av företagets tillåtlighet. Förfarandets syfte är närmast att ge länsstyrelsen samt övriga av företaget berörda myndigheter och sammanslutningar tillfälle att redan vid företagets planläggning framföra önskemål med hänsyn till företagets verkningar från allmän synpunkt. Vidare skall ortsbefolkningen få erforderliga upplysningar om företaget, för vilket ändamål särskilda sammanträden kan ordnas genom länsstyrelsens försorg. Förberedande åtgärder av detta slag är obligatoriska i fråga om alla företag i vatten som är av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet. I praktiken torde emellertid det utomprocessuella förberedelseförfarandet huvudsakligen ha tillämpats vid planeringen av kraftverks- och regleringsföretag.

Det förfarande som sålunda leder fram till ett tillstånd enligt VL har å ena sidan uppenbara förtjänster med hänsyn till de möjligheter som skapas för en allsidig och ingående utredning av det sökta företagets verkningar. Det kan å andra sidan knappast förnekas att förfarandet ibland är omständligt och tidskrävande. Vad särskilt angår de fall då tillståndsfrågor skall avgöras av Kungl. Maj:t kan ett system med utomprocessuell förberedelse, förberedande utredning vid vattendomstol och särskilt remissförfarande hos Kungl. Maj:t te sig onödigt tungrott. Utredningens förslag om utvidgad prövningsrätt för Kungl. Maj:t kan givetvis möta invändningar från bl. a. den synpunk-

ten. Det kan i anslutning härtill anmärkas att de olägenheter i form av ökad tidsutdräkt som kan bli en följd av förslaget bör vägas mot fördelarna av att en tidsödande överrättsprocess i tillåtlighetsfrågor undviks. Det synes emellertid under alla förhållanden angeläget att de tillståndsärenden som skall underställas Kungl. Maj:t kan handläggas så snabbt och smidigt som möjligt utan att beslutsunderlagets kvalitet blir lidande.

Det utomprocessuella förberedelseförfarandet synes inte till fullo ha motsvarat förväntningarna, och röster har höjts för att slopa det. Det får dock anses vara av värde om mera omfattande eller ingripande företag kan planeras i samråd och samarbete med berörda myndigheter på olika nivåer. Härigenom kan förekommande meningsmotsättningar lättare utjämnas än om förhandlingar inleds först sedan ansökan om tillstånd till företaget har getts in till vattendomstolen. Detta gäller inte bara kraftverks- och regleringsföretagen. Även i fråga om t. ex. större vattenförsörjningsprojekt synes mycket kunna vinnas genom ett samarbete på planeringsstadiet. Utredningen anser det också uppenbart att ett sålunda förberett tillståndsärende snabbare än annars kan föras fram till ett slutligt avgörande, vare sig detta ankommer på vattendomstol eller på Kungl. Maj:t. Förberedelseförfarandet synes från de angivna synpunkterna inte kunna frånkännas betydelse. Det är också av värde att Ortsbefolkningen i tid informeras om projekten. Det kan slutligen anmärkas att en viss motsvarighet till det vattenrättsliga förberedelseförfarandet föreskrivits i 11 § miljöskyddskungörelsen (1969: 388). Den som planerar att anlägga inrättning eller vidta annan åtgärd som är förenad med provnings- eller anmälningsskyldighet enligt miljöskyddsrettsliga föreskrifter bör sålunda i god tid inhämta råd och anvisningar från naturvårdsverket eller länsstyrelsen. Utredningen är därför inte beredd att i detta sammanhang föreslå att det vattenrättsliga förberedelseförfarandet slopas eller att det ändras mera väsentligt. Förfarandet bör emellertid nu jämkas så att det blir ett första led i

förberedandet av de ärenden som skall underställas Kungl. Maj:t. Utredningen binder sig därmed inte för att förfarandet skall behållas för framtiden. Under det fortsatta utredningsarbetet får frågan tas upp på nytt. Med ledning av de erfarenheter som då kan ha vunnits får det avgöras om förfarandet tjänar det avsedda syftet.

Den som vill utföra ett företag vars tillåtlighet kan antas komma under Kungl. Maj:ts prövning bör i enlighet med det sagda redan från början bedriva projekteringsarbetet i samråd med de myndigheter som skall ta till vara det allmänna planeringsintresset. En allmän bestämmelse härom bör jämte ett bemyndigande för Kungl. Maj:t att meddela närmare föreskrifter om tillvägagångssättet tas upp i 4 kap. 19 § VL. De administrativa bestämmelserna kan förslagsvis infogas som 2—6 §§ i vattenrättskungörelsen.

När en företagare har att ta ställning till frågan om en utomprocessuell förberedelse behövs eller inte, kan ledning i första hand hämtas ur vattenrättskungörelsens bestämmelser om obligatorisk underställning. Av dessa bör det klart framgå, om företaget kan hänföras till de s. k. kungörelsefallen. Även de s. k. förbehållsfallen skall vara av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet. Det torde vanligtvis inte heller i dessa fall behöva vålla företagarna några större svårigheter att bedöma om företaget kan medföra sådana verkningar från allmän synpunkt att förberedande kontakter bör tas med myndigheterna i enlighet med vattenrättskungörelsens bestämmelser. Företagaren synes också i tveksamma fall kunna rådgöra med t. ex. kammarkollegiet och länsstyrelsen om behovet av utomprocessuell förberedelse.

Förberedelsen bör bedrivas i så fria former som möjligt. Erforderligt samråd mellan företagaren och vederbörande myndigheter bör alltså liksom f. n. ske direkt. Det synes lämpligt att företagaren i god tid innan närmare undersökningar för företaget påbörjas underrättar kammarkollegiet, naturvårdsverket, planverket och länsstyrelserna i berörda län. Även riksantikvarieämbetet och fiskeristyrelsen bör underrättas om deras verksam-

hetsområden berörs, något som i allmänhet inte torde vara fallet om företaget avser grundvattentäkt.

Den nuvarande ordningen förutsätter att samarbetet mellan företagaren och myndigheterna i allmänhet omfattar också de särskilda förberedande undersökningar av företagets verkningar som myndigheterna kan finna påkallade. Endast företagaren kan utverka vattenrättsdomarens förordnande av sakkunnig för sådana undersökningar enligt 14 kap. 5 § 2 mom. VL. Fiskeristyrelsen kan emellertid enligt 5 § i 1953 års kungörelse efter samråd med vattenrättsdomaren föranstalta om erforderlig fiskeutredning, när förordnande om undersökning inte har meddelats med stöd av 14 kap. 5 § 2 mom. Vidare får kammarkollegiet efter samråd med vattenrättsdomaren föranstalta om särskild utredning med hänsyn till företagets planering från allmänna naturskyddssynpunkter. Utredning enligt 5 § skall bekostas av företagaren. Några större sakliga ändringar i gällande ordning synes inte erforderliga i detta sammanhang. Bestämmelserna i 5 § i 1953 års kungörelse bör således få motsvarighet i vattenrättskungörelsen. Naturvårdsverket bör lämpligen överta kammarkollegiets uppgift att sörja för förberedande utredning i naturvårdsfrågor. De nya föreskrifterna bör vidare bl. a. innehålla att kostnaderna för fiskeutredning och utredning angående företagets planering från allmänna naturvårdssynpunkter skall betalas av företagaren under förutsättning att detta inte kan anses obilligt.

När förutsättningarna för företaget i stort har klarlagts bör företrädare för lokala allmänna intressen, t. ex. kommunerna, få tillfälle att framföra önskemål om företagets närmare omfattning och utformning. Företagaren bör samråda med länsstyrelsen om hur detta lämpligen bör ske. Enligt utredningens mening är ett tidigt samråd med berörda kommuner av särskild betydelse vid planeringen av större vattenförsörjningsföretag.

Som utredningen berört tidigare är det av värde att ortsbefolkningen informeras om vattenföretag som har betydelse för bygdens förhållanden. Sådan information bör därför alltså lämnas på lämpligt sätt. Det bör

dock kunna överlämnas åt företagaren att bestämma om det närmare tillvägagångssättet. Särskilda informationssammanträden kan alltså vara önskvärda men det bör också vara möjligt att lämna upplysningar i ortspressen, eventuellt som annonser, eller i rundskrivelser. Likaså synes enskilda personer mera formlöst kunna beredas tillfälle att till företagaren framföra önskemål om skadeförebyggande eller skademinskande åtgärder. Utredningen föreställer sig att detta ofta kan ske hos lokala representanter för företagaren.

När ansökan om tillstånd till företaget sedermera ges in till vattenrättsdomaren, bör den liksom f. n. innehålla en redogörelse för de förberedande åtgärder som sökanden kan ha vidtagit och för vad som huvudsakligen har förekommit med anledning av dessa åtgärder. Nuvarande bestämmelser om denna uppgiftsskyldighet i 11 kap. 27 § 6 mom. VL bör ändras så att de blir tillämpliga på företag, vilkas tillåtlighet kan antas komma under Kungl. Maj:ts prövning enligt 4 kap. 17 §. Ansökningshandlingarnas upplysningar om förberedande åtgärder och vad de lett till gör det lättare för myndigheter och enskilda att bedöma hur de skall ställa sig till ansökningshandlingarna. Den omständigheten att förberedelse har ägt rum är vidare ett skäl för vattenrättsdomaren att förbereda målet med sikte på att underställning skall ske.

Det egentliga underlaget för Kungl. Maj:ts prövning får liksom f. n. bestå av upplysningar i ansökningshandlingarna, övrig utredning vid vattendomstolen, vattendomstolens yttrande samt, om det behövs, ytterligare utredning hos Kungl. Maj:t. Sökanden bör, förutom sedvanligt material rörande det sökta företaget, med hänsyn till innehållet i 4 kap. 17 § andra stycket 1 i förslaget lämna en översiktlig redogörelse för sin bedömning av företagets betydelse från allmänna planeringssynpunkter. Anspråken på innehållet i denna redogörelse torde inte få ställas för högt. Det bör i allmänhet vara tillräckligt att sökanden presenterar det behov som skall tillgodoses, motstående intressen av allmän natur och de alternativa lösningar som kan

stå till buds. Sökanden bör vidare med hänsyn till innehållet i 4 kap. 17 § andra stycket 2 uppge sannolika följd företag. Bestämmelser om sökandens åligganden i dessa hänseenden torde kunna infogas i 11 kap. 27 § 6 mom. VL.

Den förberedande utredningen vid vattendomstolen torde liksom f. n. i första hand böra ta sikte på företagets verkningar i de hänseenden som normalt faller inom vattendomstolens kompetensområde. Det får emellertid anses önskvärt att de myndigheter som hos Kungl. Maj:t företräder det allmänna planeringsintresset — naturvårdsverket, planverket och länsstyrelsen — får möjlighet att aktivt delta i den förberedande processen vid vattendomstolen. F. n. gäller enligt 11 kap. 34 § andra stycket VL att ansökningshandlingarna jämte kungörelsen rörande företag av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet skall sändas till länsstyrelsen i det län där företaget huvudsakligen skall verkställas. Motsvarande underrättelseplikt bör nu åläggas vattenrättsdomaren också gentemot planverket och naturvårdsverket. En gemensam bestämmelse om vattenrättsdomarens underrättelseplikt i mål som kan antas komma under Kungl. Maj:ts prövning synes lämpligen kunna införas som ett nytt fjärde moment i 11 kap. 35 §. Bestämmelsen i 34 § andra stycket ersätts med annat stadgande (se under 2.5).

Även vattendomstolens yttrande till Kungl. Maj:t torde böra begränsas till vad som normalt faller inom domstolens kompetensområde, men det bör å andra sidan innehålla så mycket av det material som förevarit hos vattendomstolen att Kungl. Maj:t därigenom får en fyllig sammanfattning av ärendet. Det är bl. a. angeläget att frågan om företagets tillåtlighet enligt 2 kap. 3 § första stycket VL blir klarlagd i detalj. Vattendomstolens sakkunskap synes också böra utnyttjas på så sätt att vattendomstolen uttalar sig om företagets tillåtlighet med hänsyn till sannolika följd företag. Vattenlagsutredningen vill i sammanhanget föreslå att vattendomstolarnas skyldighet att avge yttrande till Kungl. Maj:t lagfästes i 4 kap. 20 §.

Vad slutligen angår frågan om ytterligare

utredning hos Kungl. Maj:t får denna givetvis bedömas från fall till fall. Den snabba samhällsutvecklingen kan emellertid böra leda till att materialet rörande ett företags tillåtlighet från allmänna planeringssynpunkter särskilt i kontroversiella fall hålls så aktuellt som möjligt.

Det torde kunna hävdas att man först genom arbetet på en fysisk riksplanering börjar få underlag för en översiktlig bedömning av vattenföretagen. Detta planeringsarbete synes främst komma att inriktas på planeringsanvisningar, dvs. informationer och anvisningar till ledning för en planering som bedrivs på regional eller kommunal nivå. Från vattenrättslig synpunkt kommer sannolikt sådana anvisningar att vara av mindre intresse. Många beslut om användningen av mark och vatten, däribland beslut om större vattenföretag, kan emellertid komma att kräva ställningstaganden på riksnivå, i vissa fall på förhand, t. ex. som rekommendationer om markreservation. Dessa fall torde komma att beaktas vid den fysiska riksplaneringen. Men med hänsyn till att det ofta är fråga om att ta ställning till hastigt uppdykande förslag kan man räkna med att planeringen kommer att ge underlag också för beslut av detta slag (jfr stencil K 1969: 14 s. 12 f). Resultatet av planeringsarbetet i sistnämnda hänseenden blir av det största intresse med hänsyn till önskemålet om en översiktlig bedömning av vattenföretagen. Av betydelse från samma synpunkt är vidare vissa inventeringar och utredningar som satts i gång inom planverket liksom olika utredningar på läns- och kommunnivå. Man kan i sammanhanget peka på den inventering av olika kuststräckors värde för friluftsliv och fritidsbebyggelse som planverket har utfört i anslutning till riksplanearbetet och på det arbete att främja den översiktliga planläggningen av markanvändningen inom västkustområdet som samma verk bedriver på uppdrag av Kungl. Maj:t. Utredningen förutsätter att alla dessa åtgärder inom planeringsområdet kommer att fullföljas på alla nivåer och successivt kompletteras så att ett tillförlitligt underlag skapas för blivande tillståndsbeslut

enligt VL.

Utredningen vill i detta sammanhang också framhålla att de informationer i plan- och miljöfrågor som efter hand samlas in och bearbetas bör göras lättillgängliga för dem som skall ta befattning med de vattenrättsliga tillståndsfrågorna. På så sätt kan det småningom bli möjligt att vid tillståndsgivningen beakta en mängd faktorer som det hittills inte varit tänkbart att i praktiken ta hänsyn till. Som exempel på vad utredningen här åsyftar kan nämnas det informationssystem ("databank") som miljökontrollutredningen enligt sina direktiv har att föreslå (se 1970 års riksdagsberättelse s. 319). Betydelse bör också tillmätas det nya fastighetsregistret, som är avsett att spela en roll som basregister för information inom många olika områden (se SOU 1966: 63 och 1968 års statsverksproposition, bil. 4, punkt A 12).

2.4.5 Följdändringar

Vattenlagsutredningen har i de föregående avsnitten föreslagit vissa ändringar i VL som syftar till att göra prövningen av bl. a. större kraftverks-, reglerings- och vattenförsörjningsföretag till ett led i samhällsplaneringen. Förslagen torde täcka de företag som i praktiken har störst betydelse från samhällsplaneringssynpunkt. De tankegångar som ligger bakom utredningens förslag synes emellertid böra slå igenom även i fråga om vissa andra större företag som dock är av begränsat intresse i sammanhanget. Detta gäller dels större kraftförsörjningsföretag på vilka 1962 års lag om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m. kan bli tillämplig och dels större vattenavlednings- och invallningsföretag som omfattas av bestämmelserna i 7 kap. VL om torrläggning av mark.

Vid prövning av företag enligt 1962 års lag tillämpas i princip VL:s regler, om annat inte följer av särbestämmelser i lagen. Enligt en sådan särregel i 7 § skall bestämmelserna i 4 kap. 1—12 och 16 §§ VL inte tillämpas i fråga om företag enligt 1962 års lag. Där emot är bestämmelserna i 4 kap. 13 § VL om Kungl. Maj:ts prövningsrätt tillämpliga. Be-

finner sig riket i krig, gäller enligt 14 § inte heller VL:s bestämmelser om förberedelse av vissa större företag.

Det synes i de situationer då 1962 års lag är tillämplig mest ändamålsenligt att Kungl. Maj:ts prövningsrätt får utövas efter förbehåll i varje särskilt fall. Görs sådant förbehåll, bör de föreslagna reglerna om Kungl. Maj:ts prövningsrätt i 4 kap. 17, 18 och 20 §§ VL få motsvarande tillämpning. Det synes inte nödvändigt att i beredskapssammanhang upprätthålla det formella kravet på särskild utomprocessuell förberedelse. Bestämmelserna härom i 4 kap. 19 § bör därför undantas från tillämpning. Erforderliga särregler kan införas i 7 § i 1962 års lag. Dessutom krävs med tanke på förberedelsefallen en jämkning i lagens 14 §.

De nuvarande bestämmelserna i 4 kap 13 § VL om obligatorisk underställning av regleringsföretag i våra sex största insjöar har enligt 7 kap. 46 § första stycket VL motsvarande tillämpning på vattenavledningsföretag i sjöarna. Hänvisningen till 4 kap. 13 § gäller också annat vattenavledningsföretag varigenom vattnets avrinning regleras i större omfattning eller vattenförhållandena eljest förändras väsentligt. Kungl. Maj:t kan i dessa fall förbehålla sig prövningsrätten. Enligt utredningens mening bör 7 kap. 46 § första stycket VL nu ändras så att de nya reglerna i 4 kap. 17—20 §§ VL om Kungl. Maj:ts prövningsrätt i tillämpliga delar kommer att gälla vattenavledningsföretag som är av betydande omfattning eller ingripande beskaffenhet.

Bestämmelserna om vattenavledning har genom en hänvisning i 7 kap. 49 § VL gjorts tillämpliga på invallningsföretag, i den mån annat inte följer av 7 kap. 50—55 §§. Enligt en särregel i 7 kap. 55 § andra stycket skall vad i 7 kap. 46 § stadgas om Kungl. Maj:ts prövningsrätt gälla bara om Kungl. Maj:t har förbehållit sig prövningsrätten. Utredningen anser att denna särregel utan olägenhet kan upphävas, vilket innebär att reglerna i 4 kap. 17—20 §§ VL blir tillämpliga också i fråga om större invallningsföretag.

Frågor om tillstånd till vattenreglering en-

ligt 3 kap. eller till vattenavledning eller invallning enligt 7 kap. kan handläggas vid syneförrättning. De lagändringar utredningen tidigare har föreslagit i syfte att i ansökningsmål bereda Kungl. Maj:t ett så fullständigt beslutsunderlag som möjligt bör få motsvarighet också när den förberedande handläggningen sker vid syneförrättning. Det synes sålunda lämpligt att naturvårdsverket och planverket liksom i ansökningsmål får tillfälle att aktivt delta i förfarandet inför synemän, när det sökta företags tillåtelse kan antas komma under Kungl. Maj:ts prövning. Synemännen bör för det ändamålet tillstålla verken avskrift av ansökningshandlingarna jämte kungörelsen. En bestämmelse i ämnet kan lämpligen tas in som ett nytt tredje moment i 10 kap. 42 § VL. Synemännen bör vidare vara skyldiga att i underställningsärenden avge eget yttrande till Kungl. Maj:t. En uttrycklig föreskrift härom kan såvitt gäller företag för vattenreglering enligt 3 kap. infogas i den föreslagna bestämmelsen i 4 kap. 20 VL. Denna föreskrift kommer till följd av hänvisningen i 7 kap. 46 § första stycket VL att få motsvarande tillämpning vid syneförrättning rörande företag enligt 7 kap.

VL innehåller vissa bestämmelser om att synemäns utlåtande angående vattenreglerings- eller torrlägningsföretag skall underställas vattendomstolens prövning. Sådan underställning är enligt 3 kap. 11 § tredje stycket obligatorisk i fråga om vattenreglering. I 7 kap. 45 § tredje stycket föreskrivs underställning av utlåtande rörande vattenavledningsföretag som avser sänkning eller uttappning av sjö eller reglering av vattnets avrinning ur sådant vattenområde eller förändring av vattnets djup eller läge i vattendrag där det finns kungsådra, allmän farled eller allmän flottled. Beträffande invallning i eller vid sjö eller i eller vid sådant vattendrag som nämns i 7 kap. 45 § tredje stycket gäller enligt 7 kap. 55 § första stycket att bestämmelserna i det förstnämnda lagrummet om underställning skall äga motsvarande tillämpning. Enligt vattenlagsutredningens mening bör underställning till vattendomstolen av synemännens utlåtande inte

ske, om företags tillåtelse har prövats av Kungl. Maj:t. En uttrycklig föreskrift i ämnet bör tas in som ett nytt andra stycke i 7 kap. 46 § VL och en hänvisning till detta stadgande göras i 3 kap. 11 § tredje stycket.

I 3 kap. 13 § VL ges vissa bestämmelser om stadgar för vattenregleringsföretag. Bl. a. föreskrivs i fjärde stycket att stadgarna för att bli gällande skall granskas och fastställas av vederbörande länsstyrelse. I fall som avses i 4 kap. 13 § ankommer dessa uppgifter nu på Kungl. Maj:t. Förslaget att 4 kap. 13 § skall upphävas aktualiserar frågan om och i vilken utsträckning Kungl. Maj:t i fortsättningen bör befatta sig med regleringsföretagens stadgar. Utredningen föreslår att 3 kap. 13 § fjärde stycket ändras så att Kungl. Maj:t helt befrias från göromålen i fråga.

2.5 Hänsyn till bebyggelseplaner m. m.

Marks användning för bebyggelse skall föregås av planläggning enligt byggnadslagen. Genom översiktlig planläggning bestäms grundragen för bebyggelsen. Såvitt gäller markanvändningen inom varje särskild kommun sker den översiktliga planläggningen genom generalplan. Vid behov av gemensam planläggning för flera kommuner används ibland institutet regionplan. Detaljplanläggning av tätbebyggelse sker genom stadsplan eller byggnadsplan. Byggnadsverksamheten inom områden som inte ingår i stadsplan eller byggnadsplan kan regleras genom utomplansbestämmelser.

Regionplanen enligt byggnadslagen är förknäad med obetydliga rättsverkningar. I övrigt har fastställda planer framför allt den verkan att de innefattar förbud att bygga i strid mot planen. Detta förbud kompletteras med bestämmelser om förbud mot nybyggnad sedan beslut har fattats eller fråga väckts om antagande eller ändring av planen men innan planarbetet har lett till fastställelse av planen. En annan verkan av fastställda planer är att lösningsrätt och i vissa fall lösningsplikt inträder beträffande vissa markområden som omfattas av planläggningen.

Frågan om den betydelse som fastställd

bebyggelseplan har för tillåtlighetsbedömning enligt miljöskyddslagen har berörts av departementschefen i lagens förarbeten (se prop. 1969: 28 s. 213 och 230). Om ett företag som är föremål för tillståndsprövning strider mot fastställt plan, får det enligt vad departementschefen anför anses följa av byggnadslagens regler om plans rättsverkan att tillstånd eller dispens inte kan lämnas. Departementschefen har inte ansett att det behövs någon bestämmelse härom i miljöskyddslagen. Ifrågasvarande uttalanden har inte mött några invändningar från lagrådets eller riksdagens sida (prop. 1969: 28 s. 357 ff, 3LU 37 s. 143 ff).

Som departementschefen har påpekat i avslutning till sina uttalanden innehåller inte heller VL någon föreskrift i frågan, fastän det inte är ovanligt att motsvarande kollisionfall uppkommer i vattenrättsskipningen. Även vid tillståndsprövning enligt VL måste emellertid gällande bebyggelseplaner beaktas. Det är därför av vikt att Kungl. Maj:t, domstol och synemän får kännedom om existerande planbestämmelser och om pågående arbete med bebyggelseplaner. Planmyndigheterna, framför allt länsstyrelserna och kommunerna, torde å sin sida ha intresse av att få komma till tals i tillståndsfrågor som är av betydelse från plansynpunkt. Ett motsvarande behov av samarbete mellan tillståndsmyndigheter, länsstyrelser och kommuner synes föreligga med hänsyn till de restriktioner i markanvändningen som kan följa av bestämmelser i annan lagstiftning än byggnadslagen, t. ex. naturvårdslagen. I VL:s bestämmelser om den förberedande handläggningen av tillståndsfrågor ingår föreskrifter om underrättelser i vissa fall till länsstyrelse och kommun. Enligt utredningens mening skulle samhällsplaneringen främjas om länsstyrelse och kommun regelmässigt kopplas in i mål som kan vara av betydelse för deras verksamhet i markpolitiska sammanhang.

Vattenlagsutredningen föreslår till en början att sökandens utredningsplikt uttryckligen får omfatta planförhållandena. Sökanden bör sålunda uppge, huruvida särskilda bestämmelser rörande användningen av de

mark- och vattenområden som berörs av företaget har meddelats enligt byggnadslagen eller annan lagstiftning. Uppgiftsskyldigheten synes kunna begränsas till företag i vatten som avses i 11 kap. 17 § 2—11. Övriga kategorier ansökningsmål torde sakna större intresse från markpolitisk synpunkt. En bestämmelse om sökandens utredningsplikt i detta hänseende bör kunna tas in som ett nytt tredje stycke i 11 kap. 27 § 2 mom. VL. Motsvarande uppgifter bör lämnas i ansökan om förordnande av förrättningsman för syneförrättning enligt 3, 7 och 8 kap. VL. Detta kräver en ändring i 10 kap. 33 § första stycket VL.

Utredningen föreslår vidare att vattenrättsdomaren åläggs att till vederbörande länsstyrelse sända kungörelsen i ansökningsmål som avses i 11 kap. 17 § 2—11. En bestämmelse härom kan införas i 11 kap. 34 § andra stycket vilket nu innehåller ett stadgande som i förslaget flyttats till 11 kap. 35 § 4 mom. Någon motsvarande underrättelse behövs inte i mål som handläggs vid syneförrättning, eftersom länsstyrelsen redan i samband med förordnande av förrättningsman får kännedom om företaget.

Utredningen föreslår slutligen att vattenrättsdomarens underrättelseskyldighet gentemot kommunerna preciseras. F. n. skall enligt 11 kap. 35 § 3 mom. kommun få kungörelse dels i ansökningsmål som avses i 11 kap. 17 § 2—11, dels i vissa andra ansökningsmål, i båda fallen under förutsättning att företaget kan antas beröra allmänna intressen i orten av någon betydelse. Det kan med visst fog hävdas att det finns anledning till sådant antagande, om företaget berör planlagt område. Utredningen anser emellertid att 11 kap. 35 § 3 mom. under alla omständigheter bör förtydligas genom ett tilllägg att kungörelse skall tillställas kommun, om företaget berör område inom fastställt general- eller detaljplan enligt byggnadslagen. Huruvida detta är förhållandet bör i enlighet med utredningens tidigare förslag framgå av ansökan. En motsvarande ändring för de fall där mål handläggs vid syneförrättning bör göras i 10 kap. 42 § 2 mom. VL.

2.6 Underställning enligt 2 kap. 20 § 3 mom. VL m. m.

Som berörts i tidigare avsnitt innehåller VL ett antal bestämmelser om underställning till Kungl. Maj:t efter diskretionär prövning hos vattendomstolen. Den viktigaste bestämmelsen av detta slag finns i 2 kap. 20 § 3 mom. Där förutsätts för underställning att vattendomstolen vid sin tillåtlighetsprövning finner att en byggnad i vatten visserligen är otillåtlig på grund av 2 kap. 3 § första och andra styckena men ändå av så stor betydelse från allmän synpunkt att den bör tillåtas med hänsyn till innehållet i lagrummets tredje stycke. En diskretionär rätt att avgöra om underställning skall ske eller inte gäller också i fråga om företag för grundvattentäkt enligt 2 kap. 47 § 2 mom. och för vattenavledning enligt 7 kap. 46 § tredje stycket, vilken sistnämnda bestämmelse på grund av stadgande i 7 kap. 49 § skall äga motsvarande tillämpning beträffande invallning.

Miljöskyddslagens bestämmelser om underställning, som återfinns i 16 §, innebär att prövningsmyndigheten skall underställa Kungl. Maj:t avgörandet, om myndigheten å ena sidan finner att skadeverkningarna utgör hinder mot tillstånd och å andra sidan att verksamheten är av synnerlig betydelse från allmän synpunkt. Myndighetens prövning går alltså enbart ut på att slå fast om de i lagen angivna förutsättningarna för underställning föreligger. Vattenlagsutredningen har enligt sina direktiv att överväga en utformning av underställningsinstitutet i VL som i möjligaste mån ansluter till den angivna regeln.

Bakom utredningens förslag om utvidgad prövningsrätt för Kungl. Maj:t ligger bl. a. den uppfattningen att konflikter mellan viktiga samhällsintressen i allmänhet inte bör lösas domstolsvägen. Det är naturligtvis tänkbart att företag i vatten understundom kan visa sig vara ytterst kontroversiella från allmän synpunkt utan att de är av omfattning eller beskaffenhet att böra prövas av Kungl. Maj:t enligt 4 kap. 17—20 §§. Även sådana företag bör alltså med utredningens synsätt i möjligaste mån underställas Kungl. Maj:t

för avgörande. Ett system med underställning efter diskretionär prövning av vattendomstol rimmar mindre väl med dessa tankegångar. Underställning bör ske under bestämda, i lag angivna förutsättningar. Utredningen anser sig därför redan i detta sammanhang böra föreslå att 2 kap. 20 § 3 mom., 2 kap. 47 § 2 mom. och 7 kap. 46 § tredje stycket VL ändras med 16 § miljöskyddslagen som förebild.

Genom detta förslag påverkas inte grunderna för Kungl. Maj:ts avgörande. Såvitt avser 2 kap. 20 § 3 mom. tillkommer det alltså Kungl. Maj:t att efter en underställning pröva, om vattenbyggnaden är av synnerlig betydelse för näringslivet eller för orten eller eljest från allmän synpunkt, och i så fall lämna medgivande till företaget trots att hinder föreligger enligt 2 kap. 3 § första eller andra stycket. Inte heller de föreslagna reglerna i 4 kap. påverkar Kungl. Maj:ts prövning i förevarande fall. Liksom hittills torde Kungl. Maj:t finna sig oförhindrad att föreskriva särskilda villkor för medgivande.

2.7 Övergångsbestämmelser

2.7.1 Vattenlagen

Den nya lagstiftningen om Kungl. Maj:ts prövningsrätt bör inte tillämpas i mål som har anhängiggjorts vid vattendomstol före ikraftträdandet den 1 januari 1972. Sådana mål får handläggas och bedömas enligt äldre lag. Likaså bör syneförrättning handläggas med tillämpning av äldre lag, om förrättningsman har förordnats före ikraftträdandet enligt 10 kap. VL. Samma ordning bör övergångsvis gälla i fråga om de nya bestämmelserna om hänsyn till bebyggelseplaner och om underställning enligt bl. a. 2 kap. 20 § 3 mom. VL. Utredningen föreslår särskilda övergångsbestämmelser av denna innebörd.

Enligt utredningens förslag beträffande 3 kap. 12 § VL skall länsstyrelserna överta Kungl. Maj:ts uppgift att granska och fastställa stadgarna för vissa vattenregleringsföretag. Särskilda övergångsbestämmelser synes obehövliga. Skulle ett fastställelseärende händelsevis vara beroende på Kungl. Maj:ts prövning vid ikraftträdandet, torde ärendet

utan olägenhet kunna överlämnas till vederbörande länsstyrelse för avgörande.

2.7.2 Övriga författningar

Några särskilda övergångsbestämmelser till lagen om ändring i lagen (1962: 627) om vissa åtgärder för utnyttjande av vattenkraft vid krig m. m. torde inte behövas.

När den föreslagna vattenrättskungörelsen träder i kraft synes det möjligt att upphäva kungörelsen (1953: 177) angående förberedelse av vissa företag enligt VL och kungörelsen (1961: 649) med vissa föreskrifter om bevakande av det allmännas rätt i vattenmål m. m. En viss reservation bör dock ske i fråga om 2 § i sistnämnda kungörelse. Denna paragraf, som ersätts av 8 § i vattenrättskungörelsen, handlar om kammarkollegiets skyldighet att underrätta Kungl. Maj:t när det finns anledning till förbehåll enligt bl. a. 4 kap. 13 § VL. Den äldre bestämmelsen bör äga fortsatt giltighet såvitt fråga är om kollegiets bevakning i mål och syneförrättningar som handläggs enligt VL:s nuvarande bestämmelser.

3.1 Gällande ordning

Det svenska domstolsväsendet kännetecknas bl. a. av att de allmänna domstolarnas kompetens är mycket vidsträckt. Specialprocess vid särskilda domstolar förekommer bara i begränsad omfattning. Specialdomstolarna har i regel organisatoriskt knutits till det allmänna domstolsväsendet. Detta gäller även de nya fastighetsdomstolarna. Vattendomstolarna är däremot självständiga administrativa enheter.

Till de allmänna domstolarna räknas härad- och rådhusrätterna, de sex hovrätterna och högsta domstolen. Den 1 januari 1970 fanns det 135 allmänna underrätter. Flera av dessa kommer emellertid att successivt dras in i samband med att härad- och rådhusrätterna i enlighet med statsmakternas beslut ersätts av tingsrätter (jfr prop. 1969: 44, 1LU 38, rskr 283). Varje hovrätt är administrativ chefsmyndighet för de allmänna underrätterna under hovrätten. Hovrätten avger i den egenskapen anslagsframställning och förvaltar anslagna medel för underrätterna inom sin domkrets. Hovrätten har också överinseendet i olika personalfrågor.

De sex vattendomstolarna dömer i första instans i vattenmål. I andra instans dömer vattenöverdomstolen, d. v. s. Svea hovrätt i särskild sammansättning, och som sista instans högsta domstolen (11 kap. 1 § VL). De grundläggande bestämmelserna om vattendomstol finns i 11 kap. 2—15 §§ VL, var-

jämte närmare bestämmelser om organisationen och verksamheten ges i stadgan (1960: 306) om vattendomstolarna. Kungl. Maj:t bestämmer om antalet vattendomstolar och om deras domsområden (11 kap. 9 §). Vad som gäller i dessa hänseenden framgår av kungörelsen (1959: 363) om rikets vattendomstolar, och utredningen återkommer till detta under punkt 3.2 i det följande. Vattenöverdomstolen är administrativ chefsmyndighet för samtliga vattendomstolar.

Frågan om inrättande av en central förvaltningsmyndighet på domstolsväsendets område övervägs f. n. av särskilda sakkunniga som har tillkallats i enlighet med Kungl. Maj:ts beslut den 27 februari 1970. Enligt de sakkunnigas direktiv bör den nya myndigheten överta åtskilliga av de uppgifter som nu ankommer på hovrätt och vattenöverdomstol i deras egenskap av administrativ chefsmyndighet, bl. a. i fråga om anslagsframställning och personaladministration. Avsikten är att en proposition i ämnet skall föreläggas riksdagen senast i början av år 1971.

Vad lag eller författning innehåller om allmän domstol gäller i tillämpliga delar också angående domstol och rättegång i vattenmål, om annat inte följer av särskilda bestämmelser bl. a. i VL (11 kap. 1 § sista stycket). Särregleringen är omfattande och berör såvitt nu närmast är av intresse bl. a. domstolens sammansättning och därmed sammanhängande frågor om de olika ledamöternas

kvalifikationer m. m. I fråga om sammansättningen gäller att domstolen som regel består av en vattenrättsdomare som ordförande, två vattenrättsingenjörer och två vattenrättsnämndemän (11 kap. 2 § första stycket). Av vattenrättsingenjörerna skall i allmänhet en ha vattenbyggnadsteknisk och en agrikulturteknisk sakkunskap. Vattenrättsdomare och vattenrättsingenjör utnämns av Kungl. Maj:t som också bestämmer om samma vattenrättsingenjör skall tjänstgöra vid mer än en vattendomstol (11 kap. 3 §). I praktiken utnämns eller förordnas ingenjör vid rikets samtliga vattendomstolar med tjänstgöringskyldighet företrädesvis vid en av domstolarna.

Vattenrättsnämndemännen utses genom val enligt särskilda bestämmelser i 11 kap. 4 § VL och i kungörelsen (1964: 715) om antalet vattenrättsnämndemän. Vattenrättsdomaren avgör för varje mål vilka nämndemän som skall tjänstgöra. Till tjänstgöring bör kallas nämndemän från det län som berörs av målet. Berörs mer än ett län, avgör vattenrättsdomaren om nämndemännen skall tas från olika län eller från ett av dem. Om vattendomstolen sammanträder vid syn på stället, skall företrädesvis de närmast boende nämndemännen kallas att tjänstgöra (11 kap. 5 §). Vid förfall för nämndeman skall annan nämndeman kallas. Om detta skulle medföra avsevärd tidsutdräkt, får annan till vattenrättsnämndeman valbar person kallas att tjänstgöra i domstolen (11 kap. 6 § andra stycket). En bestämmelse med innehåll som motsvarar sistnämnda stadgande finns i 4 kap. 10 § rättegångsbalken. Är nämndeman av jäv hindrad att tjänstgöra eller uteblir han från rättens sammanträde och kan annan nämndeman inte infinna sig utan tidsutdräkt, får rättens ordförande till tjänstgöring i nämnden kalla någon som är valbar till nämndeman för domkretsen.

VL innehåller en rad bestämmelser i frågor vilka för de allmänna domstolarnas del antingen lämnats oreglerade eller behandlats i administrativ ordning. Till denna kategori kan hänföras föreskriften att vattenöverdomstolen vid jäv eller annat förfall för vattenrättsdomare eller vattenrättsingenjör skall

förordna ställföreträdare (11 kap. 6 § första stycket). Vidare kan nämnas bestämmelserna om anställning av vattenrättssekreterare, dvs. fiskalspersonal, i vattendomstol (11 kap. 8 §). Hit hör också föreskrifterna om vattenrättsdomarens skyldighet att för tid då han på grund av tjänsteresa inte kan träffas i domstolslokalerna förordna någon att motta handlingar och besluta i uppkommande frågor (11 kap. 15 §). Av samma typ är även lagregeln om skyldighet för vattenrättsdomaren att särskilt kalla vattenrättsingenjörer och nämndemän till domstolens sammanträden (11 kap. 51 §).

Med hänsyn till att den judiciella prövningen av vattenmål enligt utredningens direktiv bör förläggas till fastighetsdomstolarna synes i detta sammanhang böra översiktligt redogöras för vad som gäller om dessa domstolars organisation och verksamhet. De grundläggande bestämmelserna i ämnet finns i lagen (1969: 246) om fastighetsdomstol och i kungörelsen (1969: 248) om fastighetsdomstol. Domstolarna tar upp de mål och ärenden som anges i särskild lag eller författning. F. n. handläggs endast ersättningsmål enligt miljöskyddslagen vid domstolarna, från och med den 1 januari 1972 också mål enligt fastighetsbildningslagen (jfr prop. 1969: 128). Tanken är att även expropriationsmål skall prövas av fastighetsdomstol.

Fastighetsdomstolarna har knutits till det allmänna domstolväsendet på så sätt att vissa tingsrätter utses av Kungl. Maj:t att vara fastighetsdomstolar. I princip skall det finnas en fastighetsdomstol i varje län, men Kungl. Maj:t kan föreskriva att annat område än län skall vara domkrets för fastighetsdomstol.

Lagstiftningen om fastighetsdomstolarna har liksom 11 kap. VL utformats som en serie undantagsbestämmelser från vad som annars gäller om de allmänna domstolarna. Särregleringen är dock av väsentligt mindre omfattning än de processrättsliga reglerna i VL. Bl. a. gäller vanliga fullföljdsregler. I fråga om sammansättningen föreskrivs att fastighetsdomstol består av två lagfarna ledamö-

ter, varav den ene är ordförande, samt av en teknisk ledamot och två nämndemän. Ordföranden utses bland de lagfarna domarna i tingsrätten. Som tekniska ledamöter har hittills i första hand förordnats vattenrättsingenjörer. Vattenrättsdomare och vattenrättsingenjörer har genom bestämmelser i statstjänstemannalagstiftningen ålagts skyldighet att tjänstgöra i fastighetsdomstol. Nämndemännen utses genom särskilda val. Till tjänstgöring bör företrädesvis kallas nämndemän från den domsaga till vilken målet närmast har anknytning. Lagen om fastighetsdomstol saknar motsvarigheter till 11 kap. 6, 8, 15 och 51 §§ VL.

3.2 Arbetsläget i vattendomstolarna

3.2.1 Allmänt

Den följande översiktliga redogörelsen för arbetsläget i vattendomstolarna grundas i huvudsak på uppgifter som domstolarna lämnat till utredningen. Vidare har från den offentliga statistiken hämtats visst material rörande vattendomstolarnas verksamhet under 1960-talet. Materialet redovisas i bilaga 1. Av däri intagna *tabell 1* framgår antalet inkomna och slutligen handlagda mål åren 1962 samt 1967—1969. *Tabell 2* utvisar hur avgörandena åren 1962 och 1968 fördelar sig på olika måltyper m. m.

Som framgår av tabell 2 utgörs de mål som kommer under vattendomstolarnas prövning till alldeles övervägande del av ansökningsmål. Målen är av mycket skiftande svårighetsgrad. I exempelvis kraftverks- och regleringsmål uppkommer oftast en mängd komplicerade juridiska och tekniska frågor av olika slag, och i de större målen kan tusentals enskilda sakägare uppträda. Sådana mål kan regelmässigt först genom en lång serie deldomar föras fram till slutligt avgörande. Förhållandet illustreras i tabell 2. I 101 av de 358 mål angående byggande i vatten och vattenreglering som avgjordes 1968 hade tidigare meddelats domar och beslut till ett antal av 1 578.

Avgörandet av åtskilliga frågekomplex uppskjuts ofta i avbidan på erfarenhetens rön under en prövotid. Sådana frågor kan

liksom frågor om oförutsedd skada (jfr avsnitt 2.1) komma att slutligt avgöras 10—20 år efter det att ett kraftverk eller en reglering har tagits i bruk.

Det sagda kan belysas med ett praktiskt exempel. I målen om reglering av Storavan och Uddjaur, som anhängiggjordes 1952, har t. o. m. 1969 meddelats 20 olika delavgöranden. Till behandling återstår prövotidsfrågor om skada på fiske, renbete och renskötsel, flottning, virkesutdrivning och vintervägar samt frågor om erosion och om underhåll av skadeförebyggande åtgärder. Nedläggningen av flottningen i Skellefteälven och därav föranledd minskning av sommarvattenföringen kommer att medföra ny skadereglering på vissa sträckor. Målen beräknas vara slutligt avgjorda först omkring 1980. Också i mål av mera normal svårighetsgrad måste ofta någon fråga, vanligen rörande fiske, uppskjutas.

Statistiken domineras till antalet helt av de från arbetssynpunkt enkla målen rörande broföretag och andra mindre anläggningar. Dessa mål kan ofta avgöras utan föregående skriftväxling i enlighet med 11 kap. 61 § första stycket VL. Upplysningar från vattendomstolarna ger vid handen att av år 1966—1968 inkomna cirka 400 ansökningsmål per år i genomsnitt omkring 170 kunnat handläggas i denna enklare ordning.

Som för år 1969 framgår av tabell 1 redovisar de tre norrländska domstolarna ett betydligt lägre antal nyinkomna och avgjorda mål per år än de tre sydliga. Detta sammanhänger bl. a. med att de norrländska domstolarnas arbetsbörda framför allt bestäms av ett mindre antal omfattande kraftverks- och regleringsmål som successivt avgörs genom deldomar. Målen vid de sydsvenska domstolarna är i allmänhet av mera varierande beskaffenhet och svårighetsgrad. Statistiken ger en inte helt rättvisande bild av arbetsbördan också av den anledningen att domstolarnas praxis varierar när det gäller registreringen av mål som ingår i större målkomplex. Vidare handlägger vissa domstolar frågor om oförutsedda skador i de ursprungliga målen, medan sådana frågor i andra domstolar registreras som särskilda mål.

De statistiska uppgifterna tyder på att domstolarnas arbetsbörda inte har förändrats nämnvärt under 1960-talet, trots att vattenkraftutbyggnaden numera har kulminerat. En förklaring härtill kan vara att omfattande kraftverks- och regleringsprojekt allttjämt stått på dagordningen, att stora skadekomplex blir mogna för avgörande först lång tid efter det tillstånd meddelats och att vattenförsörjnings- och avloppsmålen medfört ökad belastning särskilt för de sydligare domstolarna. Till bilden hör också den betydande kvarstående arbetsbalans som finns på vissa håll.

3.2.2 Övre Norrbygdens vattendomstol

Vattendomstolens kansli ligger i Luleå. Dess domsområde omfattar bl. a. det svenska nederbördsområdet för Torne älv samt Kalixälvens, Luleälvens och Piteälvens nederbördsområden. Beträffande verksamheten vid domstolen framgår av tabell 1 bl. a. att antalet från 1968 balanserade mål var 84, att 37 mål kom in under 1969 och att 28 mål blev slutligt handlagda under detta år. Vid årsskiftet 1969/70 var omkring 90 ansökningsmål anhängiga vid domstolen, varav hälften gäller kraftverks- och regleringsföretag samt omkring 15 avloppsföretag och 25 broar och andra mindre anläggningar.

Domstolens arbetsbörda bestäms huvudsakligen av kraftverks- och regleringsmål i Luleälven. Staten har här sedan 1940-talet bedrivit en tidvis intensiv utbyggnad som allttjämt pågår. Verksamheten berör större delen av älvsystemet från Suorvamagasinet och Satisjaure i Stora Luleälvens källområden och Tjaktjajaure m. fl. sjöar i Lilla Luleälvens källområden ned till Bottenviken. Ett tiotal kraftverk finns eller är under uppförande. Ytterligare projekt är aktuella bl. a. i båda älvarnas källområden. Inom i stort sett hela det berörda älvsystemet pågår domstolsbehandling av tillstånds- och ersättningsfrågor. Åtskilliga av de nu anhängiga målen beräknas kunna bli avgjorda först omkring år 1980. Omfattande underhandlingar pågår mellan parterna i syfte att nå överenskomelser i skadefrågor. Övriga älvar inom

domsområdet har hittills inte berörts av mera betydande vattenkraftutbyggnader. Beträffande Kalixälven har dock på senaste tid viss exploatering förts på tal.

Gällande personalplan för domstolen upp- tar för budgetåret 1970/71 tjänster för två ordinarie och en extraordinarie vattenrättsdomare, tre ordinarie vattenrättsingenjörer varav en är vattenbyggnadstekniker och två agriturtekniker, två vattenrättssekreterare, en assistent, en kontorsskrivare, en kansliskrivare, två kontorister och två kontorsbiträden. Arbetsbördan anses kunna bemästras med nuvarande personalstyrka.

3.2.3 Nedre Norrbygdens vattendomstol

Domsområdet omfattar i huvudsak Skellefteälvens och Umeälvens nederbördsområden. Kansliet ligger i Umeå. Av tabell 1 framgår bl. a. att antalet från 1968 balanserade mål var 89 samt att under 1969 40 mål anhängiggjordes och 37 mål blev slutligt handlagda. Av de vid domstolen den 1 januari 1970 anhängiga drygt 80 ansökningsmålen var drygt 50 kraftverks- och regleringsmål, 5 avloppsmål och 25 enklare mål om broar o. d.

Arbetsbördan hänför sig främst till kraftverks- och regleringsmål i Skellefteälven och Umeälven. Vattenkraften i Skellefteälvens huvudgren blir med pågående utbyggnader i stort sett fullständigt utbyggd med elva kraftstationer och betydande regleringsmagasin i bl. a. Hornavan och Storavan-Uddjaur. Utbyggnaden har skett framför allt under 1950- och 1960-talen. Ett tjugotal större kraftverks- och regleringsmål har samband med denna utbyggnad. Domstolsbehandlingen av uppskjutna ersättningsfrågor och av frågor om oförutsedd skada pågår inom i stort sett hela älvsystemet. I många mål kan slutliga avgöranden väntas först omkring år 1980 eller senare.

Den under 1950-talet och första hälften av 1960-talet intensiva utbyggnadsverksamheten i Umeälven har medfört att älven avtrappats från källsjöarna Abelvattnet och Gäutajaure till Bottenviken. På denna sträcka finns 16 kraftstationer. Bland större regleringsmagasin kan nämnas Gardiken,

Storuman och Storjuktan. Omkring 25 större mål som har samband med utbyggnaden av Umeälven är anhängiga vid domstolen. Domstolsbehandlingen kan — bortsett från oförutsedda skador — väntas vara avslutad under första hälften av 1970-talet i flertalet mål.

Personalplanen upptar tjänster för tre ordinarie vattenrättsdomare, fem ordinarie vattenrättsingenjörer, tre vattenrättssekreterare, två assistenter, två kontorsskrivare, en kansliskrivare, en kontorist och fyra kontorsbiträden. En befattning som domare och en som vattenrättsingenjör upprätthålls f. n. inte. Av övriga vattenrättsingenjörer är två vattenbyggnadstekniker och två agrikulturtekniker. Arbetsbördan beräknas för överblickbar tid kunna bemästras med nuvarande personalstyrka. Viss återbesättning av vakanser på kanslisidan kan dock bli nödvändig. Med hänsyn till det läge vari målen befinner sig bedöms det ovisst om för framtiden full sysselsättning inom domstolen kan beredas samtliga ingenjörer.

3.2.4 Mellanbygdens vattendomstol

Domsområdet för denna vattendomstol, vars kansli förlagts till Östersund, omfattar bl. a. Ångermanälvens, Indalsälvens och Ljungans nederbördsområden. Arbetsbördan hänför sig huvudsakligen till kraftverks- och regleringsmål i dessa älvar med biflöden. Beträffande domstolens verksamhet framgår av tabell 1 bl. a. att 173 mål balanserades från 1968 samt att under 1969 inkom 46 nya mål, återupptogs 46 äldre mål och handlades slutligt 36 mål. Omkring 220 ansökningsmål var anhängiga vid domstolen den 1 januari 1970. Av dessa var omkring 180 kraftverks- och regleringsmål, tio vattenförsörjningsmål, 15 avloppsmål och återstoden mål angående broar och andra mindre företag. I många fall har företagen utförts efter tillstånd enligt lagen (1939: 732) med särskilda bestämmelser angående tillfällig vattenreglering, vilka först under 1960-talet ersatts med tillstånd enligt VL.

I Ångermanälvens huvudgren finns elva kraftstationer. Bland de större regleringsma-

gasinen kan nämnas Kultsjön och Malgomaj. Utbyggnaden påbörjades i mitten av 1940-talet och har numera i allt väsentligt avslutats. Omkring 25 anhängiga ansökningsmål har samband med denna utbyggnad. I målen återstår främst ett stort antal uppskjutna skadefrågor av ofta komplicerad natur vilka i huvudsak beräknas vara slutligt avgjorda under 1970-talet.

I Fjällsjöälven med biflöden finns fem kraftverk och större regleringsmagasin bl. a. i Tåsjön och Flåsjön. Utbyggnaden, som inleddes på 1940-talet, har i huvudsak avslutats under 1960-talet. Ett tiotal större ansökningsmål vid domstolen hänför sig till denna utbyggnad. Även här kvarstår ett större antal uppskjutna frågor. Dessa beräknas i allt väsentligt kunna slutbehandlas under 1980-talet.

I fråga om Faxälven befinner sig målen om tre kraftstationer i älvens övre del ännu i ett inledande skede. Om dessa kraftverk utförs, kommer det att finnas sammanlagt elva kraftverk i älven med större regleringsmagasin i bl. a. Blåsjön, Limingen, Kvarnbergsvattnet och Ströms vattudal. Till utbyggnaden i älvsystemet hänför sig omkring 20 ej avslutade ansökningsmål. Uppskjutna skadefrågor beräknas vara i huvudsak avgjorda omkring år 1980.

Utbyggnaden av landets tillgångar på vattenkraft var under 1940-talet koncentrerad till Indalsälven, och utbyggnadsverksamheten har fortsatt även därefter. Älven är nu i huvudsak utbyggd från källsjöarna Kallsjön och Häckren till havet med sammanlagt 16 kraftverk. Dessutom finns det två större kraftverk i biflöden. Betydande regleringsmagasin finns förutom i de nämnda källsjöarna framför allt i Torrön och Storsjön. En omfattande och delvis komplicerad skadereglering återstår längs i stort sett hela älvssträckan. Särskilt fiskefrågorna uppges kräva ett omfattande domstolsarbete, även om detta kan komma att underlättas genom överenskommelser mellan parterna. Med utbyggnaden i Indalsälven sammanhänger omkring 60 ej avslutade ansökningsmål av varierande storleksordning. Det anses inte möjligt att ens preliminärt ange någon generell

tidpunkt för slutliga avgöranden.

Ljungan är med smärre undantag utbyggd från Rätansjön till havet. Även biflödet Gimån är i viss omfattning utbyggt. Utbyggnaden omfattar tolv kraftverk och vissa regleringar. Dessutom föreligger ansökningar om tillstånd till två kraftverk nedströms och två uppströms Rätansjön. Domstolsbehandlingen av ett par nya regleringsmål befinner sig i ett inledande skede. Slutliga avgöranden av de frågor som aktualiseras av utbyggnadsverksamheten i älven väntas i huvudsak föreligga successivt under 1970-talet. Vissa fiskefrågor beräknas inte ha avgjorts förrän i början av 1980-talet.

Gällande personalplan för domstolen upptar tjänster för fyra ordinarie och en extraordinarie vattenrättsdomare, tre ordinarie och tre extraordinarie vattenrättsingenjörer, sex vattenrättssekreterare, två assistenter, en kontorsskrivare, två kansliskrivare, en kontorist och fem kontorsbiträden. Av de fem vattenrättsingenjörer som f. n. tjänstgör vid domstolen är tre vattenbyggnadstekniker och två agrikulturtekniker. Arbetsbördan beräknas för överblickbar tid kunna bemästras med den personalstyrka som skall finnas enligt personalplanen, om en extra vattenrättsdomare vid behov ställs till förfogande.

3.2.5 Österbygdens vattendomstol

Vattendomstolens domsområde omfattar bl. a. Ljusnans, Dalälvens och Mälaren-Norrströms nederbördsområden. Kansliort är Stockholm. Beträffande verksamheten vid domstolen framgår av tabell 1 bl. a. att antalet från 1968 balanserade mål var 222, att under 1969 101 mål inkom till domstolen och att under samma år totalt 132 mål blev slutligt handlagda. Vid årsskiftet 1969/70 var omkring 180 ansökningsmål anhängiga vid domstolen, varav cirka 70 kraftverks- och regleringsmål — därav dock cirka 25 som endast gäller omprövning av avgift — 20 mål om vattenförsörjning, 30 mål om avlopp, 40 mål om broar och smärre företag i övrigt samt i runt tal 20 mål om oförutsedda skador.

Kraftverks- och regleringsmål förekom-

mer huvudsakligen i Ljusnans och Dalälvens vattensystem. Ett tjugotal sådana mål hänförs sig till kraftutbyggnaden i Ljusnan. Till behandling återstår främst uppskjutna frågor av olika slag. Frågan om tillstånd till ett nytt kraftverks- och regleringsföretag i älvsystemet uppströms Lossen har nyligen prövats av vattendomstolen. Beträffande Dalälven, där utbyggnaden av Österdalälven uppströms Siljan nyligen slutförts, kvarstår omkring 15 icke avgjorda mål. Ett av dessa gäller uppförande av ett nytt kraftverk vid Söderfors och reglering av Hedesundafjärdarna. Ett mindre antal mål som rör kraftföretag i Ore älv, Voxnan och Gavleån ingår också i balansen. Kraftverks- och regleringsmålen torde allmänt sett vara av normal svårighetsgrad och väntas i stort sett vara slutbehandlade mot mitten av 1970-talet. I många fall återstår endast frågor om enstaka skador eller skada av viss art. Bland mera omfattande eller komplicerade avloppsmål kan nämnas de som rör Stockholms stads avlopp, Käppalaförbundets anläggningar samt utsläpp i Himmerfjärden söder om Södertälje av avloppsvatten från Storstockholmsregionen. Dessa mål väntas också vara avgjorda mot mitten av 1970-talet. Vid domstolen är också anhängigt ett stort mål rörande utsläpp av industriellt avloppsvatten från Skutskärsverken. Detta mål befinner sig ännu i ett inledande skede.

Personalplanen upptar tjänster för två ordinarie vattenrättsdomare, tre ordinarie och en extra ordinarie vattenrättsingenjör, en biträdande vattenrättsdomare, två vattenrättssekreterare, en assistent, två kontorsskrivare, en kontorist och tre kontorsbiträden. Av ingenjörerna är två vattenbyggnadstekniker och två agrikulturtekniker. Personalstyrkan bedöms tillräcklig för att bemästra arbetsbördan.

3.2.6 Söderbygdens vattendomstol

Vattendomstolens domsområde omfattar i huvudsak sydöstra och sydligaste Sverige fr. o. m. Vättern-Motalaströms och Lagans nederbördsområden. Kansliet ligger i Växjö. Beträffande verksamheten vid domstolen

framgår av tabell 1 bl. a. att antalet från 1968 balanserade mål var 147, att antalet under 1969 inkomna mål var 105, varav 3 återupptagna äldre mål, samt att 73 mål slutligt handlades under 1969. Av de omkring 160 ansökningsmål som var anhängiga den 1 januari 1970 kan omkring 20 hänföras till kategorin kraftverks- och regleringsmål, medan i runda tal 40 mål rör vattenförsörjning, 40 mål avlopp, 50 mål broar och andra mindre företag och 10 mål oförutsedd skada. Målen beräknas i allmänhet kunna avgöras inom de närmaste åren. Vissa mera omfattande mål i vilka prövotid löper beräknas kunna slutligt avgöras först omkring år 1980. Detta gäller bl. a. ett kraftverks- och regleringsmål i Stångåns vattensystem samt mål rörande utsläpp av avloppsvatten från kärnkraftverken vid Oskarshamn och Barsebäck. De anhängiga avloppsmålen anses genomgående vara vidlyftiga och invecklade.

Personalplanen upptar tjänster för en ordinarie vattenrättsdomare, två ordinarie vattenrättsingenjörer varav en vattenbyggnadstekniker och en agrikulturtekniker, en biträdande vattenrättsdomare, en vattenrättssekreterare, en assistent, två kontorsskrivare, en kontorist och ett kontorsbiträde.

Vattenrättsdomaren har beträffande arbetsläget i domstolen anfört i huvudsak följande. Domstolens målavverkning var under 1969 av olika anledningar lägre än normalt. Antalet domar, vilket brukar vara 90—100 om året med cirka 1 100 domssidor, var 1969 bara 67 med omkring 650 domssidor. Medan den totala balansen vid årsskiftet 1969/70 uppgick till 182 mål var motsvarande siffra för åren 1963—1969 i genomsnitt bara 143. Av de från år 1969 balanserade målen är dessutom andelen gamla och vidlyftiga mål avsevärt större än tidigare. Dessa mål, som främst rör ersättningsfrågor, har nämligen i det uppkomna läget fått stå tillbaka för nyare mål, främst om stora kommunala eller industriella vattenförsörjnings- eller avloppsföretag, i vilka ett avgörande bedömts mera angeläget. Ett 90-tal balanserade mål kan i och för sig slutföras under 1970 men får med hänsyn till sin beskaffenhet väntas bereda domstolen full sysselsättning också

under 1971 och, om även nytillkommande mål beaktas, under någon del av år 1972. Tidpunkten för slutligt avgörande av mål som i och för sig kan avgöras under 1971 och åren närmast därefter förskjuts därigenom i motsvarande mån. Arbetsläget kompliceras ytterligare av att frågan om Skåne-städernas vattenförsörjning från Bolmen kan väntas komma under domstolens prövning under hösten 1970. Målet antas bli osedvanligt omfattande och torde dessutom få behandlas som brådskande.

Enligt vattenrättsdomarens uppfattning kan arbetsbördan inte bemästras med nuvarande personalstyrka. Domstolen bör sålunda förstärkas. Vidare torde — såsom redan skett i någon omfattning — vattenrättsingenjörer från andra domstolar få anlitas för särskilda mål.

3.2.7 Västerbygdens vattendomstol

Domsområdet omfattar bl. a. Klarälven-Vänern-Göta älvs, Viskans, Ätrons och Nissans nederbördsområden. Vänersborg är kansliort. Enligt tabell 1 balanserades från 1968 205 mål. Under 1969 inkom 95 mål och handlades slutligt 101 mål. Av de till 1970 balanserade målen var cirka 180 ansökningsmål. Dessa fördelades på omkring 30 kraftverks- och regleringsmål, 20 vattenförsörjningsmål, 50 avloppsmål, 70 mål om broar och andra mindre företag samt 15 mål om oförutsedda skador.

Flera av kraftverks- och regleringsmålen är förhållandevis omfattande. Detta gäller bl. a. målen om Höljes kraftverk med korttidsreglering i Klarälven och Röjdåfors kraftverk i Norsälven. I sammanhanget kan också nämnas ett omfattande mål om oförutsedda skador på grund av kraftutbyggnader i Klarälven. Avloppsmålen svarar för en betydande del av arbetsbelastningen. Flera av dessa mål har samband med industrianläggningar vid Värö och Stenungsund.

Personalplanen upptar tjänster för en ordinarie vattenrättsdomare, två ordinarie vattenrättsingenjörer, varav en vattenbyggnadstekniker och en agrikulturtekniker, en personlig tjänst som agrikulturteknisk vatten-

rättsingenjör, en biträdande vattenrättsdomare, två vattenrättssekreterare, en vattenrättsamanuens, en assistent, två kontorsskrivare, en kansliskrivare och tre kontorsbiträden. Dessutom finns vid domstolen två extra tjänster som biträdande vattenrättsdomare samt en tjänst som vattenrättssekreterare. Vattendomstolen arbetar i betydande omfattning med särskilda vattenrättsingenjörer från andra domstolar.

Vattenrättsdomaren, som anser att nya tjänster f. n. inte behöver tillföras domstolen för att bemästra arbetsbördan, har beträffande arbetsläget i övrigt anfört bl. a. följande. Nästan hälften av de vid domstolen anhängiga målen är av enklare beskaffenhet och kan beräknas bli slutligt avgjorda under år 1970, förutsatt att inga processuella hinder uppstår. Det är däremot inte möjligt att för övriga mål ange någon beräknad tid för slutligt avgörande, främst på grund av svårigheterna att förutse hur lång tid som krävs för att fullständiga utredningen i målen. Målen är emellertid såvitt gäller antalet aktsidor till större delen av måttlig omfattning. Antalet sidor är naturligtvis inte ensamt avgörande för den tid det tar att slutföra målet. Det torde dock inte råda någon tvekan om att den balans som är svårast att övervinna beror av de större målen. Balansen kan i och för sig snabbt nedbringas genom att all dömande personal sätts in på de mindre och medelstora målen.

3.3 *Behovet av provisoriska ändringar*

Den omläggning av provningssystemet i vattenmål som förordats i utredningens direktiv innebär att vattendomstolsorganisationen som sådan blir överflödigt. Detta får självfallet inte tolkas så att den sakkunskap och erfarenhet som finns företrädd inom organisationen skall ställas åt sidan. Miljöskyddslagets tillkomst har lett till att vattenrättsliga frågor om vattenförorening undantagits från vattendomstolarnas kompetensområde. Man har emellertid samtidigt sett till att vattenrättslig sakkunskap står till förfogande såväl i koncessionsnämnden för miljöskydd och naturvårdsverket, vilka i första hand svarar

för tillstånds- och dispensgivning, som i fastighetsdomstolarna, vilka avgör ersättningsfrågor o. d. Vid en fullständig omläggning av det vattenrättsliga provningssystemet får givetvis förfaras på motsvarande sätt.

Som tidigare framhållits är utredningen ännu inte beredd att ta slutlig ställning till det framtida provningssystemet. Redan nu kan man emellertid anföra flera skäl för att de vattenrättsliga frågor som skall avgöras av domstol bör prövas vid fastighetsdomstol. Dessa domstolar handlägger sedan någon tid mål av vattenrättslig karaktär, och avsikten är att dit förlägga även prövningen av bl. a. fastighetsbildningsmål och expropriationsmål. Sambandet mellan värderingsfrågorna i de olika måltyperna är ofta påtagligt, och önskemålet om en enhetlig bedömning av ersättningsproblemen inom fastighetsrätten är otvivelaktigt ett starkt skäl för att låta fastighetsdomstolarna överta rättsskipningen också i vattenmål.

Ett ytterligare skäl utgör den omständigheten att vattendomstolarnas arbetsbörda, i varje fall på längre sikt, torde undergå sådana förändringar att en översyn av domstolsorganisationen under alla förhållanden blir nödvändig. Som framgår av redogörelsen för arbetsläget är arbetsbördan visserligen alltså betydande, och såvitt gäller Mellanbygdens, Söderbygdens och Västerbygdens vattendomstolar synes läget vara ansträngt. Arbetsbelastningen hänför sig emellertid i stor utsträckning till anhängiga mål om kraftverks-, reglerings- och avloppsföretag vilka successivt slutbehandlas. Utbyggnaden av våra vattenkrafttillgångar pågår fortfarande men i minskad takt, och man måste utgå från att tillströmningen av nya kraftverks- och regleringsmål varken till antal eller omfattning kommer att motsvara tillströmningen under de sista decennierna. Efter miljöskyddslagets ikraftträdande den 1 juli 1969 anhängiggörs inga nya föroreningsmål vid vattendomstolarna. Det finns alltså anledning anta att den nuvarande organisationen så småningom blir överdimensionerad. Den arbetskraft som till följd av utvecklingen blir disponibel bör självfallet tas i anspråk på ett

så ändamålsenligt sätt som möjligt. Detta sker bäst inom ramen för den större, mera flexibla organisation som de allmänna underätterna bildar.

Utredningen anser sig mot bakgrund av det anförda kunna utgå från att den judiciella prövningen enligt en ny vattenlag kommer att förläggas till fastighetsdomstol och att vattendomstolarna i samband därmed kan avvecklas.

De ändringar i fråga om Kungl. Maj:ts prövningsrätt som vattenlagsutredningen föreslår i detta betänkande kan i och för sig genomföras utan att man rubbar den nuvarande vattendomstolsorganisationen. Denna skulle alltså övergångsvis kunna finnas kvar. Den väntade nedgången i arbetsbördan kan emellertid påkalla organisatoriska förändringar tidigare än man nu har anledning räkna med. Organisationen står vidare inför sin avveckling i ett skede av omfattande reformarbete på det allmänna domstolsväsendets område. Arbetet bedrivs successivt och kan väntas vara slutfört omkring år 1975. Det är knappast troligt att en ny vattenrättslig lagstiftning i nu aktuella delar kan vara klar att träda i kraft vid den tidpunkten. Frågan om fastighetsdomstolarnas lokalisering bör vara avgjord redan när den nya fastighetsbildningslagen träder i kraft den 1 januari 1972. Om vattendomstolsorganisationen tills vidare lämnas oförändrad, kan reformeringen av domstolsväsendet i övrigt alltså väntas vara slutförd, innan den formella avvecklingen av vattendomstolarna ens hinner påbörjas. Var vattendomstolspersonalen efter en indragning under senare hälften av 1970-talet kan inplaceras i den nya organisationen blir därigenom i stor utsträckning beroende på vakanser och andra omständigheter som kan vara svåra att förutse.

Det har ofta framhållits att vattenmålen kan få ingripande betydelse för livet i berörda bygder och att de många gånger angår stora ekonomiska värden. Handläggningstiden måste på grund av målens natur och sakägarnas stora antal normalt bli lång och det är därför angeläget att inte medverka till en ytterligare förlängning genom åtgärder på

organisationssidan. Risken för att en längre tids osäkerhet rörande vattendomstolspersonalens framtid kan få icke önskvärda effekter på domstolarnas arbetsresultat får inte negligeras. En viss avgång från domstolarna utöver den normala kan förutses. Ledigblivande tjänster kan kanske inte återbesättas och därmed måste man räkna med att det dömande arbetet i allt större utsträckning får skötas av vikarier, vilket i och för sig kan medföra att vattenrättsskipningens kvalitet försämras. Därtill kommer att vikarierna behöver tid att sätta sig in i de ofta komplicerade frågorna.

Vattenlagsutredningen har mot denna bakgrund ansett sig böra överväga, om inte den avveckling av vattendomstolarna som förr eller senare blir nödvändig kan samordnas med reformeringen av domstolsväsendet i övrigt. Ett sådant tillvägagångssätt, som synes kunna vara till fördel för reformarbetet, har i allmänhet tillstyrkts vid de kontakter utredningen har haft med företrädare för vattenöverdomstolen och vattendomstolarna.

Även om fastighetsdomstol i huvudsak bara skulle svara för behandlingen av ersättningsfrågor enligt en ny VL, bör dess domsområde i vattenmålen, där de hydrologiska förhållandena är av grundläggande betydelse, omfatta vissa nederbördsområden och inte följa den administrativa indelningen. En ordning som innebär att rikets samtliga fastighetsdomstolar dömer i vattenmål synes redan på grund härav utesluten. Det kan tilläggas att både statsfinansiella skäl och rekryteringsynpunkter talar mot att alla fastighetsdomstolar förses med vattenrättslig expertis. Man synes också av praktiska skäl böra undvika ett system med skyldighet för t. ex. tekniker att tjänstgöra vid alltför många domstolar. Vattenrättsskipningen enligt en ny VL torde därför få koncentreras till ett fåtal fastighetsdomstolar.

Vattenlagsutredningen har från dessa utgångspunkter i första hand undersökt möjligheterna att omedelbart överföra vattenrättsskipningen på vissa fastighetsdomstolar. Härvid skulle emellertid vattendomstolsorganisationen få behållas för handläggning av de mål som anhängiggörs innan reformen

träder i kraft, medan nytillkommande mål får behandlas vid fastighetsdomstol. En sådan ordning synes förenad med praktiska olägenheter av olika slag. Ett system med dubbla domstolar under flera år måste sålunda te sig förvillande från partssynpunkt. Vidare torde personalsvårigheterna bli betydande, även om samma personal i viss utsträckning kan tjänstgöra i både vattendomstol och fastighetsdomstol. Det kan också påpekas att de nytillkommande vattenmålen kommer att omfatta frågor om tillstånd och därmed förenade villkor och att fastighetsdomstols sammansättning inte i första hand har anpassats för frågor av detta slag. Härtill kommer att ett mycket stort antal lagrum i VL genom sin ordalydelse direkt anknyter till den nuvarande vattendomstolsorganisationen. De lagtekniska svårigheter reformen i detta hänseende för med sig torde visserligen delvis kunna övervinnas genom generella hänvisningar till lagen om fastighetsdomstol. Ett oproportionerligt stort antal lagändringar torde likväl inte kunna undvikas. Vattenlagsutredningen anser sig därför inte kunna föreslå att vattenrättsskipningen redan nu förs över till fastighetsdomstolarna.

Enligt utredningens mening får man den smidigaste övergången från det gamla till det nya systemet genom en reform i två etapper.

Redan i samband med att fastighetsdomstolsorganisationen byggs ut bör man söka bedöma till vilka domstolar vattenrättsskipningen i framtiden bör förläggas. Vattendomstolarna bör därefter i en första reform-etapp övergångsvis knytas till den allmänna underrättsorganisationen på samma sätt som fastighetsdomstolarna. Efter denna etapp, som lämpligen bör genomföras den 1 januari 1972, skulle det finnas ett mindre antal allmänna underrätter, förslagsvis sex, vilka som fastighetsdomstol dömer i bl. a. fastighetsbildnings- och immissionsmål och som i egenkap av vattendomstol dömer i vattenmål. Vattendomstolarna upphör därmed att vara självständiga organisatoriska enheter men består som ett judiciellt begrepp.

Med hänsyn till att fullföljd av talan mot fastighetsdomstols dom bl. a. i immissionsmål

sker till hovrätt enligt allmänna regler i rättegångsbalken kan det i och för sig synas följdriktigt att låta samma ordning gälla också i vattenmål. Detta förutsätter dock att hovrätterna får tillgång till vattenrättslig juridisk och teknisk expertis, och en sådan förstärkning torde inte kunna tillhandahållas utan ökade kostnader för statsverket. Frågan om fullföljd av talan i olika specialmål är vidare beroende på Kungl. Maj:ts prövning med anledning av domstolskommitténs betänkande Domstolsväsendet III Fullföljd av talan m. m. (SOU 1969: 41). Utredningen anser därför att man under första etappen bör behålla nuvarande fullföljdssystem med vattenöverdomstolen som gemensam mellaninstans.

I en andra reformetapp, som bör genomföras samtidigt som en ny vattenlag träder i kraft, förs de judiciella uppgifterna över på fastighetsdomstolarna. De olägenheter som utredningen funnit förenade med en omedelbar reform av den innebörden torde huvudsakligen kunna undvikas. Den judiciella prövningen kan visserligen övergångsvis komma att ske dels hos vattendomstol såvitt gäller anhängiga mål och dels hos fastighetsdomstol beträffande nya mål. Uppgifterna ankommer emellertid med utredningens förslag då i båda fallen på samma underrätt, låt vara i olika sammansättning.

I fråga om personalen får utredningens organisationsförslag i första hand betydelse för förhållandena under VL:s återstående giltighetstid. Utredningen tar emellertid därutöver i vissa hänseenden principiell ställning till den framtida organisationen. Detta kan förtjäna uppmärksamhet, när frågan om inrättande av tjänster i samband med den första reformetappen blir aktuell. I sammanhanget kan påpekas att de sex tingsrätterna, vilka förutsätts också vara fastighetsdomstolar, knappast behöver särskild juridisk eller teknisk expertis utöver den vattenrättsliga för prövningen av immissionsmål och i flertalet fall kanske inte heller för expropriationsmål.

3.4 Den föreslagna domstolsorganisationen

3.4.1 Underrätter i vattenmål

I 11 kap. 1 § första stycket VL slås nu fast att första domstol i vattenmål kallas vattendomstol. Vidare har genom 11 kap. 9 § överlämnats åt Kungl. Maj:t att bestämma antalet vattendomstolar och deras domsområden.

Som framgår av redogörelsen för gällande ordning är fastighetsdomstolarna organisatoriskt knutna till det allmänna domstolsväsendet på det sättet att Kungl. Maj:t utser vissa tingsrätter att i särskild sammansättning vara fastighetsdomstolar. Utredningens förslag att vattendomstolarna på motsvarande sätt införlivas med det allmänna domstolsväsendet kan lagtekniskt genomföras genom ett tillägg till 11 kap. 1 § första stycket vari anges att tingsrätt som Kungl. Maj:t bestämmer skall vara vattendomstol. Bemyndigandet i 11 kap. 9 § för Kungl. Maj:t att bestämma antalet vattendomstolar blir därigenom överflödigt och kan upphävas.

Utredningen har i ett föregående avsnitt (3.2) redogjort för den ungefärliga omfattningen av vattendomstolarnas nuvarande domsområden och för kansliorternas belägenhet. Några önskemål om ändringar i dessa hänseenden har inte framförts, och det finns över lag förutsättningar för god kontakt mellan domstol och domkretsens olika delar. Såvitt gäller vattenrättsskipningen finns det alltså f. n. inte någon anledning till ändring. Med hänsyn till utredningens förslag att vattendomstolarna skall knytas till vissa tingsrätter med fastighetsdomstol kommer emellertid också frågan om dessa domstolars lokalisering in i bilden. Utredningen är medveten om att detta kan leda till vissa förändringar för vattendomstolarnas del. Det får dock konstateras att residensstäderna såsom centralorter för respektive län och centra för samhällsplanerande organ är naturliga kansliorter för fastighetsdomstolar med länet som domkrets och att vattendomstolarnas kanslier i samtliga fall är förlagda till residensstäder. Det får vidare antas att vattenmålen särskilt under övergångsskedet men också senare kom-

mer att utgöra en väsentlig del av underrätternas samlade arbetsbörda. För vattendomstolarnas personal är det självfallet mest tillfredsställande att man införlivar vattendomstolarna med tingsrätter på vattendomstolarnas nuvarande kansliorter. Särskilt kanslipersonalen kan ha svårt att flytta av familjeskäl. Från personalsynpunkt är det i varje fall angeläget att lokaliseringsfrågans lösning, även om den innebär en förflyttning, kommer till stånd utan onödigt dröjsmål och blir definitiv.

Utredningens förslag innebär i administrativt hänseende en fullständig integration av vattendomstolarna med det allmänna domstolsväsendet. Vattenöverdomstolen förlorar alltså sin ställning som administrativ chefsmyndighet för vattendomstolarna. En sådan förändring torde emellertid under alla förhållanden inträda, om tanken på en central förvaltningsmyndighet på domstolsväsendets område förverkligas.

3.4.2 Domförhållanden m. m.

Enligt nuvarande bestämmelser i 11 kap. 2 § första stycket VL är vattendomstol beslutför med en lagfaren vattenrättsdomare som ordförande, två vattenrättsingenjörer och två vattenrättsnämndemän. I vissa bagatellartade mål är domstolen beslutför med ordförande, nämndemän och en vattenrättsingenjör, nämligen i mål gällande företag som är utan nämnvärd inverkan på vattenförhållandena och som inte heller berör motstående intressen av någon betydelse.

Särskilt de mera omfattande vattenmålen kommer alltjämt att ställa stora krav på sakkunskap och erfarenhet hos den dömande personalen. Detta gäller också för de fall då tillåtlighetsprövningen enligt utredningens förslag skall ankomma på Kungl. Maj:t. Bl. a. utgör domstolens yttrande en mycket viktig del av underlaget för Kungl. Maj:ts prövning. Med hänsyn till att de tekniska problemen i de större målen normalt spänner över ett stort fält torde domstolens befattning med dessa mål alltjämt kräva medverkan av två ingenjörer. Utredningen anser bl. a. av det skälet att domförhållandena

inte i detta sammanhang kan bringas till fullständig överensstämmelse med vad som gäller beträffande fastighetsdomstol, dvs. två lagfarna ledamöter, en tekniker och två nämndemän. Om nuvarande regler i huvudsak lämnas oförändrade, undviks också övergångsproblem i fråga om behandlingen av mål som har anhängiggjorts enligt nuvarande ordning. Handläggningen synes utan vidare kunna fortsättas av vattendomstolen i dess nya gestalt.

De ändringar som nu lämpligen kan övervägas gäller främst antalet tekniska ledamöter i domstolen och deras kompetens. Enligt den allmänna kompetensregeln i 11 kap. 2 § tredje stycket skall vattenrättsingenjörerna vara i vattenfrågors tekniska behandling sakkunniga och erfarna män. De kompletterande bestämmelserna i stadgan för vattendomstolarna innebär att ingenjörerna skall ha antingen vattenbyggnadsteknisk eller agrikulturteknisk grundutbildning. Det senare kompetenskravet, som avser att tillföra domstolarna sakkunskap i torrlägningsfrågor, har vid olika tillfällen under 1960-talet varit föremål för översyn och reformförslag som inte lett till författningsändring. I en av särskild utredningsman år 1960 avgiven promemoria angående vattendomstolarnas organisation m. m. föreslogs sålunda att agrikulturteknisk ingenjör skulle ha särskild sakkunskap i fråga om både torrläggning av mark och värdering av mark. Förslaget biträdades i sak i en av särskild utredningsman år 1964 avgiven promemoria om vattendomstolarnas personalbehov och därmed sammanhängande frågor. Immissions-sakkunniga föreslog (se SOU 1966: 65 s. 392) att det vid sidan av den vattenbyggnadstekniska sakkunskapen skulle finnas en kategori, förslagsvis kallad värderingsteknisk, som skulle ha särskild sakkunskap om värdering av fast egendom.

Om två ingenjörer skall tjänstgöra i vattendomstol, gäller f. n. som huvudregel att den ene skall ha vattenbyggnadsteknisk och den andre agrikulturteknisk grundutbildning. Immissions-sakkunniga föreslog att i domstolen skulle få ingå två i det aktuella ämnet sakkunniga vattenrättsingenjörer,

även om båda hade samma grundutbildning. Vattenrättsdomaren i Österbygdens vattendomstol har hos vattenlagsutredningen förordat en omedelbar reform i den riktningen. Vattenrättsdomaren framhåller att den nuvarande ordningen har vållat svårigheter vid förfall för vattenrättsingenjör med viss grundutbildning.

Torrlägningsmålen spelar numera en underordnad roll för arbetsbördan. Härtill kommer att antalet personer med agrikulturteknisk sakkunskap som även i övrigt uppfyller de krav som bör ställas på en vattenrättsingenjör numera är så litet att en nyrekrytering kan väntas möta stora svårigheter. De agrikulturtekniska vattenrättsingenjörerna befat tar sig f. n. huvudsakligen med värderingsfrågor. Utredningen föreslår därför att den administrativa kompetensregeln för dessa ingenjörer ändras till att innefatta krav på erfarenhet av fastighetsvärdering. För de tekniska ledamöterna i fastighetsdomstolarna gäller redan att de, utöver teknisk utbildning, skall ha erfarenhet av fastighetsbildning eller fastighetsvärdering. Den föreslagna ändringen ansluter alltså väl till bestämmelsen för fastighetsdomstol och främjar därmed ett rationellt utnyttjande av vattenrättsingenjörer även i fastighetsdomstolarna. Den särskilda tekniska sakkunskap som vattendomstol kan behöva vid handläggning av torrlägningsmål torde inom överskådlig tid finnas företrädd inom vattenrättsingenjörskåren.

Som tidigare påpekats är ett förhållandevis stort antal vattenmål av enkel beskaffenhet. De tekniska frågorna i sådana mål torde i allmänhet inte kräva att två ingenjörer medverkar i domstolen. Den nuvarande möjligheten att handlägga mål med en vattenrättsingenjör utnyttjas dock ganska sällan. Detta beror framför allt på att målens beskaffenhet ofta inte kan bedömas i förväg och att de i regel behandlas i samband med annan förrättning vid vilken två ingenjörer skall tjänstgöra. Det kan anmärkas att, om målet handläggs med en ingenjör i domstolen trots att det visar sig vara kontroversiellt, avgörandet kan komma att undanröjas av

högre rätt. Förhållandet bidrar naturligtvis till den försiktighet med vilken undantagsbestämmelsen tillämpas.

Även i vattenöverdomstolen finns tekniska ledamöter, s. k. vattenrättsråd.

Domförhållningarna för vattenöverdomstolen i 11 kap. 16 § VL innebär att det har överlämnats åt domstolen att efter eget bedömande utnyttja vattenrättsrådets arbetskraft och kunnande (jfr prop. 1955: 127 s. 44). Enligt utredningens mening bör även vattenöverdomstolens sammansättning i större utsträckning än f. n. kunna anpassas till behovet av teknisk sakkunskap i varje särskilt mål. Utredningen anser det angeläget att den högt kvalificerade sakkunskap som vattenrättsingenjörerna representerar inte tas i anspråk i onödan. Det bör således kunna överlämnas till vederbörande ordförande att bestämma om ett mål skall handläggas med en eller två vattenrättsingenjörer. Skall två ingenjörer delta i handläggningen av ett mål bör regelmässigt den ene vara vattenbyggnadsteknisk ingenjör och den andre värderingsteknisk. Även i detta hänseende bör emellertid vattenrättsdomaren ha viss frihet att, när målets beskaffenhet medger det, besluta om att två ingenjörer av samma slag skall tjänstgöra. I dessa frågor bör vattenrättsdomaren naturligtvis samråda med de tekniska ledamöterna (jfr 11 kap. 71 § VL).

Enligt utredningens mening bör man i detta sammanhang också överväga vissa ändringar i bestämmelserna om nämndemän i vattenöverdomstol. Vattenrättsnämndemännen, som enligt 11 kap. 2 § fjärde stycket VL bör vara allmänt betrodda och kunniga om sin orts förhållanden, utses genom särskilda val i enlighet med närmare bestämmelser i bl. a. 11 kap. 4 §. För nämndemän i fastighetsdomstol gäller liknande kompetenskrav och även de utses genom särskilda val. Utredningen anser att man redan nu bör kunna ta ett steg mot en fullständig integration av de båda domstolstyperna genom att låta personer som valts till nämndemän i fastighetsdomstol svara för lekmannainslaget också i vattenöverdomstol. Benämningen vattenrättsnämndeman synes därvid böra utmönstras ur VL. Refor-

men kan föranleda en utökning av antalet nämndemän i fastighetsdomstol.

De nu redovisade övervägandena föranleder lagändringar huvudsakligen i bestämmelserna om vattendomstol i 11 kap. 2—15 §§ VL. Vissa detaljändringar kan lämpligen genomföras i sammanhanget.

Frågorna om vattendomstols sammansättning och om ledamöternas allmänna kvalifikationer bör alltjämt behandlas i 2 §. Av den inledande domförhållningen bör — i viss anslutning till vad som enligt 11 kap. 16 § gäller för vattenöverdomstolen — framgå att vattendomstol är domför med en vattenrättsdomare som ordförande samt som övriga ledamöter en vattenrättsingenjör och två nämndemän. Ytterligare en vattenrättsingenjör bör få sitta i domstolen. Såvitt gäller antalet tekniska ledamöter närmas domförhållningarna härigenom till vad som gäller för fastighetsdomstol. Att vattendomstol enligt huvudregeln blir domför med bara en vattenrättsingenjör bör föranleda vissa jämkningar i 11 kap. 45 § 2 mom. och 11 kap. 71 §. Bestämmelserna i 11 kap. 5 § sista stycket om vilken ingenjör som med hänsyn till sin sakkunskap bör tjänstgöra i domstolen, när denna är domför med fyra ledamöter, bör upphävas. I de nuvarande bestämmelserna om ledamöternas kvalifikationer bör vissa smärre jämkningar vidtas. Det synes tillräckligt att föreskriva att vattenrättsdomare skall utses bland de lagfarna domarna i tingsrätten och att vattenrättsingenjör skall ha teknisk utbildning och erfarenhet av vattenfrågors tekniska behandling. Beträffande nämndemännen bör gälla att de skall vara nämndemän i fastighetsdomstol inom vattenöverdomstolens domsområde.

Tjänster för vattenrättsdomare finns nu inrättade vid de olika vattendomstolarna och för vattenrättsingenjörer vid rikets samtliga vattendomstolar men med tjänstgöringen företrädesvis förlagd till viss vattendomstol. De ordinarie befattningshavarna skall enligt 11 kap. 3 § utnämnas av Kungl. Maj:t. För övriga personalkategorier finns motsvarande bestämmelser i stadgan för vattendomstolarna. Utredningens förslag att vattendom-

stolarna skall knytas till den allmänna undererrättsorganisationen innebär att tjänster för vattendomstolarnas personal får inrättas vid vederbörande tingsrätt och tillsättas i enlighet med vad som i allmänhet gäller i detta hänseende. I överensstämmelse med lagen om fastighetsdomstol synes Kungl. Maj:t eller myndighet som Kungl. Maj:t bestämmer dock böra bemyndigas att utse vattenrättsdomare samt utnämna eller förordna vattenrättsingenjör.

Utredningens förslag beträffande vattenrättsnämndemännen medför att bestämmelserna i 11 kap. 4 § om val av sådana nämndemän bör upphävas. Vidare bör vad som sägs om vattenrättsnämndemän i 11 kap. 45 § 2 mom. och 52 § tredje stycket i stället avse nämndemän.

I 11 kap. 5 § första och andra styckena anges efter vilka grunder nämndeman skall kallas att tjänstgöra i vattendomstolen. Vattenrättsdomaren skall f. n. i princip kalla nämndemän från det län som berörs av målet. Avser detta företag som berör mer än ett län, avgör vattenrättsdomaren om nämndemännen skall tas från olika län eller från ett av dem. När vattendomstolen sammanträder vid syn på stället, skall företrädesvis de närmast boende nämndemännen kallas att tjänstgöra. Utredningen anser att det bör kunna överlämnas åt vattenrättsdomaren att mera fritt avgöra frågan. Det synes tillräckligt att efter mönster av lagen om fastighetsdomstol föreskriva att till tjänstgöring företrädesvis bör kallas nämndemän från den domsaga till vilken målet närmast har anknytning.

Som framgår av redogörelsen för gällande ordning innehåller 11 kap. 6 § andra stycket bestämmelser om tillvägagångssättet vid förfall för nämndeman, vilka i allt väsentligt överensstämmer med vad som för motsvarande situation föreskrivs i 4 kap. 10 § rättegångsbalken. En sådan särreglering synes överflödigt med hänsyn till den allmänna hänvisningen till bl. a. rättegångsbalken i 11 kap. 1 § sista stycket VL och har inte heller ansetts påkallad för fastighetsdomstolarnas del. Utredningen föreslår därför att 11 kap. 6 § andra stycket upphävs.

I 11 kap. finns f. n. ett antal bestämmelser vilka är av huvudsakligen administrativ natur och som i samband med organisationsreformen lämpligen bör ersättas med administrativa föreskrifter i erforderlig omfattning. Till denna grupp hör bestämmelserna i 11 kap. 6 § första stycket om tillvägagångssättet vid förfall för vattenrättsdomare och vattenrättsingenjör, i 11 kap. 8 § om vattenrättssekreterare, i 11 kap. 15 § om mottagande av handlingar m. m. i vattenrättsdomarens frånvaro samt i 11 kap. 51 § om särskilda kallelser till vattenrättsingenjörer och vattenrättsnämndemän. Dessa bestämmelser bör alltså upphävas. Upphävandet av 11 kap. 8 och 51 §§ föranleder redaktionella ändringar i 11 kap. 42 § första stycket, respektive 11 kap. 81 och 92 §§.

3.4.3 Den föreslagna organisationens omfattning m. m.

Organisationsförslaget torde få genomföras på det sättet att varje vattendomstol med stöd av 1 kap. 2 § andra stycket rättegångsbalken ombildas till avdelning inom tingsrätt. Avdelningen bör stå under ledning av en chefsdomare. Vid avdelningen bör i övrigt finnas domare, vattenrättsingenjörer, fiskals- och notariopersonal samt domstolsbiträden. I fråga om tjänstetillsättning o. d. blir gällande bestämmelser för tingsrätterna att tillämpa med iakttagande av vad som föreskrivs om tillsättning av vattenrättsdomare och vattenrättsingenjör i 11 kap. 3 § VL i förslaget.

Enligt utredningens bedömande kan arbetsläget vid de olika vattendomstolarna inte väntas undergå några större ändringar inom de närmaste åren. Uppgifterna från domstolarna tyder på att personalstyrkan i varje fall inte kan minskas, om arbetsbördan skall kunna bemästras. Det finns anledning att i sammanhanget erinra om den försiktighet som tidigare har präglat statsmakternas inställning till ifrågasatt reducering av vattendomstolarnas personal. Det sagda utesluter emellertid inte att vissa omplaceringar mellan olika vattendomstolar kan visa sig önskvärda. Antalet ingenjörstjänster påverkas knappast av utredningens förslag att vatten-

domstol alltid skall vara domför med vattenrättsdomare, nämndemän och en vattenrättsingenjör. Förslaget kan främst medföra viss lättnad i arbetsbördan för ingenjörerna i de sydligare domstolarna, där antalet enklare mål är förhållandevis stort och där utomstående ingenjörer till följd av arbetsbelastningen måst anlitas i viss utsträckning. Personalbehovet påverkas inte heller nämnvärt av organisationsförändringen som sådan. Vissa expeditionsgöromål kan dock böra skötas centralt inom tingsrätten. Det kan också antas att viss rationalisering av skrivarbetet blir möjlig, när vattendomstolen blir en del av en större enhet. Omorganisationen kan alltså tänkas medföra viss personalbesparing på kanslisidan. I stort sett bör emellertid de tjänster som nu finns inrättade vid vattendomstolarna få motsvarighet i de nya domstolsavdelningarna. Slutlig ställning till detta spörsmål torde kunna tas först när frågan om domkretsindelning för berörda tingsrätter och därtill knutna fastighetsdomstolar förts närmare ett avgörande. Avgörandet påverkas naturligtvis också av om och var återstående utbyggnadsvärd vattenkraft i Norrland skall nyttiggöras. Utredningen anser sig därför inte nu kunna gå in på personalbehovet vid de särskilda vattendomstolsavdelningarna och därmed sammanhängande frågor.

Frågan om möjligheterna att inordna ordinarie vattenrättsdomare och vattenrättsingenjörer i det allmänna domstolsväsendet bör ses mot bakgrund av bestämmelserna i 36 § regeringsformen om ordinarie domares förflyttningsskyldighet. Sådan skyldighet föreligger om förflyttningen avser annan jämställd domartjänst och om åtgärden är påkallad av organisatoriska skäl (se prop. 1964: 140 s. 100). Förutsättningarna för en tvångsförflyttning torde så till vida vara uppfyllda att domaruppgifternas karaktär inte förändras och att förflyttningen erfordras av organisatoriska skäl.

För vattenrättsdomare som inte är chefsdomare och för vattenrättsingenjör, vilka tjänster är placerade i Co 2, blir frågan därmed beroende av vilka löneförmåner som

förenas med tjänsterna i den nya organisationen. Denna fråga faller utom ramen för utredningens uppdrag. Om rådmans- och vattenrättsingenjörstjänster i Co 2 inte inrättas för ifrågavarande personal vid vattendomstolarna, synes det möjligt att placera de nuvarande tjänsterna på övergångsstat vid de aktuella tingsrätterna.

Den till tjänsteställningen främste vattenrättsdomaren i varje vattendomstol bör enligt utredningens mening i första hand komma i fråga för tjänst som ordförande på vattendomstolsavdelning i tingsrätt. Utredningen anser sig kunna utgå från att en sådan förflyttning inte skall leda till försämrade löneförmåner för de berörda. Såvitt gäller förutsättningarna för tvångsförflyttning uppkommer då närmast problemet huruvida de nya tjänsterna kan anses likvärdiga med de gamla med hänsyn till förlusten av det administrativa chefskapet för en domstol. Denna fråga bör kunna besvaras jakande. Det skydd för domarämbetet som innefattas i 36 § regeringsformen får antas vara begränsat till den dömande verksamheten.

Utredningen utgår från att den nuvarande kanslipersonalens tjänster i allmänhet kan överföras till den nya organisationen utan särskilt ansökningsförfarande.

Tjänsterna som vattenrättssekreterare upprätthålls regelmässigt av hovrättsfiskaler. Tjänstgöringstiden är i allmänhet omkring fyra år. Arbetsuppgifterna omfattar såväl självständigt domararbete som protokollföring och olika administrativa göromål i enlighet med närmare föreskrifter i stadgan för vattendomstolarna. Det synes från olika synpunkter angeläget att fiskaler även i fortsättningen bereds tillfälle att få erfarenhet av vattenrättskipning. Fiskalstjänstgöringen vid de allmänna underrätterna torde f. n. uteslutande innebära självständig domarverksamhet och en motsvarande ordning synes böra eftersträvas för tjänstgöringen i de nya vattendomstolarna. Vattenrättssekreterarnas nuvarande rutinmässiga göromål bör kunna anförtros åt domstolsbiträden och tingsnotarier.

Det har på sina håll uttryckts farhågor för

att den föreslagna organisationsförändringen kommer att medföra olägenheter för vattenrättskipningen exempelvis genom att den dömande personalen anses böra medverka i andra mål än vattenmål eller att skrivpersonalen tas i anspråk på annat håll i underrätten. Det synes å ena sidan ligga i sakens natur att personal som indelats till tjänstgöring på vattendomstolsavdelning i första hand skall ägna sig åt arbetet där. Det torde å andra sidan vara en fördel från rekryterings- och utbildningssynpunkt att personalen, i den mån arbetet på den egna avdelningen medger det, kan få en mera mångsidig erfarenhet av domstolsverksamheten. Det synes också angeläget att man kan utnyttja de möjligheter till en rationell arbetsfördelning som den större organisationen erbjuder. Utredningen utgår från att samarbetet mellan chefsdomaren i tingsrätten och ordföranden på vattendomstolsavdelningen leder till en tillfredsställande lösning av dessa frågor.

3.4.4 Övriga frågor

Enligt 11 § andra stycket statstjänstemannalagen (1965: 274) är de ordinarie underrättsdomarna med undantag av chefsdomare i tingsrätt skyldiga att tjänstgöra som ledamot i annan underrätt, om denna ligger inom samma hovrättsområde och det är fråga om handläggning för vilken det krävs flera lagfarna domare än en. Sådan tjänstgöringskyldighet åligger också ordinarie vattenrättsdomare. Om vattendomstolarna införlivas med vissa tingsrätter synes sistnämnda bestämmelse böra utgå. Förslag till sådan lagändring har upprättats av utredningen. En motsvarande ändring bör företas i 18 § sista stycket statstjänstemannastadgan (1965: 601) som avser icke ordinarie domares tjänstgöringsskyldighet.

Stadgan för vattendomstolarna innehåller administrativa bestämmelser om vattendomstolarnas organisation, befattningshavarnas tjänsteåliggande och arbetstid, tjänstetillsättning, semester och annan ledighet, personalredovisning, medelsförvaltning osv. Dessa

frågor torde vid ett genomförande av utredningens förslag få regleras i tingsrättsinstruktionen (1970: 108) och med stöd av denna utfärdade arbetsordningar. För vattendomstolarnas del synes särskilda bestämmelser alltså påkallade i fråga om bl. a. vattenrättsingenjörernas och nämndemännens tjänsteåligganden samt om skyldigheten i övrigt att fullgöra sådana arbetsuppgifter som hänför sig till särskilda bestämmelser i VL. I enlighet med utredningens tidigare uttalanden synes härvid viss omfördelning påkallad såvitt gäller de nuvarande vattenrättssekreterarnas tjänsteåligganden. Det synes önskvärt att den administrativa särregleringen av verksamheten vid de nya vattendomstolarna i möjlig mån bringas att överensstämma med vad som anses böra gälla för fastighetsdomstolarna.

Medelsförvaltningen vid vattendomstolarna äger rum enligt närmare bestämmelser som f. n. meddelas av vattenöverdomstolen i samråd med riksräkenskapsverket. Dessa bestämmelser torde få ses över. Medelsförvaltningen bör i allmänhet skötas centralt för tingsrätten i dess helhet. Det har emellertid framhållits för utredningen att förvaltningen av förskott som vattendomstol med stöd av 11 kap. 97 § VL kan infordra från sökande m. fl. parter av praktiska skäl bör ligga kvar hos vattendomstolarna. Förvaltningen kräver löpande kontakt med målen och vederbörande kamerala tjänsteman måste därför ha sin arbetsplats i vattendomstolslokalerna eller deras omedelbara närhet. Enligt utredningens mening bör det avgöras från fall till fall huruvida medelsförvaltningen också i detta hänseende bör ske centralt för tingsrätten eller ombesörjas av befattningshavare vid vattendomstolsavdelningen.

VL:s bestämmelser om förfarandet i vattenmål kompletteras i vissa hänseenden av kungörelsen (1960: 305) med närmare föreskrifter om protokollföring, dagböcker och aktbildning i mål vid vattendomstol m. m. Dessa föreskrifter bör kunna stå kvar, vilket torde medföra att vattenmålen får registreras särskilt och att diarieföringen förläggs till vattendomstolsavdelningarna. I sammanhanget kan nämnas att det från domstolshåll

framhållits som angeläget att akterna i avgjorda mål, i samma utsträckning som hittills, förvaras vid de olika avdelningarna. De avgjorda målen har nämligen ofta betydelse för bedömningen av nya mål.

F. n. gäller enligt rättegångsbalken att rätts domar och särskilt uppsatta slutliga beslut årsvis skall sammanföras till en dombok, varvid avgörandena ordnas i nummerföljd efter tiden för deras meddelande. Till följd av hänvisning i 11 kap. 1 § sista stycket VL gäller detta också domar och beslut i vattenmål. Dombok torde även i fortsättningen böra föras särskilt i sådana mål. Detta kan föranleda en administrativ särreglering motsvarande den som för fastighetsdomstolarnas del innefattas i 12 § kungörelsen om fastighetsdomstol.

I fråga om det administrativa regelkomplexet i övrigt synes viss översyn påkallad av 8 § kungörelsen (1953: 620) angående indrivningen och användningen av vissa med anledning av företag i vatten utgående avgifter samt av 2 § kungörelsen (1954: 622) om vattenbokens inrättande och förande. Kungörelserna (1964: 715) om antalet vattenrättsnämndemän och (1960:308) angående dagarvode samt resekostnadsersättning och traktamente till vattenrättsnämndemän torde få upphävas. I sistnämnda hänseende blir i stället kungörelsen (1967: 358) om ersättning till nämndemän m. fl. att tillämpa. Viss redaktionell översyn av denna kungörelse bör ske i sammanhanget. Det kan påpekas att dagarvodet till nämndemän i vattendomstol f. n. är högre än det som utgår till andra kategorier nämndemän.

3.5 Övergångsbestämmelser

De ökade möjligheterna att handlägga mål med fyra ledamöter i vattendomstol bör kunna utnyttjas också i mål som är anhängiga hos domstolen vid ikraftträdandet. Sålunda bör t. ex. uppskjutna ersättningsfrågor i anhängiga mål kunna tas upp efter den 1 januari 1972 med den mindre sammansättningen, om frågornas beskaffenhet medger det. Om domstolen i sammansättning med fem ledamöter handlagt viss fråga vid huvud-

förhandling före ikraftträdandet men fortsätter huvudförhandlingen efter den tidpunkten bör däremot äldre bestämmelser naturligtvis allttjämt tillämpas. Detsamma gäller om huvudförhandlingen äger rum före men överläggningen till dom efter ikraftträdandet. Särskilda övergångsbestämmelser synes påkallade.

Utredningen har tidigare under punkt 2.7.1 föreslagit en övergångsbestämmelse av innebörd att mål som är anhängigt hos vattendomstol vid lagens ikraftträdande skall handläggas och bedömas enligt äldre lag. Stadgandets räckvidd torde i enlighet med det anförda få begränsas såvitt gäller domförhetsreglerna. Detta kan ske genom ett tillägg, enligt vilket äldre bestämmelser om vattendomstols sammansättning bara gäller vid huvudförhandling som påbörjats före lagens ikraftträdande samt vid överläggning efter ikraftträdandet rörande fråga som behandlats vid sådan huvudförhandling.

Enligt utredningens förslag kommer personer som valts till nämndemän i fastighetsdomstol att efter den 1 januari 1972 svara för lekmannainslaget i vattendomstolarna. Det kommer alltså inte att finnas några särskilda vattenrättsnämndemän efter den tidpunkten. I de situationer då äldre bestämmelser om domstolens sammansättning skall tillämpas övergångsvis, dvs. vid fortsatt huvudförhandling och vid överläggning, måste de förutvarande vattenrättsnämndemännen tjänstgöra. Deras skyldighet i det hänseendet torde utan särskilda övergångsbestämmelser följa av 4 kap. 8 och 9 §§ rättegångsbalken.

Utredningens förslag beträffande vattendomstolsorganisationen synes i övrigt inte kräva någon reglering av övergångsförhållandena. Av de övergångsbestämmelser utredningen har föreslagit torde följande, att exempelvis de nya organisatoriska reglerna i 11 kap. 1 § första stycket, 2 § andra och tredje styckena samt 3 och 5 §§ skall lända till full efter rättelse redan fr. o. m. den 1 januari 1972. Särskilda övergångsbestämmelser till ändringen i statstjänstemannalagen torde inte behövas.

Enligt direktiven är vattenlagsutredningen skyldig att framlägga kostnadsberäkningar för sina organisatoriska förslag och de förslag i övrigt som har ekonomiska verkningar.

Förslaget att utöka den prövningsrätt i vattenmål som redan nu tillkommer Kungl. Maj:t så att Kungl. Maj:t svarar för tillåtlig-hetsprövningen i fråga om alla företag av betydande omfattning eller ingripande beskaf-fenhet nödvändiggör en viss personell för-stärkning i jordbruksdepartementet, som handlägger ärendena hos Kungl. Maj:t rör-ande tillämpningen av VL. Kostnaderna härför kan uppskattas till 100 000 kr om året (inklusive 25 % pålägg för sociala utgifter). Häremot svarar möjligen en viss minskning i vattenöverdomstolens personalbehov.

Syftet bakom reformen — att så effektivt som möjligt infoga de nytillkommande vat-tenföretagen i den allmänna samhällspla-neringen — förutsätter en ökad aktivitet i första hand från företagarnas sida men också från ett flertal myndigheter och orga-nisationer som är engagerade i samhällspla-nerande arbete. För utredningen har fram-hållits att Kungl. Maj:t i större utsträckning än hittills kan komma att av olika sakkunnig-organ begära yttranden som, i den mån de inte kan grundas på redan tillgängligt tek-niskt material, kanske nödvändiggör nya un-dersökningar och utredningar. Merarbetet torde leda till vissa kostnadsökningar av samhällsekonomisk natur som inte låter sig

närmare beräknas. Dessa drabbar till en del företagarna men också andra, främst stats-verket och de kommuner som berörs av företagen.

Utökningen av Kungl. Maj:ts prövnings-rätt i vattenmål torde inte komma att ha nå-gon inverkan på vattendomstolarnas perso-nalbehov. Inte heller kan antas, att de före-slagna ändringarna i vattendomstolsorganisa-tionen kommer att få några nämnvärda eko-nomiska verkningar under de närmaste åren.

Bilaga 1

Tabell 1 Antalet inkomna och slutligt handlagda mål vid vattendomstolorna m. m. åren 1962, 1967, 1968 och 1969

Endast mål som avgjorts till alla delar har i tabellen räknats som slutligt handlagt

Mål	1962	1967	1968	1969 ¹	Därav vid nedanstående vattendomstolar					
					Övre Norrbygd	Nedre Norrbygd	Mellanbygd	Österbygd	Söderbygd	Västerbygd
Från föregående år balanserade	815	960	955	920	84	89	173	222	147	205
Under året inkomna	475	467	432	470	37	40	92 ²	101	105 ³	95
Summa	1 290	1 427	1 387	1 390	121	129	265	323	252	300
Under året slutligt handlagda	485	464	499	407	28	37	36	132	73	101
Förfallna, avvisade el. avskrivna	42	65	51	74	4	4	—	44	7	15
Övriga	443	399	448	333	24	33	36	88	66	86
Till följande år balanserade	805	955	889	986	93	92	229	191	182	199
Inkomna under redogörelseåret el. näst föregående år	351	485	353	316	25	22	31	55	100	83
Inkomna under tidigare år	454	470	536	670	68	70	198	136	82	116

¹ Preliminära uppgifter

² Därav 46 återupptagna äldre mål

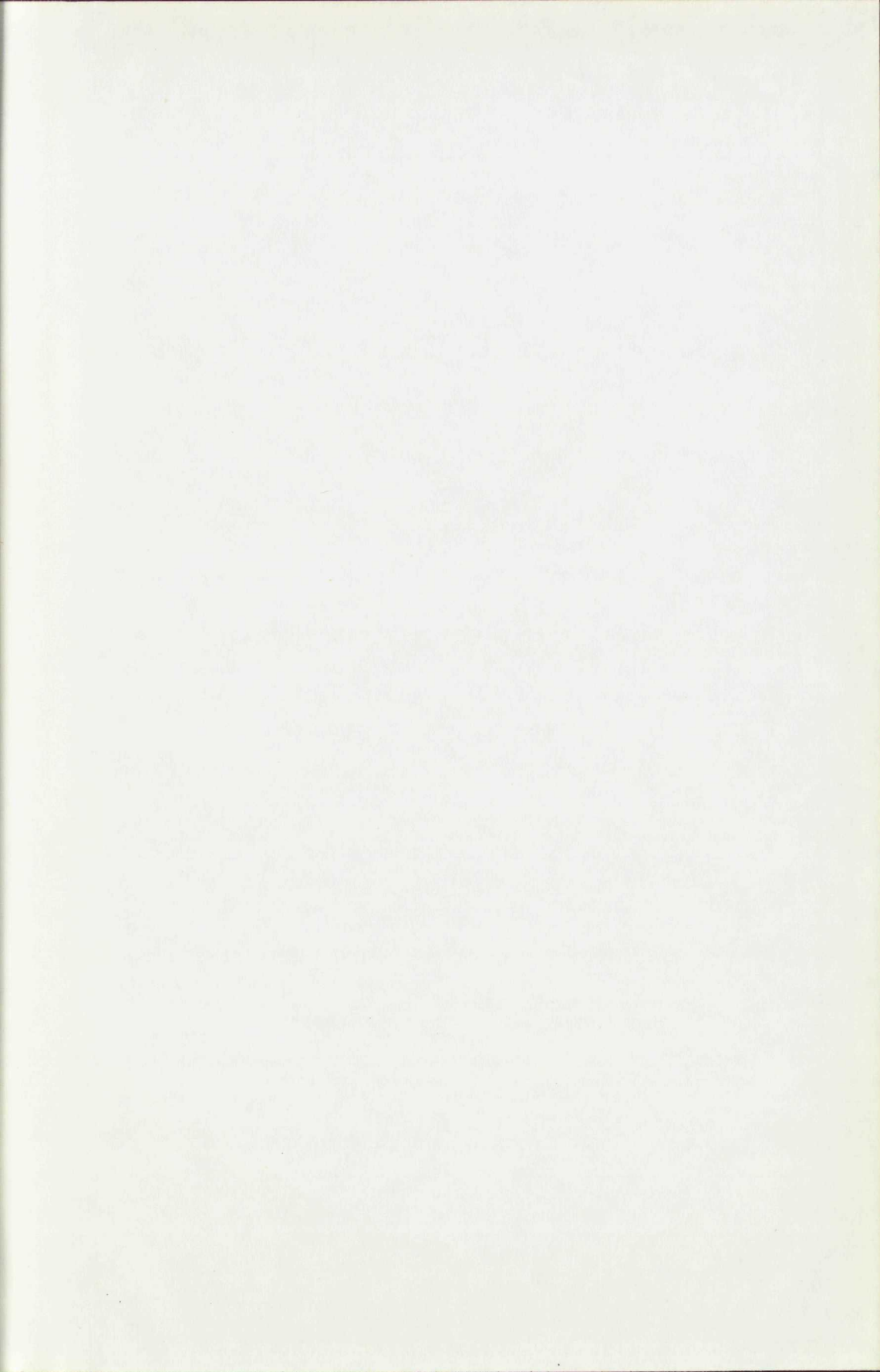
³ Därav 3 återupptagna äldre mål

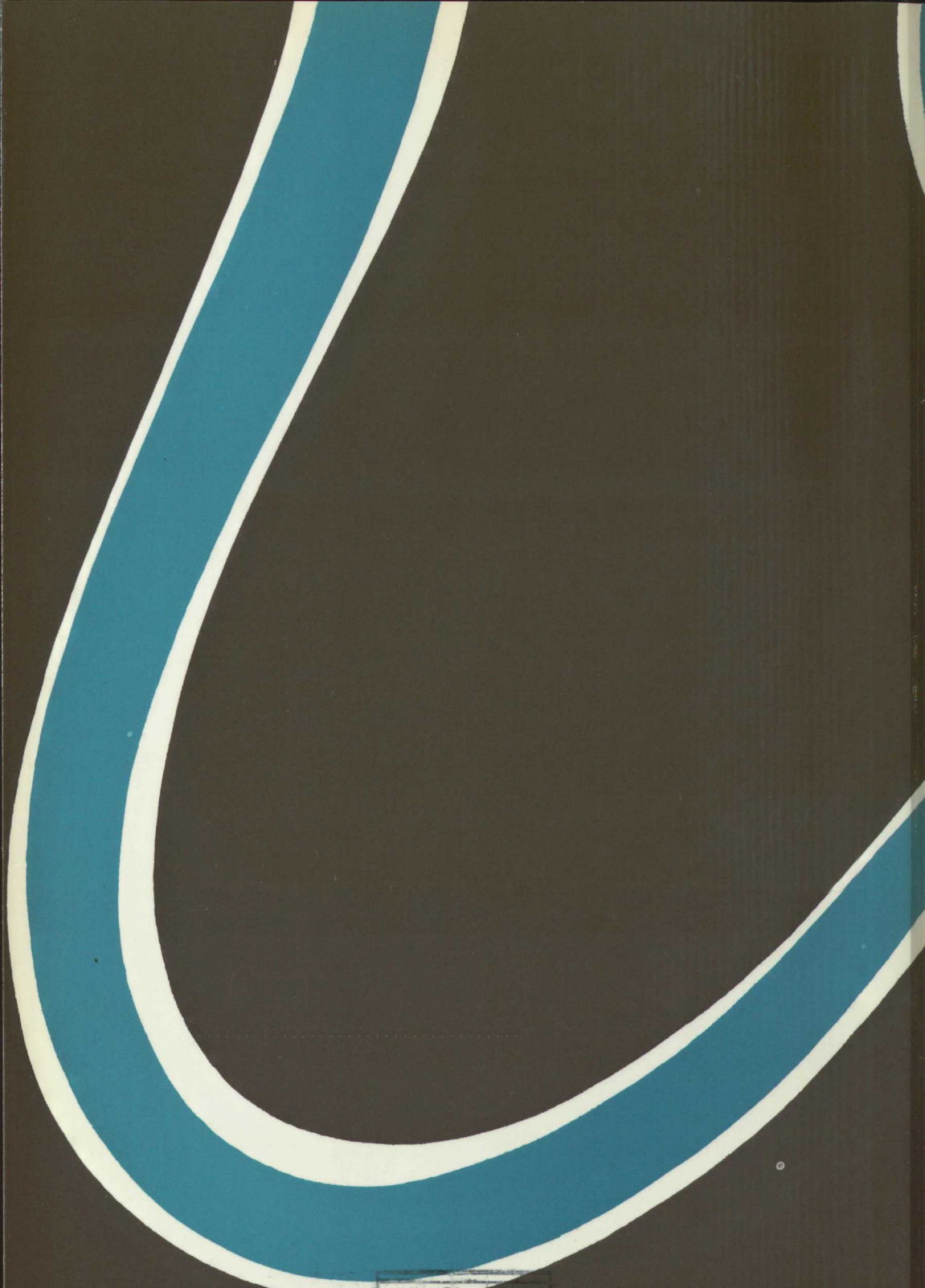
Tabell 2 Av vattendomstolarna avgjorda tvistemål efter målets art m. m. 1962 och 1968

Såsom särskilt mål har i tabellen räknats även del av mål som avgjorts genom deldom eller mellandom

Målens beskaffenhet	Hela antalet mål	Antal mål i vilka tidigare meddelats domar el. beslut	Antal sådana domar och beslut	Fördelning efter tiden mellan målens inkommande och deras avgörande				
				T.o.m. 3 mån	Över 3 mån —1 år	Över 1—5 år	Över 5—10 år	Över 10 år
<i>1962</i>								
Ansökningsmål	503	115	916	145	164	108	52	34
Därav								
Byggande i vatten	322	83	794	99	106	54	35	28
Vattentäkt	56	8	9	4	22	22	7	1
Vattenreglering	26	17	102	—	5	11	7	3
Allmän farled	5	1	2	2	2	1	—	—
Allmän flottled	36	2	4	24	7	2	1	2
Avloppsvatten	30	3	4	4	11	14	1	—
Anstånd med fullbordande av företag m. m.	20	—	—	10	9	—	1	—
Övriga mål	8	1	1	2	2	4	—	—
Stämningssmål	11	4	5	1	3	5	2	—
Därav								
Byggande i vatten	5	2	2	—	1	3	1	—
Övriga mål	9	2	3	1	4	3	1	—
Besvärs- o. underställningsmål rörande syneförrättning	26	—	—	2	18	5	1	—
Därav för								
Vattenreglering	2	—	—	—	—	1	1	—
Torrläggning av mark	16	—	—	—	13	3	—	—
Avloppsvatten	8	—	—	2	5	1	—	—
Samtliga mål	540	119	921	148	185	118	55	34
<i>1968</i>								
Ansökningsmål	540	123	1 671	81	230	131	46	52
Därav								
Byggande i vatten	354	97	1 569	70	136	74	31	43
Vattentäkt	34	3	3	2	16	12	4	—
Vattenreglering	4	4	9	—	—	2	2	—
Allmän farled	4	1	8	—	2	1	1	—
Allmän flottled	55	3	3	4	35	12	—	4
Avloppsvatten	52	13	49	1	21	21	6	3
Anstånd med fullbordande av företag m. m.	11	—	—	2	9	—	—	—
Övriga mål	26	2	30	2	11	9	2	2
Stämningssmål	9	1	1	—	3	4	1	1
Därav								
Byggande i vatten	5	1	1	—	2	1	1	1
Övriga mål	4	—	—	—	1	3	—	—
Besvärs- o. underställningsmål rörande syneförrättning	19	—	—	2	11	6	—	—
Därav för								
Torrläggning av mark	14	—	—	—	8	6	—	—
Avloppsvatten	5	—	—	2	3	—	—	—
Samtliga mål	568	124	1 672	83	244	141	47	53

KUNGL. BIBL.
6 AUG 1970
STOCKHOLM

KUNGL. BIBL.
AUG 1970
STOCKHOLM